

350-492
J. Waljakka
1877
P.

OPPIKIRJA

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN
HISTORIASSA.

KIRJOITTANUT

B. F. GODENHJELM.

HELSINGISSÄ.

Weilin ja Göös'in Osakeyhtiön kirjapainossa ja kustantama 1884.

Hinta: Smk. 1: 60.

OPPIKIRJA
SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN
HISTORIASSA.

KIRJOITTANUT

B. F. GODENHJELM.

HELSINGISSÄ.

Weilin ja Göös'in Osakeyhtiön kirjapainossa ja kustantama 1884.

Alkulause.

Tämän kirjan tarkoitus on kahdenlainen, josta syystä sen sisälllys on järjestetty kahteen jaksoon. Pääteksti on kouluja varten toimitettu ja perustuu Helsingin Suomalaisessa Tyttökoulussa tehtyihin muistoonpanoihin. Lisäyksiin olen koonnut, mitä olen katsonut laajempaan oppijaksoon kuuluvaksi, jotta kirja kokonaisuudessaan voisi olla lyhyt, mutta johonkin määrin täydellinen oppi- ja käsikirja suomalaisen kirjallisuuden historiassa. Tämä laiveampikin jakso on saanut alkunsa opetustoimestani yllämainitussa opistossa; se vastaa pääasiallisesti sen jatko-opistossa suoritettavaa oppimäärää. Lisäyksiin on paitsi sitä pantu kaikenlaisia tarpeellisia selityksiä, esimerkkejä y. m., varsinkin semmoisia, joista opettaja voi saada aihetta lyhyemmässä oppijaksossa esitettyjen seikkojen tarkempaan valaisemiseen. Kertomus Kalevalan sisällyksestä samaten kuin muutkin Kalevalaa koskevat laiveammat selitykset on niin-ikään sovitettu lisäyksiin, koska kouluissa tavallisesti, kun joudutaan kirjallisuuden historiaan, Kalevala jo on loppuun luettu ja oppilaat silloin tietysti jo ovat saaneet kuulla kaikki nämä selitykset.

Suomalaisen kirjallisuuden historia on siinä suhteessa omi-
tuista laatua, että se ei voi supistaa aineittansa ainoastaan suomeksi ilmestyneihin kirjateoksiin, vaan että sen niiden ohessa täytyy pitää silmällä koko sitä kansallista kehitystä, joka sen on tuottanut, s. o. suomalaisen kirjallisuuden historia on samalla suomalaisuuden historiaa. Sentähden tärkeä sija on annettava Suomen kielen tieteelliselle tutkimukselle, ja samaten tulee semmoisiakin kirjoittajia huomioon ottaa, jotka voimallisesti ovat vaikuttaneet kansallistunnon tai kotimaisen sivistyksen varttumiseen

ja niinmuodoin ainakin välillisesti edistäneet suomenkielistäkin kirjallisuutta, vaikkeivät ole kirjoittaneet kansan omalla kielellä. Sellaiset miehet kuin Porthan, Arwidsson, Snellman, Castrén ansaitsevat kyllä kunniapaikkansa suomalaisen kirjallisuuden historiassa, vaikka heidän teoksensa ovat latinan- tai ruotsinkielisiä. Eikä mainitsematta sovi jättää noita ruotsinkielisiä runoilijoitakaan, Runeberg'iä etupäässä, joilla on ollut niin suuri merkitys meidän maan sivistyshistoriassa. Oikeimmaksi olen kuitenkin katsonut vaan lyhyeltä viitata heidän kirjalliseen toimeensa, koska tämä voipi saada oikean selvityksensä ainoastaan Ruotsin kirjallisuuden historiasta; muuten koulunuorisomme ruotsinkin tunneilla heihin tutustuu. — Selitykset suomensukuisista kielistä ja Suomen kielen murteista pidän sopivimpana koulu-opetuksessa liittää kirjallisuuden historiaan.

Tuskin tarvinnee sanoa, että kirjallisuuden historia koulussa on runsailla esimerkeillä valaistava ja että sen rinnalla siis pitää lukea kirjallisuutta niin paljon, kuin aika suinkin myöntää. Sentähden olen koettanut mahdollisuuden mukaan lueteltujen teosten joukossa mainita semmoisia helposti saatavia runoja ja muita lyhyitä kappaleita, jotka koulussa sopivat esimerkeiksi. Erittäin tahdon, mitä vanhempaan aikaan tulee, viitata tunnettuun kirjaan „Helmivyö suomalaista runoutta“. — Kaikkein uusin aika ei ole vielä historiaa eikä sitä siis voi samalla tapaa esitellä kuin edellisiä ajanjaksoja. Asianmukaisimmaksi olen katsonut suurimmassa lyhykäisyydessä asettaa näkyviin, mitä meillä tätä nykyä on olemassa kansalliskirjallisuuden eri aloilla.

Näin lähetän tämä kirjasen ulos maailmaan hyvin tietäen, että teokseeni on saattanut puikahtaa paljokin erehdyksiä, semminkin kun se on ensimmäinen laatuansa eivätkä olot ole sallineet minun panna aivan runsaasti aikaa sen lopulliseen suorittamiseen.

Syrjässä Lopen pitäjässä Elokuulla 1884.

TEKIJÄ.

Johdatus.

§ 1. Suomalainen kirjallisuus ja sen historia.

Kirjallisuudeksi sanotaan yhteisellä nimellä kaikki ne kansain henkiset tuotteet, jotka säilyvät kirjoituksen avulla, ja jokaisella, korkeammalle sivistyksen kannalle joutuneella kansalla on oma kirjallisuutensa. Kieli on henkisen toiminnon luonnollinen välittäjä ja niinmuodoin kirjallisuudenkin kannattaja; kun puhutaan *suomalaisesta kirjallisuudesta*, tarkoitetaan siis sitä kirjallisuutta, joka on suoritettu Suomen kielellä.

Suomalaisen kirjallisuuden historia esittää siis suomenkielisen kirjallisuuden kehkiämistä eli, toisin sanoen, Suomen kansan sivistyksen edistymistä, niinkuin se ilmaantuu sen omakielisessä kirjallisuudessa.

Kansalliskirjallisuudeksi nimitetään ne kirjallisuuden tuotteet, jotka selvästi kuvastavat kansan omituista henkeä ja katsantotapaa. Sitä laatua on varsinkin runous; tieteellisestä kirjallisuudesta siihen luetaan etenkin historia ja filosofia; muut kirjallisuuden lajit ovat kansalliskirjallisuutta samassa määrässä, kuin ne tuovat esiin kansan omituista henkeä. Kirjallisuuden historia koskee pääasiallisesti kansalliskirjallisuuteen.

Lisäys 1. Kirjallisuutta ovat oikeastaan vaan ne kansanhengen tuotteet, jotka säilyvät kirjoituksen avulla. Tarkkaan katsoen siis muinais-ajan runot, tarut, sananlaskut y. m., jotka elävät kansan huulilla, eivät ole kirjallisuutta, ennenkuin tulevat muistoon kirjoitetuiksi. Mutta oletikkii siitä syystä, että ne ovat kansallisen runouden ensimmäiset hedelmät ja

siis sangen tärkeät kansan vastaiselle kehittymiselle, niille aina on annettava tärkeä sija kirjallisuuden historiassa.

Lisäys 2. Kansalliskirjallisuuden luonnollinen välittäjä on kansan oma kieli. Poikkeuksena on pidettävä, jos sitä toimitetaan jollakin vieraalla kielellä. Niin toisinaan kuitenkin tapahtuu historiallisten olojen vaikutuksesta, joko ennenkuin kansallinen elämä on päässyt täyteen voimaan, taikka kun se on päättynyt ja kansa on kuolemaisillaan. Niin esm. latinan kieli keskiajalla oli kaiken korkeamman sivistyksen kannattajana; ei ainoastaan tieteellisiä teoksia, vaan myöskin runoutta ja muuta kaunokirjallisuutta syntyi mainitulla kielellä. Samaten meidänkin maassa ruotsi kauan aikaa on ollut ylhäisemmän hengenviljelyksen melkein yksin-omaisena välittäjänä, ja uudestaan heränneen kansallishengen ensimmäiset ilmaukset pukenutivat ruotsinkieliseen muotoon. Sellainen kirjallisuuden tila on kuitenkin vaan haihtuva väliaste kansojen kehityksessä; pian kansanhenki vahvistuneena vaatii sisällyksellensä omakielisen muodon. — Päinvastaisena esimerkkinä sopii mainita kelttiläiset heimokunnat, esm. Irlantilaiset, joiden viimeiset kansallisen runouden tuotteet ovat englanninkielisiä, surkeana todisteena siitä, kuinka häviävät kansakunnat menettävät kieltensä.

Meidän maan omituiset olot tekevät tarpeelliseksi, että suomalaisen kirjallisuuden historiassa välisti otetaan lukuun myöskin ruotsin- ja latinankielisiä teoksia, kun ne tehokkaasti ovat vaikuttaneet kansallisen sivistyksen muodostumiseen.

§ 2. Suomalais-ugrilainen kieliheimo.

Suomen kieli kuuluu *Suomalais-ugrilaiseen kielihaimoon*. Suomalais-ugrilaiset kielet ynnä muutamien muiden kielihaimojen kanssa luetaan suureen *Alttilaiseen kielikuntaan*.

Tärkeimmät kielikunnat ovat Alttilaisen rinnalla *Semiläinen* ja *Arjalainen*. Edelliseen luetaan esm. Heb-

rean ja Arabian kielet, jälkimäiseen Indian ja Persian kielet (Sanskrit, Zend y. m. ja ne, jotka niistä ovat alkunsa saaneet) sekä enimmäkseen Euroopan kielet: Kreikka, Latina ja Romanilaiset kielet (Ranska, Italian ja Espanjan kielet y. m.), Germanilaiset kielet (Saksa, Ruotsi, Englannin kieli y. m.), Slavilaiset kielet (Venäjä y. m.) ja Kelttiläiset kielet.

Suomalais-ugrilainen kieliheimo jakaantuu mainion kielentutkijan *M. A. Castrénin* mukaan neljään ryhmään, joihin jokaiseen kuuluu useampia kieliä. Nämä ryhmät ovat:

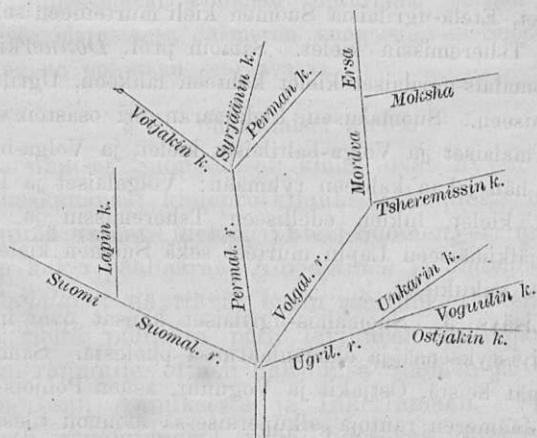
1. *Ugrilainen*, joka käsittää Ostjakin, Voguulin ja Unkarin (Magyarin) kielet.

2. *Bulgarilainen eli Volgalainen*: Tsheremissin ja Mordvan kielet, jota jälkimäistä on kaksi murretta, Ersä ja Moksha.

3. *Permalainen*: Perman ja Syrjäänin sekä Votjakin kielet.

4. *Suomalainen* ryhmä: Suomen kieli ja sen lähimmät sukul kielet sekä Lapin kieli, jota on neljä murretta.

Tämä jako selviää tähän painetusta kielipuusta.

Suomalais-ugrilainen kieliheimo.

Lisäys 1. Altaillaiseen kielikuntaan luetaan viisi kieliheimoa: *Suomalais-ugrilainen, Samojeedilainen, Turkkilais-tatarilainen, Mongolilainen* ja *Mandshu-tungusilainen*; mutta kielitiede ei ole vielä ehtinyt kaikin puolin selvittää näiden keskinäistä sukulaisuutta. Yleensä altaillaisten kieliheimojen yhteys ei ole niin luja ja selvästi havaittava kuin Arjalaisten kielten.

Muutamat kielentutkijat luulevat huomaavansa yhtäläisyyttä Altaillaisten ja useampain itäisen Aasian kielten välillä ja yhdistävät ne sentähden *Turanilaiseksi* kielikunnaksi.

Lisäys 2. Tutkijat ovat eri tavalla järjestäneet Suomalais-ugrilaiset kielet. Castrén'in jälkeisistä jaoista mainittakoon muutamia. Prof. *Ahlqvist* jakaa Suomalais-ugrilaisen kieliheimon kahteen parveen; Länsisuomalaiseen hän lukee varsinaiset Suomalaiset kielet sekä Lapin ja Mordvan kielen, Itäsuomalaiseen kaikki muut. Unkarilainen tiedemies, prof. *Budenz*, nimittää puheena olevaa kieliheimoa Ugrilaiseksi ja jakaa sen niin-ikään kahteen ryhmään, Pohjois- ja Etelä-ugrilaiseen. Pohjois-ugrilaisia kieliä ovat hänen mukaansa Lapin kieli, Syrjäänin ja Votjakin, Voguulin ja Ostjakin sekä Unkarin kielet, Etelä-ugrilaisia Suomen kieli murteineen sekä Mordvan ja Tsheremissin kielet. Samoin prof. *Donnerkin* järjestää Suomalais-ugrilaiset kielet kahteen lahkoon, Ugrilaiseen ja Suomalaiseen. Suomalaisen kielihaaran eri osastoina hän pitää Permalaiset ja Volga-baltilaiset kielet, ja Volga-baltilaisen osaston hän jakaa kahteen ryhmään: Volgalaiset ja Länsisuomalaiset kielet, lukien edelliseen Tsheremissin ja Mordvan kielet, jälkimäiseen Lapin murteet sekä Suomen kielen ja sen lähimmät sukukielet.

Lisäys 3. Suomalais-ugrilaiset kansat ovat hyvin erilaiset sivistyksensä ja elämänlaatunsa puolesta. Samalla kuin itäisimmät heistä, Ostjakit ja Voguulit, asuen Pohjois-Aasiassa lähellä Jäämeren rantoja alkuperäisessä luonnon tilassa, hankkivat elatuksensa kalastuksella tai metsästämisellä, heidän li-

kimmät sukulaisensa, Unkarilaiset, eläen hedelmällisessä maassa Keski-Euroopan tasangoilla, kaikin puolin ovat omistaneet nykyajan sivistyksen, heillä kun on oma kansallinen elämä, oma valtiolaitos, oma kirjallisuus. — Bulgarilaiset kansat ovat saaneet nimensä muinoin kuuluisasta Bulgarien valtakunnasta, ja heitä sanotaan myös Volgalaisiksi, koska asuvat Volgan varrella. Nykyjään Bulgarilaiset kansat, Mordvalaiset ja Tsheremissit, ovat paraasta päästä maanviljelijöitä; osa jälkimäisistä on kuitenkin metsästäjiä. Vaikka ulkonaisesti kääntyneinä kristin-uskoon, useat heistä metsissä salaa palvelevat entisiä jumaliansa. — Syrjäanit ovat Pohjois-Venäjän varsinainen kauppakansa. Heidän luontainen taipumuksensa kaikenlaiseen kaupantekoon on syynä, että noilla autioilla lakeilla Jäämeren rannoilla mainittu elinkeino kokonaan on joutunut heidän käsiinsä, joka niin-ikään on antanut heille jonkunlaisen vallan siellä asuvain Samojeedien yli. Muutamat Syrjäanit ovat myös poronhoitajia ja paimentolaisia; etelämpänä useat elävät maanviljelyksestä, samoin kuin Permalaiset ja Votjakit. — Tunnettu on, miten Lappalaiset, hajonneina neljän valtion alueille, Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän, osittain paimentolaisina kuljeskelevat Pohjolan tuntureilla, osittain kalastajina etsivät elatustansa Jäämeren vuonoista. — Suomalaisista heimokunnista puhutaan seuraavassa.

§ 3. Suomalaiset kielet.

Varsinaiset Suomalaiset kielet ovat hyvin likeistä sukua keskenänsä; kielentutkimuksen kannalta niitä sopiikin pitää saman kielen, Yhteis-Suomen, eri murteina. Niitä on kaksi päähaaraa: *Karjalainen* ja *Jäämiläinen*.

Karjalaiset näyttävät ensin asettuneen Vienen varsille ja sieltä pohjasta päin levinneen Äänisjärven ja Laatokan rannoille, ottaen haltuunsa Suomen ja Venäjän Karjalan, osan Aunuksesta ja Inkerinmaan. Viimeksimainitusta maakunnasta sekä Laatokan länsirannoilta

suuri osa väestöstä Stolbovan rauhan jälkeen (1617), peläten uskonnollista vainoa, muutti Sisä-Venäjälle, Tver'in, Novgorod'in y. m. kuvernementteihin, joissa vielä tänäkin päivänä on vahva, Karjalan kieltä puhuva väestö. Pois muuttaneiden sijaan siirtyi Inkeriin Suomenmaasta uusia asukkaita.

Karjalan kieleen on myös luettava *Aunuksen* eli *Liigin* kieli, jossa huomataan paljon yhtäläisyyttä Jäämiläisten murteiden (Vepsän kielen) kanssa.

Jäämiläiset heimot tulivat etelästä päin yllämainittujen järvien, Laatokan ja Äänisen, tienoille, jossa siis Suomen kansan molemmat päähaarat sattuivat yhteen. Sieltä enimmäkseen Jäämiläisheimot sitten läksivät länteen päin, muutamat pohjoispuolelle Suomenlahtea, toiset sen eteläpuolelle; ainoastaan yksi niistä, *Vepsäläiset*, pysyi entisillä asuinpaikoillaan Äänisjärven länsi- ja eteläpuolella. Suomenlahden eteläpuolelle asettuivat *Kuurilaiset* ja *Liiviläiset*, jotka näyttävät olleen yhtä heimoa, *Viro-laiset*, ja *Vatjalaiset*. Mainitun lahden pohjoispuolelle, nykyiseen Suomenmaahan, siirtyi kaksi heimokuntaa: *Varsinais-Suomalaiset*, kulkien pitkin Suomenlahden rantaa Lounais-Suomeen, jossa heidän murteensa on puhtaimpaa säilynyt Rauman ja Uudenkaupungin tienoilla, ja *Hämäläiset*, asettuen Hämeen ja Satakuntaan, josta sitten levisivät Etelä-Pohjanmaalle. Jäämiläis-murteita ovat siis alkuperäisesti: *Varsinais-Suomi*, *Hämeen kieli*, *Vepsi*, *Vatja* (Inkerin länsi-osassa), *Viron* molemmat murteet (Virossa ja Liivinmaan pohjois-osassa) sekä *Liivin kieli*. Viimeksi-mainittu, Liiviläisten ja Kuurilaisten muinainen kieli, on jo häviämässä. Nykyjään ei ole Liivin kieltä puhuvia muualla kuin yhdessä paikkakunnassa Kuurinmaalla, yhteensä noin pari tuhatta henkeä.

§ 4. Suomen kielen murteet.

Ne suomalaiset heimot, Varsinais-Suomalaiset, Hämmäläiset ja Karjalaiset, jotka joutuivat nykyisen Suomenmaan rajojen sisälle, liittyivät täällä yhdeksi kansaksi, ja heidän murteistaan syntyi yhteinen *Suomen kieli*. Tämä jakaantuu kahteen päämurteeseen: *Itä-Suomen* ja *Länsi-Suomen*; edellisen perustuksena on Karjalan kieli, jälkimmäisen Jäämiläiset murteet. Kumpasenkin päämurteen alalla ilmaantuu useampia paikkakunnallisia erilaisuuksia. Enimmin eroavat yhteisestä Suomen kielestä kreikan-uskoisten Karjalaisten murre *Salmin* kihlakunnassa (Salmin, Suistamon ja Suojärven pitäjissä) Itä-Suomen alalla sekä Länsi-Suomessa se kieli, jota puhutaan *Rau-
man* ja *Uudenkaupungin* seuduilla. Välityskielenä, joka lähestyy toista päämurretta, on Länsi-Suomen alalla *Hämeen* kieli Hämeessä, Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla sekä Itä-Suomen alalla *Savon* murre, jota, paitsi Savossa, puhutaan suurimmassa osassa Suomen Karjalaa sekä Pohjois-Hämeessä ja Kajaanin seuduilla. Savon heimo-
kunta ja Savon kieli ovat saaneet alkunsa karjalaisten ja hämäläisten ainesten yhdistyksestä, kuitenkin pääasiallisesti karjalaisella pohjalla. Varsinais-Suomalaiset ovat kulkiessaan nykyisille asuinpaikoilleen jättäneet paljon jälkiä eteläisen rantamaan kieleen. Heidän murteensa vaikutusta osoittavat erittäinkin nuo katkonaiset sananmuodot, joista loppuvokaali on kulunut pois (talost', kaupungiss' y. m.). Näin on syntynyt erityinen *rantamurre*, sekä *itä-* että *länsi-suomalainen*, joka Turun seuduilla yhtyy Varsinais-Suomalaisten alkuperäiseen kieleen, *Rau-
man* ja *Uudenkaupungin* murteeseen.

Yllämainitut murteet sekaantuvat toisiinsa monella monituisella tavalla. Ei päämurteidenkaan raja ole ai-

van jyrkkä; jos *d*-äänen pysyminen tai pois-heittäminen*) otetaan perusteeksi, niin se alkaa etelässä Vehkalahden ja Virolahden väliltä, siten että edellinen pitäjä jää länsimurteen, jälkimäinen itämurteen puolelle, ja käy sitten, tehden muutamissa paikoin pienempiä mutkia, melkein suoraan luoteesen päin Kokkolaa kohden. Huomattava on kuitenkin, että kummallakin puolella tätä rajaa tavaataan paljon toisen päämurteen omituisuuksia. Yleensä on paljon paikkakuntia, joissa eri murteet yhtyvät. Semmoisia välialoja ovat erittäinkin *Oulun* ja *Viipurin* läänit. — Itämurteen piiriin kuuluu myös *Inkerinmaa*, jossa kieli on melkein samanlaista kuin Viipurin läänin kaakkois-osassa.

§ 5. Suomalaisen kirjallisuuden historian jako.

Suomalaisen kirjallisuuden historia jakaantuu kuuteen aikakauteen:

1. Vanhin aika vuoteen 1157, jolloin Suomenmaa joutui Ruotsin vallan alle ja kristin-usko tuli maahan.
2. Keskiaika 1157—1542.
3. Uskonpuhdistuksen aika 1542—1640, ensimmäisen suomenkielisen kirjan ilmestymisestä Suomen yliopiston perustamiseen asti.
4. Suomen yliopiston perustamisesta Ison vihan loppuun asti, 1640—1721.
5. Ruotsin vallan loppuaika, 1721—1809.
6. Uusin aika vuodesta 1809.

*) Länsimurteen alalla kirjakielen *d* aina ääntyy jollakin tavalla (pehmeänä *d*-nä, *r*-nä, *lnä* j. n. e.), itämurteen alalla se katoaa.

Ensimmäinen aikakausi.

Vanhin aika vuoteen 1157.

§ 6. Vanhimman ajan runotuotteet.

Suomen kansan runous-into heräsi jo vanhimpina aikoina ja tuotti kansanrunouden, jonka vertaista ani harva kansa on saanut aikaan kauneuden ja runsauden puolesta. Silloin syntyivät nuo tarut eli myytit, jotka olivat esivanhempiemme uskonnon perustuksena ja joista muinais-suomalaiset kertomarunot ovat muodostuneet. Tätä aikakautta sopiikin siitä syystä sanoa *myyttilliseksi*. Sen-aikuisen runouden tuotteet ovat monta eri laatua. Vanhimpia ovat arvattavasti, samoin kuin muillakin kansoilla, *eepilliset runot*, joissa esitettiin muinais-ajan mainioin sankarien työt ja toimet; ikivanhoja ovat Suomessa *loitsurunotkin*, joiden avulla ihminen koetti luonnon voimia hallita. Sitten laulajan vaihtelevat tunteet puhkesivat *lyyrylliseen runouteen*, ja ruvettiinpa viimein suorasanaiksiakin jutelmia; *satuja*, kertoilemaan. Paitsi sitä meidän kansamme kaikkina aikoina mielellään on laskenut elämänviisautensa älykkäisin *sananelämyksiin* ja harjoittanut järkeänsä sukkelasti keksityillä *arvoituksilla*.

Noita ikirunoja laulettiin Suomen saloilla ja ulkopuolella sen rajoja, kaikkialla, missä Suomalaisia asui. Mutta uuden-aikuisen sivistyksen tieltä ne kuitenkin ovat yhä edemmäksi paenneet ja katoavat vuosi vuodelta kansan muistista. Molemmiin puolin rajaa Suomen ja Venäjän Karjalassa, Laatokan rannoilla, Inkerissä ja Pohjanmaalla Kajaanin seuduilla runonlaulu kuitenkin vielä elää kansan huulilla, ja sieltä niitä tällä vuosisadalla ahkerasti on kerätty. Enimmät muinais-ajan runo-aarteet (Kalevalan, Kantelettaren, Loitsurunot, Sananlaskut,

Arvoitukset) julkaisi nerokas *Elias Lönnrot* (vertaa § 30); „Satuja ja Tarinoita“ antoi ulos *Eero Salmelainen* (vrt. § 37).

Niinkuin kansanrunous yleensä, niin Suomen muinaislaulutkin viehättävät meitä luonnon-omaisella tuoreudellaan; mutta Suomen runoudelle omituista on siinä ilmaantuva virkeä luonnontunto, syvä ja puhdas innollisuus sekä rikas ja voimallinen mielikuvitus, useissa kohdin samanlaatuinen kuin itämaan kansojen. Eepillisille kuvauksille tarjoo oivallisen pohjan tuo alkuperäinen, runsasmuotoinen tarumaailma, joka elolliseksi esittelee koko luontoa ja valaisee sitä runollisella loisteellaan.

Vanha suomalainen runomitta, joka ilmaantuu kaikissa muinais-ajan kertoma-, loitsu- ja laulurunoissa, niinkuin myös enimmissä sananlaskuissa ja arvoituksissa, on kokoon-pantu nelipolvisista trokaio-säkeistä ja perustuu pääasiallisesti laajuudelle, vaikka koronkin vaikutus on sangen tärkeä. Nousussa saa olla mimmainen tavuu hyvänsä, paitsi lyhyt pääkorollinen, laskussa kaikki muut paitsi pitkät korolliset tai pääkorolliset keskiarvoiset. Ensimmäisessä runopolvessa sallitaan enemmän vapautta; se on tavallisesti kaksitavuinen, mutta toisinaan myös kolmi- tai nelitavuinen, eikä tavuitten laatu ole tarkoin määrätty. Muinais-ajan runomitan kaunistuksena on alkusointu ja kerto eli parallelismi. Koron ja laajuuden vastariita antaa muinais-suomalaiselle runomitalle erinomaisen sulon ja vaihtelevaisuuden.

Lisäys. Runojen laulamista E. Lönnrot kuvailee seuraavalla tavalla: „Pitopaikoissa ja muissa ilovietteissä tavallisesti kaksi laulavat yhdessä, toinen *laulajan*, *päämiehen* eli *edeltäjän* (*edellä kävijän*) nimellä, toinen *puoltajan*, *säistäjän*, *kertojan*, *kerallisen* (*keralla laulajan*) nimellä. Vastatusten tahi vieretysten istuessaan he pitävät toinen toistaan kädestä, päämies alottaa runon ja säistäjä yhtyy lauluun vär-

syn kolmannesta polvesta. Koko värsyn hän laulaa sitten toistamiseen päästä päähän yksinänsä, jolla ajalla päämies miettii tahi muistuttelee uutta ainetta lisäksi, jonka taas keralliset laulaa kolmanteen polveen ja siitä kerallisen kanssa loppuun. Laulaessa kumpainenki liikuttelee eli nyykähyttelee päätänsä verkalleen hyvin vakaisen ja miettiväisen näköisenä.“

§ 7. Kalevala.

Muinais-Suomalaisten eepilliset laulut on E. Lönnrot järjestänyt laveaksi kertomarunoksi, jolle antoi *Kalevalan* nimen; sillä, vaikka nuo laulut vaan katkonaisina kappaleina ovat säilyneet kansan suussa, hän huomasi niiden olevan yhtä ainoata mahtavaa runovirtaa ja yhdessä muodostavan suuren kokonaisuuden. Niin sai alkunsa Kalevala, mainio kansallis-eepoksemme, jonka uudempi laitos sisältää 50 runoa. Ensimmäinen painos ilmestyi 1835, toinen suuresti enennetty laitos 1849. Sen pääaineena sopii pitää viisaan Väinämöisen hyvät työt Kalevalan (Suomen) kansaa kohtaan, joista suurin on onnea tuottavan Sammon hankkiminen Pohjolan periltä; mutta tähän päätoimintaan liittyy koko joukko välikertomuksia eli episodeja (niinkuin kuvaus maailman luomisesta, Aino-runot, Kullervo-runot y. m.). Useampia loitsulukujakin on kertomarunojen väliin sovitettu. Väinämöisen rinnalla esiintyvät Kalevalan aimo sankareina seppo Ilmarinen, joka on „taivoa takonut, ilman kantta kalkutellut“, ja iloinen Lemminkäinen, joka aina on valmis sotaretkille lähtemään. — Niinkuin kansan-epopeat ainakin, niin Kalevalankin runot antavat selvän ja tarkan kuvan siitä ajasta, jolloin ne ovat syntyneet; kaikki, mitä Suomen kansa muinaisina aikoina on miettinyt, sen jumalaistarut, sen entisyyden muistot, sen sankari-ihanteet, — sanalla sanoen, koko sen vanhin katsantotapa

ilmaantuu Kalevalassa elävästi silmiemme eteen, tosi-
eepillisellä tavalla esitettynä.

Lisäys 1. *Kalevalan pääsisälly*s (uudemman laitoksen mukaan) on lyhyesti seuraava: Laulajan alkusanain jälkeen kerrotaan ensin maailman luomisesta ja Väinämöisen synnystä. Aikojen alussa Ilmatar, Väinämöisen emo, uipi aavalla merellä; tuleepa sotka ja munii seitsemän munaa hänen polvelensa, luullen sitä „heinämättähäksi, tuoreheksi turpeheksi“; vaan Ilmatar vavahuttaa polveansa ja munat vierähtävät veteen; mutta niiden palasista muodostuu maa ja taivas, aurinko, kuu ja pilvet. — Väinämöinen, kun on syntynyt, nousee puuttomalle maalle ja saattaa Sampsa Pellervaisen puita kylvämään. Kun tammi, joka, liian tuuheaksi kasvaneena, peittää sekä auringon että kuun, merestä nousneen pikku miehen avulla on saatu maahan hakatuksi, niin Väinämöinen kaataa ensimmäisen kasken, ollen niinmuodoin maanviljelyksen perustaja. Tultuansa kuuluisaksi viisaudestaan, hän kilpailee laulutaidossa nuoren, itserakkaan Joukahaisen kanssa, ja voitettuna tämän täytyy luvata sisarensa Aino Väinämöiselle puolisoiksi. Nuori Aino, huolissaan siitä, että häntä pakoitetaan vastoin tahtoansa miehelle menemään, harhailee korvessa, joutuu meren rannalle, heittäytyy uimaan ja hukkuu veteen. Turhaan Ainoa merestä etsittyään, Väinämöinen päättää lähteä ihanaa Pohjolan neittä kosimaan. Mutta Joukahainen, pitäen vihaa Väinämöistä vastaan sisarensa kuoleman tähden, väijyy häntä matkalla ja ampuu ratsun hänen altansa, jotta Väinämöinen suistuu mereen. Hän saapuu kuitenkin Pohjolaan, mutta hänen kosimisensa raukeaa tyhjiin. Louhi, Pohjolan emäntä, lupaa tyttärensä puolisoiksi sille, joka takoo Sammon, ihmeellisen, onnea tuottavan taikakalun. Väinämöinen, kotiin tultuaan, toimittaa seppo Ilmarisen, „takojan iänikuisen“, synkkään Pohjolaan Sampoja laatimaan. Ilmarisen valmistaakin „joutsenen kynän nenästä, maholehmän maitosesta, ohran pienestä jyvistä, kesä-uuden untuvasta“; vaan

Pohjan neiti teeskelee esteitä ja Ilmarinen saa tyhjin toimin palata kotia.

Nyt runo kääntyy uudelle uralle, kertoellen lieto Lemminkäisen, „veitikan verevän“, retkistä ja lemmen seikoista. Lemminkäinen ryöstää vaimokseen Saaren suurisukuisen neiden, vaan hylkää hänet jälleen ja lähtee hänkin kosioretkelle Pohjolaan. Hänelle määrätään monenlaisia ansiotöitä; viimein hänen tulee ampuu joutsen Tuonelan joelta, kuolleitten valtakunnassa, mutta eräs karjanpaimen, jota Lemminkäinen on loukannut, surmaa hänet ja heittää hänen ruumiinsa Tuonelan jokeen. Tuonen poika päälle päätteeksi lyödä silpaisee sen palasille. Lemminkäisen hellä äiti lähtee poikaansa etsimään; väsymättä hän kulkee mäet ja laaksot ja saapuu näin Tuonelan joelle; rautaisella haravalla hän kokoaa poikansa hajotetut jäsenet ja sovittaa ne yhteen; voiteilla, joita mehiläinen tuopi itse Luojan luota, uskollisen äidin vihdoin onnistuu saada poikansa henkiin herätetyksi.

Kertomuksen juoksu palajaa entiselle tolalle. Väinämöinen rakentaa uuden purren; saadaksensa sen valmistamiseen tarpeellisia sanoja, hänen täytyy käydä sekä Tuonelassa että haudassa makaavan tietäjän, virsikkään Vipusen luona. Sitten hän toistamiseen lähtee Pohjolaan kosimaan, ja Ilmarinenkin kulkee sinne uudelle kosioretkelle. Tällä kertaa ihana Pohjan impi suostuu menemään seppo Ilmariselle, ja Pohjolassa vietetään komeat häät. — Lemminkäinen, suuttuneena siitä, että hän riitaisan luonteensa tähden on jäänyt häihin kutsumatta, tekee sotaretken ja tappaa Pohjolan isännän; mutta välttääksensä Pohjolan emännän kosta hänen täytyy paeta merentakaiselle saarelle; vaan sieltäkin Lemminkäisen on pakko poistua, koska saaren miehet, hänen lemmente seikoistaan suuttuneina, väijyvät hänen henkeänsä. Kotiin tultuaan näkee hän koko asutopaikkansa autioksi; sillä Pohjolan väki on käynyt sitä hävittämässä; mutta äiti on kuitenkin pelastunut. Lemminkäinen yrittää vielä kerran

mennä sotaretkelle Pohjolaan; vaan pakkanen ja nälkä tekevät siitä surkean lopun.

Tähän liittyy mainio Kullervon episodi. Untamo ja Kalervo veljekset, eri heimokuntain edustajat, elävät alituisessa riidassa; vihdoin Untamo kaataa Kalervon ja tappaa hänen sukunsa; eloon jääpi ainoastaan vaimo, joka orjuudessa synnyttää Kullervon, Kalervon pojan. Monella tavalla Untamo valmistelee Kullervolle surmaa, mutta turhaan; poika kasvaa, kostontuumat mielessä, ja turmelee yliluonnollisella voimallaan kaikki työt, jotka hänelle uskotaan. Vihdoin Untamo tuskastuneena myypi Kullervon Ilmariselle, joka panee hänet paimeneksi. Ilmarisen emäntä, entinen Pohjan neiti, ajattelemattomana leipoo pilkoillaan kiven paimenen eväskakkuun, ja ateriaan ryhtyessään Kullervo siihen katkaisee isältä perityn veitsensä. Emännälle kostaaksensa paimen hukuttaa lehmät suohon ja ajaa kotiin susia ja karhuja, jotka repivät emännän kuoliaaksi. Kullervo pakenee ja löytää vanhempansa, jotka oli luullut jo aikaa kuolleiksi. Isä lähettää hänet veroa viemään; palausmatkalla Kullervo viettelee tuntemattoman tytön, jonka metsässä tapaa ja jossa sitten kauhuksensa tuntee oman sisarensa. Sisar toivottamana syöksyy koskeen. Kullervo lähtee kotiin ja aikoo hänkin heittäytyä surman suuhun, vaan päättää ensin kostaa Untamolle, mitä sukunsa häneltä on kärsinyt. Kostonsa täytettyään hän palaa kotiin; vaan talo on autiona eikä muita eläviä näkyvissä, kuuluvissa, kuin Musti, hänen koiransa. Metsässä harhaillessaan Kullervo joutuu siihen paikkaan, jossa hänen rikoksensa on tapahtunut; siellä uros kääntää miekkansa kärjen omaa rintaansa vastaan ja lopettaa onnettoman elämänsä.

Ilmarisen emännän kuoltua rikkoutuu se hyvä väli, joka siihen asti on pysynyt voimassa Kalevalan ja Pohjolan välillä. Kalevalan sankarit, Väinämöinen, Ilmarinen ja Lemminkäinen, lähtevät Pohjolaan Sampoa valloittamaan. Matkalla vene tarttuu isoon haukeen; se tapetaan ja sen leukaluusta

Väinämöinen tekee ensimmäisen kanteleen, Soitollansa hän ihastuttaa koko luonnon; ihmiset sitä ihailevat, vesissä silmin; itse jumalatkin siitä iloitsevat; vieläpä kaikki elävätkin maalta, ilmasta ja merestä kokountuvat noita sulosäveliä kuuntelemaan. Sitten uroot pitkittävät matkaansa Pohjolaan. Soitonsa ihmevoimalla Väinämöinen nukuttaa koko Pohjolan kansan; Kalevalan uroot saavat Sammon kivimäestä, johon se on kätkeyty, ja lähtevät saaliineen kotomatkalle; mutta herättyänsä Louhi, Pohjolan emäntä, lähettää myrskyn heitä tuhoamaan, jolloin Väinämöisen kantele hukkuu aaltoihin. Sitten Louhi itse sotajoukkoineen ajaa Kalevalan sankareita takaa; merellä nousee tuima taistelu, jossa Louhi voitetaan; mutta Sampo menee kappaleiksi ja sen muruja vierii „alle vienojen vesien Ahtolaisten aartehiksi.“ Toisia muruja tuuli toi Suomen rannoille, joista on „alku onnen ainiaisen Suomen suurille tiloille.“ Mutta Louhi ei saanut muuta kuin Sammon kirjokannen; „siit’ on polo Pohjolassa, elo leivätöin Lapissa.“

Näin Kalevalan kansa voittoisana oli lähtenyt taisteluista. Vanhan kanteleen sijaan, joka myrskyyn oli hävinnyt, laittoi Väinämöinen uuden; kopan teki hän koivusta, naulat kullasta, joka kumpusi käen suusta, ja kielet nuoren neitosen hiuksista, joka ilon ja surun vaiheilla sulhastansa odotteli.

Mutta uudet vaarat uhkasivat Kalevalan rauhaa. Louhi nostaa kaikenlaisia tauteja sen kansaa hävittämään, toimittaa sitten karhun sille vahinkoa tekemään ja kätkee vihdoin auringon ja kuun, jotta koko maailma peittyi pimeyteen. Mutta etenkin Väinämöisen viisauden avulla kaikki nämä pahat poistuvat ja riemu ja rauha palajavat Kalevalan kansaan.

Kalevalan viimeisessä runossa on kansan kuvausvoima omituisella tavalla esittänyt taistelua Suomen kansan muinaisuskonnon ja kristin-opin välillä. Marjatta neidelle syntyy poika puolukasta; Väinämöinen tuomitsee pojan kuolettavaksi, mutta tämä nuhtelee häntä ja „ukko“ ristii pojan Karjalan kuninkaaksi. Suuttuneena Väinämöinen lähtee venehellä

vaskisella „yläisiin maa-emihin, alaisiin taivosihin.“ Lähteissänsä hän ennustaa sen päivän vielä tulevan, jolloin häntä kaivataan „uuen sammon saattajaksi, uuen soiton suoriaksi, uuen kuun kulettajaksi, uuen päivän päästäjäksi“; mutta kanteleensa hän on jättänyt jälille, kansalleen ilon ikuisen, laulut suuret lapsillensa.

Lisäys 2. *Kalevalan ainekset* ovat enimmältään tarunomaisia, myyttillisiä, joihin sitten lieene sekaantunut muitakin muinais-ajan muistoja. Muutamat kertoelmat selvästi viittaavat ikivanhoihin luonnonmyytteihin, etenkin aurinkotaruu, joka kaikille kansoille on tarjonnut runsasta aihetta runollisiin kuvauksiin. Semmoisia luonnontaruja ovat esm. kertomus isosta tammesta toisessa runossa, kaikki Sampo-runot, Lemminkäisen surma ja kuolleista herättäminen y. m., puhumattakaan niistä, joiden myyttillinen merkitys on ihan selvä, niinkuin kertomukset maailman luomisesta sekä kuun ja auringon kätkemisestä. Kysymystä näiden aineksien syntyperästä ja muodostumisesta ei ole tutkimus vielä lopullisesti ratkaissut.

Lisäys 3. *Kalevalan henkilöin luonteet.* Kalevalan päähenkilöitä on kolme: Väinämöinen, Ilmarinen ja Lemminkäinen, joista kuitenkin „vaka, vanha“ *Väinämöinen* on runoelman varsinainen pääsankari. Ylempänä jo mainittiin, että hänen hyvät työnsä Suomen kansaa kohtaan sopii pitää Kalevalan yhdistäväisenä siteenä, sen päätoimintana. Hän se aina ilmaantuu parhaana miehenä, jos viisautta ja runotaitoa tarvitaan taikka jos miehuutta kysytään; mutta hänen syvä viisautensa ja mahtava laulutaitonsa pysyvät kuitenkin aina hänen päävoimansa. Hänen luonteessaan näkyy selvä kehittyminen; hänen henkinen etevyytensä ilmaantuu suurimpana Kalevalan loppupuolella. Väinämöisessä on Suomen runotar koettanut kuvata suomalaisen luonteen parhaat ominaisuudet, älykkään miettiväisyyden, vakavan lujouden ja runollisen hellätuntoisuuden. Toisinaan vanhan Väinämöisen heikompiakin puolia leikillisesti esitellään.

Ilmarinen Väinämöisen rinnalla esiintyy käytännöllisen toimen miehenä. Hän, tuo ihmeellinen seppä, on osoittanut taitoaan kalkutellessansa taivaan kantta ja takoo Sammon, ikuisen onnen tuojan. Hän se myös puoleensa taivuttaa ihanan Pohjan neidon. Mutta, liikkeessaan elämän käytännöllisissä toimissa, ei *Ilmarinen* täysin tajua sen aatteellista ja runollista puolta; hän on hyvänsävyinen ja yksivakainen, mutta samalla herkkäuskoinen, jopa toisinaan yksinkertainenkin: miehuullisen kunnon ohessa ilmaantuu hänessä pelkurimaisuuttakin. Ihan omituista luonnetta on *Lemminkäinen*, „Suomen runottaren lempilapsi“, tuo seikkailuksia halajava sankari, impien ihastuttaja, huoleton ja huikentelevainen, jossa kuitenkin rakkaus äitiä kohtaan todistaa tunnon vakavuutta. Synkän ylevänä kohoaa näiden kolmen pääsankarin rinnalla *Kullervo*, orjuudessa kostajaksi kasvanut, joka sortuu omiin intohimoihinsa ja tuohon kolkkoon kostajan tehtävään. Yhtä ihmeteltäviä ovat Kalevalan esiin-asettamat naisluonteetkin: kaino, hentotuntoinen *Aino*, joka tahdottomana musertuu kovan kohtalonsa alle, — maan mainio *Pohjolan neito*, hempeä ja oikullinen kotonansa, sulollansa kaikkia viehättävä, mutta säälimätön emäntä *Kullervo* orjaa vastaan, — *Lemminkäisen* hellä, uskollinen äiti, puhtain äidinrakkauden kuva, jota runous ikinä on esittänyt, — *Louhi*, *Pohjolan ilkeä emäntä*, Kalevalaisten luonnollinen vihollinen jota kuitenkin kuvaillaan lempeäksi äidiksi, j. n. e. — Yleensä Suomen muinaisessa kertomarouudessa luonteet kuvataan tarkasti kaikkine omituisuuksineen. Huomattava on erittäinkin se leikillinen tapa, jolla niitä esitetään; tämä ilmaantuu varsinkin *Lemminkäisen* kuvailuksessa, mutta myöskin Väinämöisessä, *Ilmarisessa* y. m.

Lisäys 4. Heimokansamme Virolaisten eepilliset runot järjesti toht. *Fr. R. Kreutzwald* († 1882) kertomaruokemaksi, jonka nimi on *Kalevipoeg* (s. o. Kalevan poika). Se ilmestyi vuonna 1862 ja sisältää kaksikymmentä laulua.

§ 8. Lyyrillinen runous. Kanteletar.

Suomen kansalla on runsaat lyyrillisen runouden varat, joista suurin osa on koottu Elias Lönnrot'in toimittamaan *Kantelettareen* (1840). Ne ovat osittain puhdasta, yksityis-ihmisen tunteita kuvailevaa laulurunoutta, osittain kertovaista lyriikkaa. Eri runot ovat eri aikoina syntyneet; muutamat saattavat olla muinaisrunouden vanhimmalta aikakaudelta, niinkuin varmaankin ne, joissa kerrotaan myyttillisiä, Kalevalan tarupiiriin kuuluvia tapauksia; toiset ovat nähtävästi vasta uudempina aikoina alkunsa saaneet. Mutta lyyrilliset kansanrunot, jos kaikkein uusimmat (joista puhutaan Kantelettaren alkulauseessa) luetaan pois, noudattavat yleensä suomalaisen muinaisrunouden alkuperäistä runomittaa ja esitystapaa.

Lisäys. Suomen kansanlyriikassa huomataan kolme muodostusjaksoa: 1) *Vanha lyriikka*, sekä puhtaasti lyyrillinen että kertovainen; 2) *Keskiajan balladintapainen runous*, johon myös sopii lukea ne *historialliset runot*, jotka ovat syntyneet keskiajan loppupuolella ja uudemmalla ajalla, (vertaa § 13); 3) *Uuden-aikuinen kansanlaulu*, joka ulkonaisesti mukailee uuden-aikuista taiderrunoutta (vertaa § 31). Näistä kuuluu tähän aikakauteen ainoastaan ensimmäinen eli vanha lyriikka, johon luemme ne uudemmatkin lyyrilliset runot, jotka ovat säilyttäneet muinais-ajan hengen ja runomuodon (yleensä kaikki Kantelettaren ensimmäisen ja toisen osan laulut ja useat kolmannen osan kertovaisista runoista, Lönnrot'in „virsilauluista“). Runomitta on sama kuin Kalevalasakin; poikkeuksena on vaan joku harva, luultavasti myöhemmistä vaikutuksista vapaammin muodostunut laulu, niinkuin „Hyvä ilta lintuseni“ (Kant. I, 122) ja „Lunastettava neiti“ (Kant. III, 27). — Lyyrillinen runous on ylimalkain säilynyt samoilla seuduilla kuin eepillinenkin; Lönnrot'in mukaan on

varsinaisia laulurunoja saatu etenkin Suomen Karjalasta ja „virsilauluja“ Venäjän Karjalasta.

Varsinaiset laulurunot ilmaisevat kaikki ne vaihtelevat tunteet, jotka alkuperäisissä oloissa liikkuvat ihmisen povessa, ja ovat laulajan eri tilaa myöten monta eri laatua; muutamat kuvailevat kaikille yhteisiä elämän iloja ja murheita, muutamat ovat erittäin miesten tai naisten, poikien tai tyttöjen lauletta-
via; onpa niitä vielä paimenlauluja, lasten runoja ja häälau-
luja. Sitä tunteiden hellyyttä ja hienoutta, jota nämä laulut
tuovat ilmi, ei voi kylläksi ihmetellä. — Kaikkien maitten
lyyrillisessä kansanrunoudessa kajahtelee joku surumielinen sä-
vel; kummako siis, että korpien keskellä asuskelevan Suomen-
kansan lauluihin yksinäisyyden ja kaipauksen tunne on vuo-
dattanut vienon surumielisyyden? Toisin kuin Kalevalan ru-
noissa, jotka kertomarunouden tyynellä iloisuudella kirkasta-
vat olevaisuutta, kuvataan Kantelettaren ensimmäisessä runossa
kanteleen syntyä: „soitto on suruista tehty, murehista muo-
vaeltu.“ Hellästi lausutaan kotiansa kaipaavan tunteet ru-
noissa „Muinaiset ajat paremmat“ ja „Vierin maalle vierahalle“
(I, 32, 33). Monessa laulussa turvaton tai murheellinen pu-
huu huolistansa (esm. „Korpi kurjalla kotina“ I, 36, „Parempi syn-
tymättä“ I, 46, „Elkää sanoko huolettomaksi“ I, 52, „Monihuolinen“
I, 53, „Usiahuolinen“ I, 54, „Ei sula syän suruinen“ I, 60, „Pi-
meä isoton pirtti“ I, 62, y. m.). — Erehtyyppä kuitenkin suuresti,
jos huulee, ett'ei Suomen kansanrunous viritä iloisempiakin sä-
veleitä; sillä leikillisiäkin runoja on enemmän, kuin mitä ta-
vallisesti ajatellaan. Sellaisia ovat esm. „Ohoh kullaista ko-
tia!“ I, 75, „Tanssin kulku“ I, 117, „Hämehen kävijä“ ja
„Kuulin kummat kuusialta“ I, 183 ja 184, samoin myös las-
ten laulut ja useat tyttöjen lauluista, niinkuin „Korpikotinen“
I, 67 y. m. Tyyntä iloisuutta vienon hellätuntoisuuden rin-
nalla huokuvat useat lemmenlaulut, niinkuin „Armahan kulku“
I, 174. — Suomalaisen kansanrunouden huomattavimpia omi-
naisuuksia on se virkeä luonnontunto, joka kaikkialla ilmaan-

tuu. Luontoa pidetään ystävänä, armaana toverina, jolle uskotaan kaikki tunteet ja huolet. Murheissaan paimen laulaa (I. 175 „Enkö minäki toivoisi?“):

Tule tänne, pieni lintu,
Lennä tänne, lintu rukka,
Haastele halusi mulle,
Ikäväsi ilmottele;
Mie sanon sinulle jällen,
Haastan mielihaikiani.
Sitte vaihamma vajoja,
Kahenkesken kaihojamme.

Ja „Huoliensa haasteleva“ (I. 59) valittaa, ett'ei ole kehtään, jolle voisi murheensa ilmoittaa, jotta ne salassa pysyisivät, vaan lausuu viimein:

Menen metsähän mäelle,
Puhelen Jumalan puille,
Haastan haavan lehtyisille,
Pakajan pajun vesoille;
Ne ei kerro kellenkänä,
Kuihkaele kullenkana.

Puheena olevain runoin ikää ei voi tarkkaan määrätä; muutamatsa ovat epäilemättä sangen vanhoja, koska niissä on myyttillisiäkin aineita, esm. metsämiesten laulut (katso „miesten lauluja“ Kantelettaren II osassa, 329—354). Toiset ovat ihan varmaan nykyisempinä aikoina syntyneet, niinkuin „Vangittu pannu“ I. 108, joka nähtävästi on Kustaa III:n päiviltsä.

Kertoraiset runot löytyvät melkein kaikki Kantelettaren III:nessa osassa; ainoastaan muutamatsa harvat ovat I:ssä osassa (esm. tuo pilkallinen eläinsatu „Lintuin keräjät“ I. 91, samantatuinen „Revon valitus“ I. 92, tarun-omainen „Ensimmäinen rautio“ I. 94 sekä opetusrunon tapainen „Väinämöisen sanoja“ I. 90 y. m.

Useat kertovaisen lyriikan tuotteista sisältävät taru-aineita ja moni niistä liittyy Kalevalan kertomuksiin. Niin esim. „Suomettaren kosijat“ III, 1, jossa kuvataan, miten Kuu, Päivä ja Pohjantähti kosivat kaunista Suometar neitoa ja tämä suostuu menemään viimeksi-mainitulle, on sama taru, joka Kalevalassa, toisin muodostuneena, on sovitettu Kyllikkiin. „Lyylikin hiihanta“ III, 2, muistuttaa siitä, kuinka Lemminkäinen läksi Hiiden hirveä hiihtämään. — Kullervo-tarun aineksia tavataan monessa runossa; sellaisia ovat esim. „Kiikan lapset“ III, 18, lyhyen, draamallisen esitystapansa puolesta seuraavan aikakauden balladintapaisten runojen kaltainen. Kertomustavaltaan eepillisempi, mutta yhtäläinen sisällykseltään on „Tuiretuisen lapset“ III, 19. Samaan tarupiiriin kuuluu „Kullervon sotaan lähtö“ III, 30 y. m. m. runo. Aino-runojen sisällys ilmaantuu niin-ikään, milloin missäkin muodossa, monessa Kantelettaren runossa; esimerkkinä mainittakoon „Neien rosvo“ III, 22 (loppu muistuttaa Kullervosta), „Katri neito“ III, 34, „Meren kylpijä“ III, 36. Nähtävästi viimeksi-mainituista muodostunut on soma ja leikillinen runo „Helka paimenessa“ III, 37. Muutamat muut Kantelettaren runot koskevat Lemminkäis-taruun, kertomukseen isosta tammesta y. m. — Alkuperäisiä vanhimman ajan naimis-oloja kuvailee „Kalevalan neiti“ III, 21, jossa nuori impi kosijaltansa saa kuulla olevansa vastoin tahtoaan hänelle myöty ja lausuu toivomuksensa, ett'eivät hänen omaisillensa annetut lahjat heille mitään onnea tuottaisi.

Onpa Kantelettaren kolmannessa osassa vielä toinenkin sarja kertovaisia runoelmia, jotka eivät sisällä mitään myyttillisiä aineksia eivätkä kuvaile vanhimman muinais-ajan oloja, mutta kuitenkin koko esitystavaltaan, samoin kuin melkein kaikki edellä-mainitut, ovat enemmän tai vähemmän eepillisiä, Kalevalan runojen kaltaisia. Ne ovat siis tämän ja seuraavan ajan runotuotteiden keskivälillä. Niissäkin soipi monenlaisia jälkikaikuja tarun-omaisista runoista. Tätä laatua on

„Veenkantaja Anni“ III. 23, jossa keirrotaan, kuinka nuori tyttö, „Karjalaisen“ ryöstämä, vihdoinkin vapautti itsensä, vaan vanhempiensa hylkäämänä kuoli suruunsa. Tässä, niinkuin myös monessa muussa runossa („Lunastettava neiti“, kaksi toisintoa, III. 26 ja 27, ja „Neiti lepetissä“) elää muisto noista rajamelskeistä ja ryöstöretkistä, jotka niin usein häiritsivät suomalaisten heimojen rauhallista elämää. „Hukkunut veli“ III. 43 on nähtävästi muodostunut Aino-runojen myötävaikutuksella. — Idyllintapaisia, tavallista elämää kuvaavia kertoelmia ovat nuo sievät runot „Aholla itkijä“ III. 39 ja „Neiti omenapuussa“ III. 52. Muutamat runot ovat pilkallisia, esim. „Kosissa käynyt“ ja „Konnun tytär“ III. 56 ja 57; viattoman leikillinen sitä vastoin on „Viisastunut“ III. 59. Totisempaa laatua on „Hiihtäjä surma“ III. 60. Surma ei luule tekevänsä paljoa vahinkoa, jos tappaa minin talosta, vaan pienet lapset jäävät emottomina surkastumaan.

§ 9. Loitsurunous.

Loitsiminen, jolla oli niin suuri merkitys esivanhempaimme elämässä, perustui siihen käsitykseen, että jokainen esine on ihmisen vallassa, niin pian kuin sen synty on tunnettu. *Synnyt* eli *syntysanat* sisälsivät siis syvän, salaisen viisauden, ja tämän viisauden nojalla saattoi *tietäjä* eli *loitsija* sanan voimalla luontoa hallita: poistaa kaikki pahat, muuttaa kappaleet toisiksi, laulaa uusia esiin, lyhyesti lausuen, saada mitä hyvänsä aikaan. Siitäpä se suuri arvo, jossa laulua ja itse laulajaa pidettiin. — Jo Kalevalaankin otettiin paljon loitsulukuja; mutta runsaan kokoelman „Suomen kansan muinaisia Loitsurunoja“ toimitti Elias Lönnrot julkisuuteen vuonna 1880.

§ 10. Satuja.

Paitsi kertoma-, laulu- ja loitsurunoja on Suomen kansan suusta koottu joukottain suorasanaisia *satuja*.

Näissä kyllä tavataan vanhoja taru-aineksia; mutta niihin on myöskin sekaantunut paljo uuden-aikuisia aineita. „*Suomen kansan Satuja ja Tarinoita*“, Eero Salmelaisen toimittamia, on ilmestynyt neljä osaa (1852—1866), joista kolmas sisältää eläinsatuja.

Lisäys. Sadut semmoisinaan leviävät helpommin kuin muut kansanrunouden tuotteet maasta maahan, kansasta kansaan, koska kielten mukaan vaihteleva runomuoto ei vaikeuta niiden leviämistä. Sentähden huomataankin paljon yhtäläisyyttä kaikkein kansain satuvaroissa, ja useimmat niistä näyttävät saaneen ensimmäisen alkunsa vanhasta indialaisesta *Hitopadesa*-nimisestä kokoelmasta. Niin on suomalaistenkin satujen laita, vaikka niiden muodostuksessa havaitaan paljo suomalaista omituisuutta. Likimmän heimokansamme, Virolaisten, sadut julkaisi *Fr. R. Kreutzwald* nimellä *Eesti rahva Ennemuistedes jutud* (1866). Virolaisten satujen kertomustapa, niinkuin se ilmaantuu Kreutzwald'in kokoelmassa, on yleensä vilkas ja miellyttävä; useissa ilmaantuu hentoa runollisuutta, muutamissa leikillisyyttä tai terävää ivaa. Mutta yleensä ne ovat paljoa vähemmän alkuperäisiä kuin meidän satumme niin esitystapansa kuin sisällyksensäkin puolesta.

§ 11. Sananlaskuja ja Arvoituksia.

Harvalla kansalla on niin runsaat sananlasku-varat kuin Suomalaisilla. E. Lönnrot'in vuonna 1842 ulosantama kokoelma *Suomen kansan Sananlaskuja* sisältää niitä enemmän kuin 7000; suurin osa niistä on runomittaisia, harvemmat suorasanaisia. Niiden ilmaisemat mietteet lausutaan sangen osaavasti, milloin yksivakaisesti ja usein kyllä runollisilla vertauksilla, milloin leikillisesti sattuvalla ivalla tai huumorilla.

Suomen kansan Arvoituksia, enemmän kuin 2,200, (sekä 189 virolaista arvoitusta) Lönnrot toimitti painosta v. 1843.

Sananlaskut ja arvoitukset, vaikka vanhimpina aikoina ovat saaneet ensimmäisen alkunsa, eivät ole yksinomaaisesti puheena olevan aikakauden tuottamia; vaan niitä on tietysti syntynyt ja syntynee yhä vieläkin uusia pitkin Suomen kansan elämän-aikaa.

Toinen aikakausi.

Keskiaika vv. 1157—1542.

§ 12. Keskiajan sivistys-olot.

Kun Suomi joutui Ruotsin vallan alle ja Suomen kansan muinais-uskonto poistui kristin-opin tieltä, niin vanha runouskin yhä enemmän väistyi syrjälle. Mutta runous-into eli kuitenkin Suomen kansassa ja vanhain tarun-omaisten laulujen sijaan syntyi uusia, enimmäiten ballaadintapaisia runoelmia. Sitä vastoin uudet sivistys-olot eivät synnyttäneet mitään kansallista eikä juuri muutakaan kirjallisuutta. Suomi oli kyllä tähän aikaan vielä yleisenä puhekielenä kaikissa säädyissä; mutta latina oli sekä kirkon kielenä että kaiken korkeamman sivistyksen kannattajana. Syvempää tieteellistä oppia haettiin ulkomaalta, ensin Pariisiin, sitten paraasta päästä Prag'in ja Leipzig'in, viimein Upsalan yliopistosta. Etupäässä pappien kasvattamista varten oli Turussa „katedraalikoulu“, niinkuin myös joku oppilaitos Viipurissa ja muutamia luostarikouluja, joista Rauman oli kuuluisin. Katolis-usko ei suuresti kohottanut yhteisen kansan sivistystä, mutta Suomenmaa pysyi sen kautta yhteydessä länsimaiden ja niissä vallitsevan sivistyksen

kanssa. Yleisen maailmankielen, latinan, ylivalta suoje-
likin kansallista kieltä valtakunnan pääkielen alle sortu-
masta, niinkuin lumipeite talvella oraita suojelee, kunnes
keväällä tulee iloisen kasvannon aika. — Ellei oteta lu-
kuun virallisia kirjoituksia ja yksityisten kirjeitä, ei ole
tältä aikakaudelta muita kirjallisia muistomerkkejä kuin
eräs latinankielinen piispain kronika sekä muutamia lati-
nankielisiä virsiä ja koululauluja.

§ 13. Kansanrunous.

Uusissakin oloissa kansanrunous uhkeana rehoitteli,
vaikka toisenlaiseksi muodostuneena. Samalla kuin van-
hat eepilliset laulut Itä-Suomen salomailla vielä elivät
kansan huulilla, syntyi erittäinkin Hämäläisten kesken
uusi laji kertovaista lyriikkaa, osittain muuttuneiden olo-
jen tai kenties Hämäläis-heimon erityisen luonteen tuotta-
mana, osittain ulkonaisestakin vaikutuksesta. Nämä kes-
kiajan runoelmat kyllä sisältävät paljon vanhan runou-
den jälkikaikuja, mutta ovat esitystavaltaan suppeampia,
enemmän ballaadintapaisia.*) Toisinaan niiden lyhyt
kertomustapa suorastaan muuttuu draamalliseksi, kun
välikohdat jätetään pois ja pääasiat tuodaan esiin pu-
heenvaihtelon muodossa, niinkuin muidenkin kansojen
ballaadeissa on tavallista. — Legendojakin eli pyhimys-
taruja syntyi tällä aikakaudella; niissä uudet kristilliset
käsitykset, usein hyvin kummallisella tavalla, sekaantui-
vat vanhoihin pakanallisiin muistoihin. Paitsi sitä tä-
män ajan loppupuolelta on säilynyt eräs historiallinen

*) *Balladi* on kertovainen lyyrillinen runoelma, lyhyt ja utu-
mainen, täynnä tunteellisuutta, tavallisesti surullinen sisällykseltään.
Jommoisia ovat erittäinkin Englannin, Skotlannin ja Tanskan keskiai-
kaiset kansanrunot. Etelämaan kansojen kertovaiset laulurunot ovat
tyyneympää ja iloisempaa laatua; niitä nimitetään *romansiksi*.

runoelma, joka osoittaa, että oman ajan tapauksetkin antoivat kansanrunoudelle aihetta kuvauksiin.

Tärkeimmät keskiajan runotuotteet ovat seuraavat.

a) **Legendoja:** Etevin ja enimmän tunnettu on *Piispa Heinrichin surma* (Kant. III, 7), jossa kerrotaan tuo vanha pyhimystaru Suomen ensimmäisestä piispasta ja Lallista, hänen tappajastaan, sekä Henrikin kuoleman jälkeen tapahtuneista ihmeistä.

Viron orja ja isäntä (Kant. III, 4) mukailee vertauspuhetta rikkaasta miehestä ja Lazaruksesta; *Matalleen vesimatka* osoittaa tuota kristillisten ja pakanallisten aineiden yhtymistä, josta ylempänä oli puhe.

b) **Ballaadeja,** joista ovat merkillisimmät:

1. *Turusen neiti* (Kant. III, 13), kuvaus keskiaikaisista kaupunki-oloista. Annikki, Turusen neiti, on antanut „kestin“, s. o. muukalaisen kauppa-asioitsijan*), viekoitella itsensä lemменliittoon; vaan kevään tultua kesti hänet hylkää ja rientää kotiin entisen emäntänsä luo. Silloin hyljätty huutaa „Ukkoa, ylistä herraa“, pettäjää rankaisemaan ja kosto häntä tapaakin; matkalla hän hukkuu myrskyiseen mereen. Että Ukkoa huudetaan avuksi, todistaa tämän runon vanhuutta; se on nähtävästi pakanuuden loppu- tai kristin-uskon alku-ajoilta, jolloin pakanalliset käsitykset vielä tuoreina pysyivät ihmisten mielessä.

2. *Inkerin sulhot* (Kant. III, 9), ritari-ballaadin tapainen runo, arvattavasti mukaelma ruotsalaisesta balladista.

3. *Elinan surma*, kauniin ja etevin kaikista keskiajan runouden tuotteista. Siinä kerrotaan, kuinka Klaus

*) Koska meidän maamme kauppa paraasta päästä oli Hansalaisten käsissä, niin saksalaiset kauppiaat täällä pitivät asiamiehiä, jotka syksyllä tulivat tänne kauppahuoneen asioita ajamaan, vaan keväällä palasivat kotimaahansa.

Kurki, Laukon herra, Ylisen Satakunnan tuomari, luulevaisuudesta puolisoansa „Elina rouvaa“ kohtaan sytytti kartanonsa palamaan ja siihen poltti viattoman puolisonsa sekä äsken syntyneen lapsensa. Runoelma näyttää perustuvan tosiasiaan, joka lienee tapahtunut noin vuosien 1470 ja 1480 välillä. Siinä mainittu Elina rouva oli Klaus Kurjen jälkimäinen puoliso, Elina Juhontytär Stenbock, piispa Arvid Kurjen äitipuoli. Tapaukset esitetään erinomaisella draamallisella voimalla ja syvästi liikkuttavalla tavalla. Mestarillinen on Kurjen luonteen kuvaus jo siitä asti, kun hän ensin esiintyy „sa'an hevoismiehen kanssa, sa'an satula-urohon“; „tulemmasta tuiman tunnen, jalon jalan heitännästä“, sanotaan runossa. Annetaanpa samalla selvä kuva ajan tavoista, asumuksista ja koko elämänlaadusta.

c) **Historiallisista kansanrunoista** kuuluu tähän aika-kauteen *Viipurin linnan hävitys* (Kant. III, 10), Venäjän puolella syntynyt runo, jossa kerrotaan, kuinka Venäjän hallitsija, „Iivana iso isäntä“, valloitti ja hävitti Viipurin linnan ja ruotsalainen käskynhaltia, Matti Laurinpoika, laivoinensa pääsi pakenemaan. Koko tapaus on mielikuvituksen tuottama, mutta näkyy liittyvän Wiipurin piiritykseen v. 1495. — Mainittakoon samassa, että Kantelettaressa löytyy vielä kaksi historiallista runoa, vaikka myöhemmältä ajalta: *Puntuksen sota* ja *Kaarlon sota*.

Ridvalan Helkavirret. Ridvalan kylässä Sääksmäen pitäjässä nuorison viime aikoihin asti on ollut tapana Helatuorstaina kokountua eräälle vuorelle tulen ympärillä leikkimään ja tanssimaan, jolloin tytöt laulavat n. s. Helkavirsiä. Sitä sanotaan „Helan huutamiseksi“. Samanlaista juhlanviettoa pidetään vielä seuraavinakin pyhinä Juhannukseen tai Pietarin päivään asti. Tämä tapa, joka ennen aikoina arvattavasti oli aivan yleinen, on saanut alkunsa Muinais-Suomalaisten kevätjuhlista (helaa-

eli helkajuhlista). Nytkin vielä on suuressa osassa maatamme, erittäinkin Itä-Suomessa, tapana polttaa „kokkoa“ Juhannus-aattona, samoin kuin Länsi-Suomessa vietetään heluntaita „helavalkeilla“. Ridvalassa laulettuja Helkavirsiä on neljä: *Alkusanat*, *Mataleenan vesimatka*, *Inkerin sulhot* ja *Annikan runo*. Ensin laulettiin aina Alkusanat, sitten joku muu äsken mainituista lauluista. „Alkusanat“ ovat alkuperäisestä muodostaan niin turmeltuneet, että niitä on mahdoton ymmärtää. Laulajat itse sanovat niiden olevan „alkukieltä“. „Mataleenan vesimatka“ ja „Inkerin sulhot“ ovat jo edellisessä olleet puheena. „Annikan runo“ (= „Kestin lahja“, Kant. III, 32) on vaillinainen toisinto ylempänä mainitusta „Turusen neidestä“.

Lisäys. Mitkä runot kuuluvat tähän, mitkä edelliseen aika-kauteen, on usein vaikea määrätä, jos eivät myyttilliset tai katolis-aikeiset aineet ole ratkaisijana. Ylimalkain sopii kuitenkin lukea kaikki ballaadintapaiset runot, joissa ei ole Kalevalaan liittyvää sisällystä, nyt puheena olevaan ajanjaksoon. Semmoisia ovat esm. „Anterun surma“ (Kant. III, 14) ja „Hannus Pannus“ (Kant. III, 16). Samanlainen kertomustavan puolesta, mutta sisällykseltään iloisempi, enemmän romansinkaltainen, on sievä runo „Kankahan kutoja“ (Kant. III, 44). — Legendojen joukkoon kuuluvat vielä paitsi ylempänä mainittuja: „Katrín parannus“ (Kant. III, 3), „Neitsy Maarian virsi“ (Kant. III, 6), „Kukien tarves“ (Kant. III, 51), y. m.

Kolmas aikakausi.

Uskonpuhdistuksen aika vv. 1542—1640.

§ 14. Mikael Agricola.

Uskonpuhdistuksen seurauksena oli kaikkialla kansan kielen kohoaminen suurempaan arvoon, kun sitä ruvettiin käyttämään jumalanpalveluksessa ja kansaa varten toimitettiin Raamatun käännöksiä ja hengellistä kirjallisuutta. Niin tapahtui Suomessakin, ja suomenkielisen kirjallisuuden alku oli täällä uskonpuhdistuksen ensimmäisiä hedelmiä. Suomen kirjallisuuden perustaja oli **Mikael Agricola**. Hän syntyi köyhän kalastajan poikana Torsby'ssä Pernan pitäjässä noin vuonna 1508, kävi koulua Viipurissa ja Turussa, tuli piispa Skytte'n käsikirjuriksi ja lähetettiin hänen toimestaan muutamien muiden nuorten miesten kanssa Wittenbergiin, jossa kuunteli Luther'in ja Melanchthon'in opetusta sekä saavutti maisterin arvon. Sitten Agricola tuli Turun koulun rehtoriksi, virkaa-tekeväksi piispaksi ja vihdoin Turun piispaksi (1554—1557). Hän määrättiin rauhan sovittajana Moskovaan lähtemään ja kuoli paluumatkalla Kyrönniemellä Uudenkirkon pitäjässä lähellä Viipuria 1557 sekä haudattiin Viipurin tuomiokirkkoon.

Väsymättömällä työllä ja innolla Agricola koetti edistää elämänsä päätehtävää, uuden opin levittämistä Suomen kansaan omakielisen kirjallisuuden avulla. Hänellä on se ikuinen ansio, että ensiksi taivutti Suomen kielen kirjallisuudessa käytettäväksi, joka siihen aikaan, kielen vielä viljelemättömänä ollessa, ei ollut aivan helppo tehtävä. „Kylle se cule Somen kielen, joca ymmerdhe caickein mielen“, vakuutti Agricola Rukouskirjansa alkulauseessa niille, jotka oudoksuivat Suomen kielen käyttä-

mistä hengellisellä alalla. Agricola aloitti kirjallista toimintansa *Aapiskirjalla* (luultavasti 1542); mutta hänen tärkein teoksensa on *Uuden Testamentin* suomennos, johon hän jo Wittenbergissä oli ryhtynyt ja joka häneltä valmistui 1542, vaan ei ilmestynyt ennen kuin 1548. Hänen toimestaan julkaistiin vielä: *Alku-oppi uskohon* (*Katkismus*), *Rukouskirja*, *Käsikirja*, *Messu*, *Psaltari* ja muita kappaleita Vanhasta Testamentista, joista viimeiset tulivat ulos 1552. Kaikki nämä kirjat painettiin Tukholmassa, koska Suomessa siihen aikaan ei ollut mitään kirjapainoa. Ne tarkoittivat etupäässä pappien sivistystä, koska nämä yleensä olivat sangen tietämättömiä; muutamat eivät osanneet latinaakaan, joka siihen aikaan oli välttämättömänä sivistyksen välikappaleena. Että Agricola heitä varten toimitti kirjansa suomeksi eikä ruotsiksi, todistaa pappien sen-aikuista suomenkielisyyttä. — Agricolan kieli on pääasiallisesti Turun murretta, mutta sisältää kuitenkin paljon itäsuomalaisiakin aineksia, arvatavasti Viipurin murteen vaikutuksesta (refleksiivimuotoja, akkusatiivit „meidät“ ja „teidät“ y. m.).

Lisäys. Agricolan teokset ovat: *Abc-kirja* ennen vuotta 1543; *Alcuoppi uskohon*, luultavasti Lutherin vähemmän katkismuksen suomennos; *Rukouskirja*, jossa paitsi rukouksia on muutakin, esim. almanakka ja muutamia lukuja evankeliumeista, 1544; *Uusi Testamentti* 1548; *Käsikirja castesta ia muista Christikunnan menoista* ja *Messu eli Herran echtolinen* 1549; *Psaltari* ja *Veisut ja Ennustokset Mosesen laista ia Prophetista uloshaetut* 1551; *Ne Prophetat Haggai, Sacharia ia Maleachi* 1552 ynnä otteita Moseksen la'ista. Suomenostyössä Agricola osittain käytti oppilaittensa apua, joiden työtä hän itse korjasi. Teostensa esipuheisin hän välistä pani tietoja muistakin kuin hengellisistä asioista; niin hän esim. Psaltarin alkulauseessa puhuu Muinais-Suomalaisten jumalista.

Näytteenä Agricolan kielestä ja kirjoitustavasta olkoon Isä-meidän hänen Aapiskirjastaan:

Ise meinen (meiden?), ioca olet taiuasa. Pyhetty olkon sinun nimes. Lehestulkon sinun waldacunnas. Olcon sinun tactos niin maasa quin on taiuassa. Anna miele (meile) tenepeiven, meiden iocapeiuenen leipen. Ia anna meiden syndinne andexi, ninquin me meiden welgolisten anname. Ia ele iodhatta meite kiusauxen. Mutta päste meite pahasta. Sille ette sinun on waldacunda, ia woima, ia cunnia ijancaikisesta ijancaikisehen. Amen.

Eräässä saman-aikuisessa saksalaisessa teoksessa, Seb. Munster'in „Cosmographie“, löytyy näin kuuluva suomennos Isä-meidän rukouksesta:

Isä meidhen ioko oledh taju ahissa (= taivahissa): puhettu olkohon siun nimesi: tolkohon siun valtakuntasi: olkohon siun tahtosi kuwin taju ahissa (= taivahissa) nyn man pällä: meidhen iokapainen leipä anna mehilen tänäpäiväne, ja anna anteixe meiden syndiä kuwin möe annamma meiden vastahan rickoillen, ja älä sata meitä kin sauxen (= kiusaukseen), mutta pästä meitä pahasta. Amen.

§ 15. Hengellistä runoutta.

Ensimmäisen suomalaisen virsikirjan toimittaja on **Jaakko (Pietarinpoika) Suomalainen eli Finno**. Hän oli luultavasti Länsi-Suomesta kotoisin, näyttää käyneen josakin Saksan yliopistossa tietojansa täydentämässä ja tuli Turun koulun rehtoriksi 1568. Useampia vuosia hän oli Rantämäen kirkkoherrana; samaan aikaan hänelle suotiin muitakin palkka-etuja; päästyänsä tällä tavoin vapaaksi koulutyöstä, Suomalainen toimitti muutamia kirkollisia kirjoja, joiden suorittamisen Juhana III oli hänelle uskonut. Niiden joukossa oli ensimmäinen suomalainen virsikirja, joka ilmestyi noin 1580—1582. Se sisältää 99 virttä, joista 2 Agricolan tekemää. Enimmät ovat suomennoksia latinasta, saksasta ja ruotsista. Suomalaisen omat virret eivät osoita runollista lahjaa ja käännökset-

kin ovat kankeita. Jaakko Suomalainen kuoli Turun koulun rehtorina ruttotautiin vuonna 1588.

Uuden lisätyn virsikirjan toimitti (vuosien 1610 ja 1614 välillä) Maskun kirkkoherra **Hemminki Henrikinpoika**, Maskusta syntyisin ja tunnettu nimellä „Maskun herra Hemminki“ († 1618 ja 1620 välillä). Sitä tuli monta eri laitosta, mutta pääasiallisesti suomalainen virsikirja sen jälkeen pysyi muuttumattomana 17:nneen vuosisadan loppuun asti. Paitsi sitä on Hemminki suomentanut erään katolis-aikaisen virsikokoelman, *Piae Cantiones*, nimellä: *Vanhain Suomen maan piispain ja kirkon esimiesten Latinankielised laulud Suomexi käätyd* (1616). Kaikkiansa on Hemminki jättänyt jälkeensä vähän kolmatta sataa virttä, joista suurin osa on käännöksiä (enimmäen latinasta), vähempi osa omatekoisia. Hänessä havaitaan yleensä mielikuvitusta ja tuntoa, kieli on rikasta ja elävää ja mielellään hän käyttää vanhan runouden kaunistuskeinoja, alkusointua ja kertoa; mutta kielellinen muoto ja runomitta ovat hänenkin virsissään vielä varsin villinaiset. Jaakko Suomalaisen ja Hemmingin kautta Turun murre katkonaisine sananmuotoineen sai virsikirjassa vallan; samoin loppusointukin nyt tuli Suomen runouteen.

§ 16. Suorasanaista kirjallisuutta..

Tämän aikakauden loppupuolella valmistui vielä pari huomattavaa teosta: piispa *Eerik Sorolaisen* eli *Ericus Erici'n Postilla*, kaksi osaa, 1621 ja 1625, ja *Ljungo Tuomaanpojan* suomennokset *Kuningas Kristoferin Maanla'ista* (1602) ja *Kaupunginla'ista* (1609). Ljungo Tuomaanpoika ryhtyi mainittuun työhön kuningas Kaarlo IX:n kehoituksesta, ja suomennosta ruvettiinkin jo painamaan; mutta painaminen keskeytyi kuninkaan kuoltua. Vasta viime aikoina on koko käännös tullut julkaistuksi.

Lisäys. Jo samana vuonna, kuin Agricolan Uusi Testamentti tuli julkisuuteen (1548), oli Tukholman suomalaisen seurakunnan kirkkoherra, *Martti*, kääntänyt Kristoferin Maanla'in suomeksi; mutta tämä teos ei tullut koskaan painetuksi. — *Ljungo Tuomaanpoika* syntyi Limingassa, jossa isä oli kirkkoherrana, oli loppu-iällänsä Perä-Pohjan provastina ja kirkkoherrana Kalajoella ja kuoli valtiopäivämiehenä Nyköping'issä vuonna 1611. „La'inlukijana“ *Ljungo Tuomaanpoika* monta vuotta kirkollisen virkansa ohessa toimitti tuomarin tehtäviä Pohjanmaalla, ja Nuijasodan metelisinä aikoina hän usein oli talonpoikien asiamiehenä, valvoen heidän etuansa sekä Kaarlo herttuan luona että keskusteluissa Arvid Stålarm'in kanssa. Hän on paitsi sitä kirjoittanut ruotsinkielisen *kertomuksen Nuijasodasta*, joka vasta meidän aikoiimme on tullut painetuksi.

Mainitsemista ansaitsevat tältä ajalta vielä ensimmäiset Suomen historiaa koskevat teokset, piispa *Paavali Juusten'in* († 1576) *Acta legationis Muscoviticae* (kertomus lähetyksestä Moskovaan, painettiin vasta 1775) ja erittäinkin hänen kirjoittamansa *Chronicon episcoporum Finlandensium* (Ajantieto Suomen piispoista), jonka Porthan sittemmin laski perustukseksi historiallisille tutkimuksilleen.

Neljäs aikakausi.

Suomen yliopiston perustamisesta Ison-vihan loppuun asti

vv. 1640—1721.

§ 17. Yleinen katsaus.

Turun yliopiston perustaminen vuonna 1640 ja samaan aikaan tapahtunut Suomen hallinnollisten ja kirkollisten asiain tarkempi järjestäminen muutti monessa

suhteessa meidän maan sivistys-olot. Yliopisto levitti tieteellisyyttä ja sivistystä; mutta samalla tuli Suomeen paljo Ruotsalaisia sekä yliopistoon että hallitusvirkoihin, ja Ruotsin sen-aikuinen mahtavuus kohotti muutoinkin ruotsalaisen kansallisuuden arvoa suomalaisen rinnalla. Sekä siitä syystä että käytöllisen hyödyn vuoksi Suomenmaan korkeammat säädyt yhä enemmän koettivat perehtyä Ruotsin kieleen, ja mainittu kieli rupesi yhä laajemmalle tunkeutumaan keskuus-elämään. Ei ainoastaan aateliset, vaan myös papit ja porvarit, vieläpä varakkaat talollisetkin hankkivat lapsillensa tilaisuutta oppia tuota valtakunnan pääkieltä. Kristiina kuningattaren koulujärjestyksen johdosta sai Ruotsin kieli Suomenmaan oppilaitoksissakin tärkeän sijan. Suomalaisuuden syrjäytyminen huomataan sukunimistäkin. Siltä ajalta ovat enimmäkseen noista meidän maassamme niin yleisistä latinan- ja kreikanperäisistä, us- ja ander-päätteisistä nimistä; siten, ruotsalaisuuden yhä varttuessa, sukunimet tavallisesti saivat ruotsalaisen muodon*). Mutta toiselta puolen Suomalaisten osallisuus Ruotsin sotamaineessa loi valionsa meidänkin kansaamme ja virkisti kansallistuntoa. Niin esm. *Johannes Paulinus* (aateloittu *Liljienstedt*) innokkaana lauloi Suomalaisten urostöitä kreikankielisessä runoelmassa („Suomen kunnia“ 1678). Että suomalaisuus tällä aikakaudella vielä pysyi jökseenkin vankkana, sen

*) Niin esm. *Calamnius*-suku, jonka vanhempi nimi oli *Arctophilacius* (s. o. Pohjan harrastaja), on saanut nimensä Kalajoesta. Nimi oli ensin *Calajoki*, josta sitten tehtiin *Calamnius*, koska joki on latinaksi „amnīs“. Sukunimi *Frosterus* tulee Pakkalan rusthollin nimestä (pakkanen ruotsiksi „frost“), *Alopaeus* Kettusesta (kettu kreikaksi „alopeeks“). *Miltopaeus* tulee suomalaisesta sukunimestä Ruskeapää (kreikaksi „miltos“ = punaliitu), *Castrén*, ensin *Castrenius*, Linnan rusthollista („castrum“ latinaksi = linna), *Chydenius* Kyttilän eli Kytyniemmen talosta j. n. e.

todistaa tänne muuttaneiden muukalaisten pikainen mu-
kaantuminen Suomen kansallisiin oloihin. Piispa Eskil
Petraeus, joka 35 vuoden iällä tuli Ruotsista Suomeen,
perehtyi kieleemme siihen määrään, että ulos-antoi en-
simmäisen Suomen kieliopin ja johti Raamatun suomen-
tamis-työtä. Vasta Ison-vihan jälkeen Suomenmaan si-
vistyneet rupesivat varsinaisesti ruotsalaistumaan. Kor-
keamman opin kannattajana tälläkin aikakaudella pysyi
latinankieli.

Aikakausi ei ollut runoudelle suosiollinen. Kaikki
henkinen toiminta, tiede, uskonto, valtiollinen ja yhteis-
kunnallinen elämä, oli jäykkiin kaavoihin kangistunut,
jotka eivät suoneet mielikuvitukselle vapaata liikunto-
alaa. Sen-aikuiset runoelmat ovat sentähden yleensä pit-
käveteiset ja ikävät sekä jokseenkin innottomat sisällyk-
seltään. Oikeata runollisuutta ei tajuttu; sen luultiin
olevan ainoastaan ulkomuodossa. Sentähden suositettiin
kaikenlaista tyhjää koristetta ja turhaa lapsimaisuutta;
niin esm. tehtiin runoja, joissa säkeiden alkukirjaimista
muodostui tekijän tai runossa ylistettävän nimi. Runo-
elmissä koetettiin erittäin osoittaa kielitaitoa; Suomen-
maassa niitä kirjoitettiin suomeksi, latinaksi ja ruotsiksi,
vieläpä joskus kreikaksi, saksaksi tai jollakin muulla kielellä.
Melkein kaikki sen ajan runouden tuotteet ovat joko hen-
gellistä laatua tai tilapää-runoja; jälkimäisiin sopii myös
lukea useat niistä historiallisista runoelmista, jotka syn-
tyivät aikakauden loppupuolella. Kielen ja runomuo-
don puolesta ne enimmiten ovat sangen kankeita, sem-
minkin kuin useimmissa käytetään Turun murteen kat-
konaisia sananmuotoja.

§ 18. Suorasanaista kirjallisuutta.

Tämän aikakauden tärkein kirjallinen toimi oli *Raamatun suomennos*, joka pantiin alkuun vuonna 1638 ja jo 1642 valmiina painosta ilmestyi. Ihmeteltävä on, kuinka näin lyhyessä ajassa saatiin toimeen työ, joka hyvin pitää paikkansa muiden sen-aikuisten Raamatun-käännösten rinnalla. Käännöksen johtajana oli, niinkuin ylempanä mainittiin, *Eskil* eli *Aeschillus Petraeus* (synt. Vermlannissa 1593, jumaluus-opin lehtori Turun koulussa, sittemmin ensimmäinen jumaluus-opin professori Suomen yliopistossa, viimein Turun hiippakunnan piispa 1652; kuoli 1657). Muut osan-ottajat Raamatun suomentamistyössä olivat professori *Martti Stodius*, Maskun kirkkoherra *Henrik Hoffman* ja *Gregorius Favorinus*, Piikkiön kirkkoherra. Sittemmin *Henrik Florinus*, Paimion kirkkoherra, alkukielten mukaan paransi Raamatun käännöksen (1685).

Eskil Petraeus toimitti, niinkuin jo sanottiin, ensimmäisen *Suomen kieliopin*; hänen teoksensa, joka on kirjoitettu latinan kielellä, ilmestyi vuonna 1649. Paitsi Suomen kieleen rupesi silloin huomio kääntymään myöskin Suomen kansan muinaisiin hengentuotteisiin. Niin yllämainittu *Florinus*, Raamatun suomennoksen korjaaja, julkaisi ensimmäisen sananlasku-kokoelman 1702, nimeltä *Vanhain Suomalaisten tavalliset ja suloiset Sananlaskut*.

Lisäys. Eskil Petraeus'en kirja *Linguae finnicae brevis institutio* on, ajan tieteellisiin oloihin katsoen, varsin ansiollinen teos, vaikka se tosin on vielä hyvinkin vaillinainen esitys Suomen kielestä, jonka runsaita muotoja koetetaan pinnistaa latinan kieliopin kaavoihin. Toisen kieliopin, joka oikeastaan on lisätty ja parannettu laitos äskenmainitusta, toimitti *Mattias Martinius*, Viipurin lukion lehtori (*Hodegus Finnicus*, 1684). Uudelle uralle joutui Suomen kielen tut-

kimus *Bartholdus Vhael*'in kielopin kautta, joka varsinkin edellisiin teoksiin verrattuna osoittaa tarkkaa ja oikeata käsitystä Suomen kielen luonteesta (*Grammatica fennica*, painettu tekijän kuoleman jälkeen 1733). Vhael oli syntynyt Oulussa 1667 ja tuli kirkkoherraksi Ilmajolle vähää ennen Ison-vihan alkua, jonka kestäessä hän joutui Venäläisten vangiksi, vaan sitten kenraalikuvernööri Galitsin'in käskystä määrättiin Pohjanmaan provastiksi. Vhael kuoli äkkiä 1723, ollessaan Tukholmassa valtiopäivillä.

Tieteellinen elämä oli ylipäänsä vielä heikonlainen. Turun yliopiston opettajissa oli kuitenkin muutamia mainioita tiedemiehiä, joista Petraeus'en rinnalla mainittakoon Ruotsalainen *Mikael Wexionius* (sittemmin aateloituna *Gyldenstolpe*), historian ja valtio-opin tutkija, filosofi ja lakimies, joka muun muassa antoi ensimmäisen laveamman maantieteellisen kertomuksen Suomenmaasta (eräässä latinankielisessä teoksessa, joka koski Ruotsin valtakuntaa: „*Epitome descriptionis Sueciae, Gothiae, Fenningiae et subjectarum provinciarum*“ 1650) ja Suomalainen *Antti Thuronius*, ensimmäinen itsenäinen filosofian tutkija meidän maassamme, synt. Hämeenkyrössä 1632, logiikan ja metafysikan professori, kuoli 1665.

Suorasanaista kirjallisuutta ei ilmestynyt Suomen kielellä muuta kuin hengellistä. Saarnakirjoja ulos-antoivat *Laurentius Petri*, Tammelan kirkkoherra, (katso edempänä) ja *Tuomas Rajalenius*, kirkkoherra Tyrväässä.

§ 19. Runoutta.

Puheena olevan aikakauden runous oli, niinkuin jo ylempänä huomautettiin, melkein yksinomaisesti kolmea laatua: hengellistä, tilapäistä ja historiallista; sen lisäksi tulee muutamia muita runoteoksia.

1. Hengellistä runoutta. Paras runollinen tuote tältä aikakaudelta on *Ilolaulu Jesuksesta* (1690), jossa Jesuksen

syntymää, elämää ja kuolemaa kuvataan 29 runossa vanhalla suomalaisella runomitalla. Kuvaus on välistä sangen elävä ja voimallinen, kieli hyvää ja runomittamelkein virheetön, joka on varsin harvinaista sen-aikuisissa runoelmissa. Ilolaulu Jesuksesta onkin ollut Suomen kansan mieluisimpia luettavia, jonka tähden sitä on yhä uudestaan painettu. Sen tekijäksi mainitaan *Mattias Salammius*, joka sanotaan olleen pappina Pohjanmaalla, vaan jonka elämästä ei ole saatu tarkempia tietoja.

Vuonna 1701 tuli ulos uusi suomalaisen virsikirjan laitos, joka on pysynyt meidän päiviimme asti. Vaikka vielä käytettävänä oleva „vanha virsikirja“ nykyajan vaatimusten mukaan on sangen puutteellinen, oli se kuitenkin entisestään suuresti parantunut, etupäässä, niin kuin arvellaan, Turun koulun konrehtorin, sittemmin Kronoby'n kirkkoherran, *Eerik Cajanus*'en toimesta. — Tuon tunnetun kauniin virren *Katoovaisuudesta* („Etkös ole, ihmisparha, aivan arka“) on kirjoittanut *Juhana Cajanus*, ylimääräinen filosofian professori yliopistossa. Hän syntyi Paltamossa 1655, vaan kuoli vallan nuorena jo 1681, tyhjäksi tehden ne toiveet, joita hänen runsaat luonnonlahjansa olivat herättäneet. Yllämainittu runo painettiin 1683, vaan otettiin sitten vähän muutettuna virsikirjaan.

2. Tilapää-runoutta. Kaikenlaisia juhlatiloja varten oli tapana sepittää runoelmia, vieläpä monella eri kielellä; niin kirjoitettiin joukottain hää- ja hautajaisrunoja, jälkimuistoja vainajain kunniaksi, onnentoivotusrunoja kirjantekijöille tai yliopistollisissa väitöstiloiissa, juhlarunoja kruunauksissa j. n. e. Samaa laatua ovat ne kiitos- ja ylistysrunot, jotka tehtiin jonkun voiton tai muun valtiollisen tapauksen muistoksi, vaikka ne vähän viivahtavat historialliseen runouteen. Melkein kaikki nämä se-pustukset ovat runollista arvoa vailla.

Mainittavin tilapää-runoilija on *Eerik Justander*, runoustaitteen professori ja virallinen suomentaja, † 1678 kirkkoherrana Mynämäellä. Justander kirjoitti niin-ikänsä ensimmäisen suomalaisen näytelmän „Tuhlaaja-pojasta“, joka näytettiin rehtorin muutoksessa Turun yliopistossa 1650.

3. Historiallista runoutta. Suomalaisen riimikronikan, nimeltä *Ajantieto Suomen maan menoist ja uscost*, toimitti julkisuuteen (1658) Tammelan kirkkoherra *Laurentius Petri* (*Aboicus* eli *Tammelinius*), muutoin tunnettu saarnakirjoistaan (vertaa ed. §, lis.). Mainittu teos viljelee loppusointua, mutta on muutoin kokoon-pantu muinais-aikuisella Suomen runomitalla. — Tietty on, ett'eivät Ison-vihan tuottamat surulliset tunteet voineet olla runoihin puhkeamatta; siltä ajalta onkin säilynyt useampia runoelmia, jotka elävästi kuvailevat noita kauheita aikoja. Etevin niistä on *Bartholdus Vhael'in* (kieliopin-tekijän, katso § 18, lis.) vanhalla runomitalla suoritettu, liikuttava *Valitusruno*, „runo raudalla rakettu“*). Siinä kuvaillaan sodan hävitystä ja kansan kärsimisiä; runoilija kääntyy Kaarlo kuninkaan puoleen, pyytäen häntä kotia palaamaan ja tuomaan rauhaa tullessansa:

„Caarle cuuluisin kuningas,

Tule cullainen cotihin,

Tuoppas rauha tullessansi!“

Lisäys. Historiallisten tilapää-runojen tekijöistä mainitakoon *Anterus Aschelinus* (kappalainen Askaisissa, † 1703), jonka tekemiä ovat „Virsi suuresta nälästä 1697“, „Suomen Illo-ääni Narvan voitosta“ ja „Uron-uhri Jumalalle Kahden-

*) Runoelman täydellinen nimi on: „Suomen suruisen causan Ynnä Pohjan peräläisten Vaikia valitusruno Alla vaivan vaikeimman Venäjän verisen miecan Tygö Carlen callehimman — — Runo raudalla rakettu.“

dennentoista Kaarlen edestä“, sekä *Sakari Lithovius* († 1743 Oulun kirkkoherrana), joka on kirjoittanut useampia runoja ajan tapausten johdosta.

Muista puheena olevan ajan runoteoksista tulee vielä ottaa huomioon *Huoneen-peili*, eräs riimillinen, kuivanlainen opetusrunoelma, jota kuitenkin uudempiin aikoihin asti on tullut kymmenen eri painosta, ja *Veisu talonpojille kunniaksi* (painettu arkkiveisuna 1703), jonka tekijä oli *Gabriel Tuderus*, tunnettu lähetyssaarnaajana Lappalaisten kesken, † Alatornion kirkkoherrana 1705.

Viides aikakausi.

Ruotsin vallan loppuaika 1721—1809.

§ 20. Ajan luonne. Fennofilit. Juslenius.

Ison-vihan kauheat ajat hävittivät melkein kaiken sen sivistyksen, joka siihen asti oli ennättänyt Suomessa oraalle nousta. Vähittäin rupesi kuitenkin sekä aineellisella että henkisellä alalla uusi viljelys ilmaantumaan. Mutta Isosta-vihasta oli kansallisessa suhteessa se seuraus, että Suomenmaan sivistyneet, jotka olivat lähteneet sotaa pakoon Ruotsiin, siellä tottuivat Ruotsin kielen käytäntöön ja sitten, kotimaahan palattuansakin, yhä enemmän vieraantuivat omasta kielestään ja kansallisuudestaan. Ruotsalaisuuden valta tällä aikakaudella karttumistaan karttui, ja Ruotsin kieli vähitellen astui latinan sijaan kouluihin ja yliopistoon. Ensimmäinen ruotsinkielinen väitöskirja ilmestyi Turun yliopistossa v. 1749. Mutta ruotsalaisuuden paisuvaa valtaa vastaan

syntyi kansallinen liike, joka paraasta päästä oli tieteellistä laatua, ilmaantuen siinä, että harrastettiin oman maan kielen ja historian sekä muiden kotimaisten olojen tutkimista. Tämän liikkeen kannattajia sanottiin *Fennofileiksi*, s. o. Suomalaisuuden ystäviksi.

Fennofilien etupäässä oli **Daniel Juslenius**, syntynyt 1676 Mynämäellä, jossa hänen isänsä oli kirkkoherrana. Isän kuoltua hänen täytyi, ylioppilaana ollessaan, hankkia elatuksensa kotiopettajana; purjehtipa hän pari vuotta merimiehenäkin veljensä aluksella Uudenkaupungin ja Riian väliä. Hän pääsi sitten yliopiston konsistorin varasih-teeriksi ja kotiopettajaksi piispa Gezelius nuoremman perheeseen, ja tuli viimein pyhän kielten (s. o. kreikan ja hebrean) professoriksi Turun yliopistoon (1712). Pian hänen kuitenkin täytyi väistää sodan hävityksiä ja perheensä kanssa paeta Tornion kautta Ruotsiin, jossa oleskeli yhdeksättä ajastaikaa. Suomeen palattuansa hän tuli jumaluus-opin professoriksi sekä vuonna 1734 Porvoon piispaksi, jossa virassa hän ahkerasti toimi, tehden pitkiä matkustuksia laajassa hiippakunnassaan, kunnes 1742 vuoden sota jälleen pakoitti hänet sodan jaloista poistumaan Ruotsin puolelle. Siellä Juslenius määrättiin Skaran piispaksi ja kuoli v. 1752. Jo nuoruudessaan Juslenius teki itsensä tunnetuksi kirjallisilla teoksillaan *Aboa vetus et nova* (vanha ja uusi Turku) ja *Vindiciae Fennorum* (Suomalaisen puolustus), joka jälkimäinen julkaistiin maisterin arvoa varten. Näissä niinkuin Juslenius'en muissakin teoksissa ilmaantuu hehkuva isänmaanrakkaus; palavalla innolla, vaikka toisinaan vähän liioittelemallakin, hän ylistelee omaa maatansa ja kansaansa. Juslenius'en pääteos on hänen sanakirjansa: „*Suomalaisen sana-lugun coetus*, Jumalan avulla, suurella työllä, pitkällä ajalla, monen neuvolla, Suomen kielen cunniaksi koottu“, painettu Tukholmassa 1745. Se on ensimmäinen, johonkin määrin

täydellinen Suomen kielen sanakirja; suomalaiset sanat on käännetty latinaksi ja ruotsiksi; esipuhe ja selitykset ovat latinaksi. Sen lisäksi kirjaan on liitetty ruotsalainen sanaluettelo, joka viittaa suomalaiseen. Juslenius'en muista teoksista mainittakoon vielä virkaanasettajais-puhe *Suomen kielen sukulaisuudesta kreikan ja hebrean kanssa*, jota sukulaisuutta hän, samoin kuin muutkin sen ajan oppineet, innokkaasti puolusteli. — Ollen tieteellistä laatua, Juslenius'en kirjailijatoimi melkein yksinomaisesti pukeutui latinankielen muotoon. Suomeksi ei hän ole muuta ulos-antanut kuin käännöksen *Scabilius'en katkismuksesta*. Vanhoja kansanrunojakin oli Juslenius ruvennut keräilemään; mutta hänen kokoelmansa ovat hävinneet. — Ajan valtiolliseen elämään Juslenius otti osaa pappissäädyn jäsenenä Ruotsin valtiopäivillä. Osittain hänen esiin-tuomainsa valitusten seurauksena oli, että v. 1739 päätettiin suomenmuttaa Ruotsin laki ja yhteistä kansaa koskevat asetukset.

Puheena olevalla aikakaudella syntyi jokseenkin vilkas tieteellinen elämä, niin pian kuin Ison-vihan jäljet alkoivat umpeen kasvaa. Tieteellä oli, niinkuin jo ylempänä mainittiin, isänmaallinen suunta. Etupäässä harrastettiin sellaisia tutkimuksia, jotka taisivat edistää kotimaan aineellista vaurastumista, niinkuin taloustiedettä ja luonnontieteitä, joita harjoitettiin enemmän käytöllisen hyödyn kuin tieteellisyyden vuoksi. Mutta suurella innolla tutkittiin myöskin Suomen kieltä ja Suomen historiaa. Vaan sen-aikuinen kielen- ja historiantutkimus oli ylipäänsä tarkempaa kritiikkiä vailla: kielten lakeja syvemmältä tuntematta koetettiin vaan todistaa Suomen kielen luultua sukulaisuutta muinais-ajan kuuluisain kielten, kreikan ja hebrean, kanssa ja historioitsijat useammin noudattivat mielikuvituksensa johtoa kuin tarkkaa tieteellistä tutkimustapaa.

Lisäys. Suomen kielen tutkijoina tältä aikakaudelta mainittakoon *Niilo Idman* (Huittisten provasti, † 1790), joka hyläten kieleemme sukulaisuuden hebrean kanssa, koetti osoittaa Suomen ja Kreikan kielen yhtäläisyyttä, ja *Kaarle Kustaa Weman*, joka sen ohessa oli runokokeistansakin tunnettu, ensimmäinen Suomen kielen dosentti Turun yliopistossa, sittemmin Ruotsin prinssien opettaja Suomen kielessä, † provastina Kemiössä 1803.

§ 21. Runoelmia.

Tämän aikakauden runous on yleensä kielen puolesta parempaa kuin edellisen; Turun murteen katkonaiset muodot jäivät syrjälle ja täydelliset sananmuodot asivat sijaan. Enimmiten käytetään vanhain kansanlaulujen runomittaa. Muutoin runous tälläkin ajalla on melkein yksin-omaan hengellistä laatua tai tilapää-runoutta. Etevimmat runontekijät ovat seuraavat:

Gabriel Calamnius, kirkkoherran poika Kalajoelta, synt. 1695, † Kalajoen kappalaisena 1754. Hänen runoelmansa ilmestyivät 1755 eri vihkona nimellä *Vähäinen Cocous suomalaisista runoista*, ainoa lyyrillinen runokokoelma Suomen kielellä Ruotsin ajalta. Kirja on kadonnut, vaan eräs käsin-kirjoitettu kopia on tallella. Siinä ei ilmaannu aivan suurta runous-intoa; paras kappale on „Keväällä tehty hääruno“.

Henrik Lilius, Messukylän kirkkoherra († 1745), on kirjoittanut muutamia onnistuneita suomalaisia runoja („Kehtoruno“ y. m.).

Juhana Frosterus syntyi 1720 Paltamossa, jossa isä oli kirkkoherrana, oli koulun rehtorina ja pappina Kaajaissa, sitten kontrahtiprovastina Sotkamossa ja kuoli 1809. Syvää Suomen kielen taitoa ja runollista taipumusta osoittavat hänen tekemänsä „Hääruno“ ja „Runo

Jumalan pyhästä laista“. Erinomaisen miellyttävä esitustavaltaan on hänen teoksensa *Hyödyllinen huvitus luomisen töistä* (1791), ensimmäinen ja kauan aikaa ainoa suomenkielinen kirja, jossa kansantajuisella tavalla selitettiin luonnon ilmiöitä. Sitä onkin monta kertaa uudestaan painettu.

Abraham Achrenius, synt. Somerolla 1706, on erittäin tunnettu hengellisten laulujen sepittäjänä. Achrenius kirjoitteli jo ylioppilas-aikanaan onnentoivotuksia väitöstiloiissa ja muita akatemiallisia juhlarunoja latinaksi, ruotsiksi ja suomeksi; viimeksi-mainitulla kielellä hän oli taitavimpia heksametrin ja elegiallisen runomitan käyttäjiä („Onnentoivotus väitökseen“ ja „Uuden vuoden toivotus Suomenmaan asujamille“). Sen jälkeen kuin hän oli kääntynyt silloin leviävään pietismiin, liikkui hänen runoilunsa yksin-omaisesti hengellisellä alalla; polttipa hän kerran uskonvimmassaan koko vihon vielä painamattomia maallisia runoelmiaan. Sillä välin Achrenius oli tullut papiksi; mutta hänen yksipuolinen jumalisuutensa saattoi hänet koviin tunnon vaivoihin, jotta hän v. 1740, ollessaan Ähtävän kappalaisena Pohjanmaalla, rupesi hyppelemään ja huutamaan saarnastuolissa ja julkisesti lupui virastaan. Sitten hän kuitenkin, edesvastauksesta vapautettuna, jälleen ryhtyi papintoiimiin ja kuoli kirkkoherrana Nousiaisissa 1769. — Abraham Achrenius on kirjoittanut suuren joukon virsiä ja myös muutamia suorasanaista hengellisiä teoksia sekä suomeksi että ruotsiksi; enimmänsä tunnetut ovat *Sionin virret*. Hänen kirjojansa on paljon suosittu kansan kesken ja yhä uudestaan painettu. Hänen suomalaiset virtensä eivät kuitenkaan ole erittäin kiitettäviä runollisessa suhteessa, vaan useimmiten pitkäveteisiä ja sekavia. Onnistuneempia ovat ruotsalaiset.

Veljekset **Simo** († 1758) ja **Henrik Achrenius** († 1798), Abraham Achrenius'en veljenpojat Sievin kappelista Pohjanmaalta, ovat niin-ikään tulleet tunnetuiksi runonsepitäjinä, edellinen, joka oli pappi, paraasta päästä vakavaanlaatuista runoelmista, jälkimäinen, nimismies, leikkillisistä tilapää-runoista, sekä loppusointuisista että vanhalla runomitalla kirjoitetuista. Simo Achrenius'en suurin teos oli „Uudet hengelliset runot läsnä-olevaisista ja tulevaisista tiloista“. Henrik Achrenius'en lauluista ovat hauskipia „Papin rouville 1 p:nä Toukokuuta“ ja „Tavallinen morsiantanssi“.

Tuomas Ragvaldinpoika, eräs talonpoikainen mies, syntynyt Tyrväässä 1724, kuollut Loimaalla 1804, on tehnyt itsensä tunnetuksi hengellisenä runoilijana. Hän oli koko aikansa kivulloinen, ja runoileminen oli tavallaan hänen elinkeinonsa. Hänen laulunsa, jotka enimmäkseen ovat eritilaisuuksia varten sepitettyjä, eivät ole runollisessa suhteessa erinomaisen etevä, mutta ovat kuitenkin hartaan jumalaisuutensa tähden saavuttaneet paljon suosiota.

§ 22. Porthan ja hänen aikalaisensa.

Kahdeksannen-toista vuosisadan loppupuoliskolla uusi virkeys ilmestyi melkein kaikilla henkisen elämän aloilla erään miehen vaikutuksesta, joka astui esiin kansallistunnon herättäjänä ja tieteellisyyden varsinaisena perustajana. Tämä mies, **Henrik Gabriel Porthan**, oli syntynyt Viitasaaren pappilassa 9 p:nä Marraskuuta 1739. Hänen isänsä oli siellä kirkkoherrana; äiti oli Daniel Juslenius'en veljentytär. Isää vaivasi surkea ruumiin ja sielun sairaus; sentähden poika jo nuorena joutui enojensa kasvatettavaksi, joista toinen oli Kronoby'n kirkkoherra Juslenius, toinen Piikkiön ja Halikon tuomari Jusleen.

Tultuansa viidentoista vuoden iällä ylioppilaaksi Turun yliopistoon, hän vuonna 1760 seppelöittiin maisteriksi; senjälkeen Porthan tuli dosentiksi kaunopuheliasuudessa ja yliopiston kirjaston amanuensiksi, sitten yliopiston kirjastonhoitajaksi ja vihdoin (1777) roomalaisen kirjallisuuden professoriksi, jossa virassa pysyi kuolemaansa saakka, Maalisk. 16 p. 1804.

Porthan'in merkillisyys on etenkin siinä, että pani alkuun kotimaisen historian tutkimuksen ja käänsi huomion kaikkeen, mikä koskee Suomen omaa kansallista elämää. Häntä on syystä sanottu Suomen historian isäksi; sillä vanhan, epäkriittillisen tutkimustavan sijaan hän ensiksi asetti toisen tieteellisemmän, joka vasta tunnollisen tarkastuksen nojalla tekee päätöksiänsä.

Muutoin Porthan'in kirjailijatoimi oli sangen runsastuotteinen; paitsi oman maan historiaa ja muinais-oloja hänen kirjoituksensa koskivat Suomen kieltä ja runoutta, vieläpä sen maantieteellisiä ja taloudellisia suhteita, jonka lisäksi tulee joukko akatemiallisia programmeja ja muutamia maisterinvihkiäis-runoja. Ajan tavan mukaan melkein kaikki Porthan'in tieteelliset teokset ilmestyivät väitöskirjoina *). Enimmät hänen teoksistaan ovat latinan kielellä, muutamat harvat ruotsiksi. Suomen kieltä Porthan sanoo „varsinaiseksi äidinkielekseen“ ja sen viljelystä hän on suuresti edistänyt; mutta itse ei hän ole mitään suomeksi kirjoittanut.

*) Tapana oli, että, kun ylioppilaiden harjoitukseksi pidettiin väitöksiä yliopistossa, professorit kirjoittivat väitöskirjoja, joita he saivat julkisesti puolustaa, tai ainakin antoivat oppilaillensa aineet heidän väitöskirjoihinsa. Sen vuoksi tieteelliset teokset jaettiin useampiin pieniin osiin eri väitöstiloja varten. Siitä selviää, minkä tähden Porthan'in yllämainittuun teosten ilmestymis-aika kesti monta vuosikautta.

Porthan'in tärkein kirjallinen teos on *Selitykset Paaval Juusten'in piispain-kronikaan* **). Näihin hän erinomaisella uutteruudella kokosi kaikki ne tiedot, jotka taisivat valaista Suomenmaan vanhempaa historiaa uskonpuhdistukseen asti, terävällä älyllä ne tarkastaen ja järjestäen (vuosina 1784—1800). Huomattava on myöskin hänen toimittamansa *Turun yliopiston-kirjaston historia*. — Varsin merkillinen on hänen teoksensa *De poësi Fennica* (Suomen runoudesta, 1766—1778), jossa hän antaa tietoja sekä vanhasta että uudemmasta suomenkielisestä runoudesta, selittää sen luonnetta ja sääntöjä sekä jakelee neuvoja sen harjoittajille; tämän kirjoitelman kautta etenkin Suomen kansanrunouden olemassa-olo ja sulous ensiksi saatettiin sivistyneen yleisön huomioon, samaan aikaan kuin muuallakin maailmassa ruvettiin kansanrunoutta tarkastelemaan *).

Paljon on Porthan sen ohessa vaikuttanut yliopiston opettajana sekä oman oppiaineensa hyväksi että ylimalkain tieteellisten ja isänmaallisten pyrintöjen eläyttämiseksi. Muun muassa hän varsinaisen opetuksensa rinnalla pani toimeen luentoja semmoisissa aineissa, joita yliopistossa siihen aikaan vähemmin harjoitettiin, niin kuin filosofiassa ja historiassa. Eikä Porthan edistänyt tieteellistä kirjallisuutta ainoastaan omilla teoksillaan, vaan paljon hän muillenko antoi ainetta kaikenlaisiin

**) *M. Pauli Juusten, Episc. quondam Ab., Chronicon Episcoporum Finlandensium, annotationibus et Sylloge Monumentorum illustratum.*

*) Niin oli eräs Skotlantilainen, *Macpherson*, v. 1762 antanut ulos Gaeliläisten vanhat kertomarunot, *Ossian'in laulut*, Englannin kielelle käännettyinä. Tämä runokokoelma oli Porthan'ille tuttu; sitä vastoin *Herder'in* kuuluisa kansanrunoin kokoelma, *Stimmen der Völker in Liedern*, ilmestyi vasta samana vuonna, kuin Porthan'in puheena-oleva väitöskirja-jakso päättyi, 1778.

tutkimuksiin. Hänen kehoituksestaan ja avullansa saivat alkunsa esm. **Kristfrid Ganander**'in ruotsiksi kirjoitettu taru-opillinen sanakirja *Mythologia Fennica* ja **Kristian Eerik Lencqvist**'in teos *Vanhain Suomalaisten taika-uskosta* (*De superstitione veterum Fennorum theoretica et practica*). Samoin ruotsalainen tiedemies Tuneld, joka kirjoitti Ruotsin valtakunnan maantieteen, sai Porthan'ilta paljon Suomenmaata koskevia tietoja. — Porthan jätti jälkeensä runsaat kieliopilliset ja sanakirjalliset muistoonpanot; jälkimäiset joutuivat sittemmin Renvall'in sanakirja-työssä käytettäviksi.

Muutamats nuoret tieteen harrastajat Turussa, joista Porthan'oli etevin ja joiden joukkoon myös kuului ruotsalainen runoilija Kellgren, perustivat vuonna 1770 kirjallisen yhdistyksen, *Aurora-seuran*; sen rientojen hedelmänä oli Suomenmaan ensimmäinen sanomalehti *Tidningar utgifna af ett sällskap i Åbo*, joka alkoi ilmestyä 1771. Tämän viikkolehden päätoimittajana oli Porthan ja sen sisällys oli etupäässä tieteellinen. Samaan aikaan syntyi maamme ensimmäinen suomenkielinen sanomalehti *Suomenkieliset tietosanomats*, joiden näyttönumero ilmestyi syksyllä 1775 (nimellä „Suomalaiset tietosanomats“) ja jotka sitten pysyivät hengissä yhden vuoden. Niiden toimittajana oli Mynämäen provasti **Antti Lizelius**. Yhteiselle kansalle aiottuina ne paraasta päästä sisälsivät tietoja maanviljelyksestä ja muista taloudellisista toimista.

Porthan'in vaikutuksesta virisi Turun yliopistossa vilkas tieteellinen harrastus, jolla yleensä oli isänmaallinen suunta, vaikka sen tuotteet pukeutuivat osittain latinan-, osittain ruotsinkieliseen muotoon. Suomalainen sävel kaikui niin-ikään meidän maamme ruotsinkielisessä runoudessa, oletikkii **Frans Mikael Franzén**'in ihanissa lauluissa.

Lisäys. Yllämainittu *Antti Lizelius*, Suomenkielisten Tietosanomain toimittaja, oli talollisen poika Tyrvään pitäjän Lietsoilan kylästä, syntynyt 1708, tuli kolleegaksi Turun kouluun, sitten Pöytyän ja vihdoin Mynämäen kirkkoherraksi ja kuoli 1795.

Kristfrid Ganander, „*Mythologia fennica*“ kirjoittaja, syntyi 1741 Haapajärven kappelissa Pohjanmaalla, oli kappelaisena Frantsilassa ja kuoli vuonna 1790. „*Mythologia fennica*“ (1789) oli oikeastaan aiottu liitettäväksi erääsen *suomalais-ruotsalaiseen sanakirjaan*, joka Gananderilla oli tekeillä, vaan joka häneltä jäi valmistumatta. Viimeksi-mainitun teoksen runsas-aineinen käsikirjoitus on ollut päälähteenä Renvallin sanakirja-työssä. Ganander on paitsi sitä kokoellut Suomen kansan sananlaskuja ja arvoituksia, kirjoittanut suomalaisia tilapää-runoja ja antanut ulos useampia sekä runomittaisia että suorasanaisia kirjateoksia („Uudempia ulosvalituja satuja, kootut ja suomexi tulkitut“, „Runokirja“, muutamia lääkeopillisia kirjoja y. m.).

Suomenmaan sen-aikuisten ruotsinkielisten runoilijain joukosta ansaitsevat Franzénin rinnalla mainitsemista: *Jaakko Frese* (synt. Viipurissa 1691 † 1729), haikeatuntoisten lyyrillisten runojen tekijä; *Kustaa Filip Creutz* (synt. 1731, † Ruotsin kunink. kanslian presidenttinä 1785), erittäin tunnettu idyllistään „*Atis ja Camilla*“; *Mikael Choraëus* (synt. 1774, † 1806). Etevin heistä on kuitenkin, niinkuin ylempanä mainittiin, *Frans Mikael Franzén*, synt. Oulussa 1772, † Hernösand'in piispana 1847 (lyyrillisiä runoelmia, joiden joukossa „*Selma ja Fanny*“, „*Vanha sotilas*“ y. m., kertomurunot „*Emilie eli Ilta Lapissa*“, „*Kustaa Aadolf Saksassa*“, „*Julie de Julien eli Vapauden kuva*“ j. n. e.). Suomeksi on Franzén kirjoittanut tunnetun laulun „*Eläköön armias*“.

Kuudes aikakausi.

Uusi aika vuodesta 1809.

I. Aika ennen Kalevalan ilmestymistä 1809—1835.

§ 23. Kansallistunteen uudestaan herääminen.

Haminan rauhanteon jälkeen, v. 1809, oli Suomenmaa joutunut uuteen asemaan; se oli erityisenä valtiona liitetty Venäjän mahtavaan keisarikuntaan. Uudet olot kehoittivat Suomen kansaa ajattelemaan tulevaisuuttansa; ensin, kun ei vielä oltu perehdytty uusiin oloihin, tuli tosin velttouden ja toimettomuuden aikakausi; mutta vähitellen syntyi virkeämpi henki. Se ajatus yhä selvemmäksi selveni, että Suomen kansan oli pyrkiminen itsenäiseen kansalliseen sivistykseen, joka on sen elossapysymisen välttämätön ehto. Tämän uuden omakielisen sivistyksen aikaan-saamiseksi ruvettiin nyt hartaasti työtä tekemään. Kansallisten rientojen pohjaksi laskettiin Suomen kielen ja kansamme vanhan runouden ja muinaisolojen tutkiminen, joka suorastaan liittyi Porthan'in tie-teellisiin harrastuksiin; samalla ruvettiin varsinaiselle suomenkieliselle kirjallisuudelle perustusta rakentamaan semmoistenkin teosten toimittamisella, jotka nimen-omaan tarkoittivat sivistynyttä lukijakuntaa, ja sen ohessa muuttamat miehet rohkeasti astuivat esiin selittämään kansallisuuden suurta merkitystä valtiollisessa ja yhteiskunnallisessa elämässä. Näin siihen aikaan sai alkunsa se *suomalaisuuden harrastus*, jolle ennen pitkää annettiin *fenomaniian*, suomikiikkaisuuden nimi.

§ 24. Suomen kielen tutkimus.

Ensi tehtävänä oli kansallisen kielen tutkiminen ja sen saattaminen kelvolliseksi sivistyksen välittäjäksi.

Kuinka tämä oli tapahtuva, siitä oli eri mieliä: muuttamat, joiden etupäässä oli *Renvall*, tahtoivat perustaa uuden kirjakielen Länsi-Suomen murteelle, toiset, erittäinkin *Becker*, itämurteen nojalle. Tämä kiista päättyi vasta *Lönnrotin* kautta, joka yhdisti molempain periaatteet. Melkein kaikki olivat kuitenkin yksimieliset siitä, että yhteinen kirjakieli oli aikaan-saatava. Ainoastaan muuttamat harvat, niinkuin *Gottlund* ja *Lagervall*, puolustivat sitä mielipidettä, että jokaisen kirjailijan tulisi käyttää omaa murrettansa; edellinen omasta puolestansa kirjoitti Savon, jälkimäinen Karjalan kielimurteella.

Kustaa Renvall syntyi rusthollarin poikana Halikossa vuonna 1781; maisteriksi tultuaan pääsi hän vuonna 1811 Suomen kielen dosentiksi yliopistoon sekä pian sen jälkeen kasvatus- ja opetustieteen apulaisprofessoriksi, sitten Uskelan ja vihdoin Ulvilan kirkkoherraksi. Hän kuoli 1841. Renvall'in etevin teos on erinomaisen tarkka ja luotettava *Suomalainen Sanakirja* (1826), johon hän on saanut paljon ainetta Porthan'in ja varsinkin Ganander'in jälkeen-jääneistä käsikirjoituksista (vertaa § 22 ja lis.). Esipuhe ja sanain selitykset ovat latinaksi, sanat on sen lisäksi lyhyesti selitetty Saksan kielellä. Ensi kehoitukseen tähän työhön antoi mainio tanskalainen kielentutkija *Erasmus Rask*, joka siihen aikaan matkusteli Suomenmaassa ja monin tavoin edisti Suomen kielen tutkimista. Hän sai venäläisen tieteenharrastajan, kreivi *Rumjantsov*'in suostumaan Renvall'in sanakirjan kustantamiseen. — Toinen Renvall'in teos on *Suomen kielioppi* „puhtaan Länsi-Suomen murteen mukaan“ („Finsk språklära enligt den rena vestfinska, i bokspråk vanliga, dialekten“; oli jo valmiina 1820, vaan painettiin vasta 1840). Sen ohessa Renvall on antanut ulos muitakin Suomen kieltä koskevia kirjoituksia.

Reinhold von Becker syntyi 1788 Kangasniemellä, jossa hänen isänsä, entinen tykkiväen kersantti, asui maanviljelijänä. Tultuansa filosofian tohtoriksi, Reinhold von Becker määrättiin historian dosentiksi yliopistoon ja sitten apulaisprofessoriksi historiassa 1816, jossa virassa pysyi kuolemaansa saakka, v. 1858. Sen ohessa hän toimitti suomalaisen kielenkääntäjän virkaa Senaatissa. Hänen tärkein teoksensa on oivallinen, ruotsiksi kirjoitettu *Suomen kieliooppi* („Finsk Grammatik“), painettu 1824. Tämä teos, jossa itämurteenkin omituisuudet ensi kerta otettiin huomioon, on ollut kaikkien senjälkeen ilmestyneiden kieliooppien perustuksena; erittäin ansiokas on Becker'in esitys Suomen kielen lauseopista. — Suuri merkitys on R. v. Becker'in toimilla sanomakirjallisuuden alalla. Vuonna 1820 hän rupesi toimittamaan *Turun Viikkosanomia*, joille ennen pitkää karttui 2000 tilaajaa. Ne sisälsivät kaikenlaisia, yhteisen kansan opetuksesi aiottuja hyödyllisiä ja huvittavia kirjoituksia puhtaalla ja sujuvalla kansan kielellä. Kahden vuoden päästä Becker luopui Turun Viikkosanomain toimituksesta, jättäen leh-
tensä muiden haltuun.

Suuren maineen vertailevana kielentutkijana saavutti **Antti Juhana Sjögren**. Hän oli syntynyt köyhistä talonpoikaisista vanhemmista Iitin pitäjässä 1794, oli Pietarin Tiede-akatemian jäsenenä ja kuoli 1855.

1813 tul.
yliopistoon **Lisäys I.** Sjögrenille varattomuus teki monta vastusta, ennenkuin hänen onnistui tyydyttää tietohalunsa; mutta rautaisella ahkeruudella hän ne kaikki voitti. Päästyänsä yliopistoon ja maisteriksi tultuaan hän päätti antautua suomalaisten kielten tutkimiseen, jota aikomusta yllämainittu Rask hänessä vahvisti. Sjögren meni Pietariin, jossa pääsi kreivi Rumjantsov'in kirjastonhoitajaksi. Saatuaan raha-avun Suomen valtiovaroista matkusteli hän sitten neljän vuoden kuluessa Pohjois-Venäjällä, tyystin tutkien siellä asuvain suomalaisheimois-

ten kansain kieliä ja ko'oten historiallisia, muinais- ja kansatieteellisiä ynnä kaikenlaisia muita tietoja. Nämä tutkimukset antoivat aihetta useampiin arvokkaisiin teoksiin, ja tieteellisten ansioinsa tähden Sjögren nimitettiin Pietarin akatemian jäseneksi. Hän teki vielä kaksi matkustusta, toisen — kovin vaivaloisen — Kaukasiaan Ossetien kielen tutkimista varten 1835—1837 (josta oli seuraus, että hänen toinen silmänsä so-keni), toisen Liivin- ja Kuurinmaalle ottaakseen selkoa pienen Liiviläisheimon jäännöksistä, jonka matkustuksen hedelmänä oli *Liivin kieliooppi ja sanakirja*. Enimmät hänen monilukuisista teoksistaan ovat ilmestyneet Saksan kielellä, muutamat latinaksi, ruotsiksi ja venäjäksi.

Lisäys 2. Suomen kielen tutkijat ja viljelijät tähän aikaan pyysivät erittäinkin puhdistaa kieltä niistä ruotsinvoittoisista lausetavoista, joita suuressa määrässä oli kirjakieleen juurtunut, sekä rikastuttaa sitä kansankielestä ammennetuilla sanoilla ja puheenparsilla. Samalla he koettivat parantaa oikeinkirjoitusta, varsinkin poistamalla noita Suomen kielessä tarpeettomia *c*, *q*, *x* ja *z* kirjaimia sekä muita epäkohtia kirjoitustavassa. Tuo ylempänä mainittu riita itä- ja länsimurteen käyttämisestä koski erittäin *d*-kirjainta, jota edellisen puolustajat hylkäsivät, vaan jälkimäisen tahtoivat pysyttää. Kiivas vanhan kirjoitustavan puolustaja oli *J. Strahlmann* eli *Stråhlman*, Valkjärven provosti Inkerinmaalla († 1840), jonka „*Fin-nische Sprachlehre*“ (1816) oli kovin puutteellinen, mutta kuitenkin, koska oli saksaksi kirjoitettu, kauan aikaa oli ulkomaan oppineitten päälähteenä Suomen kielen tuntemiseksi.

§ 25. Juteini ja Gottlund.

Samalla kuin kansallista kieltä tieteellisesti tutkittiin, ruvettiin myös harrastamaan omakielisen kirjallisuuden tuottamista. Tienraivaajina tällä alalla tulee mainita *Jaakko Juteini* ja *K. A. Gottlund*.

Jaakko Judén eli, niinkuin hän kirjoissaan itseänsä nimittää, **Juteini** oli talollisen poika Hattulasta ja syntyi 1781. Kotitalon nimi oli Jutila, josta koulussa muodostettiin tuo ruotsalainen nimi. Ylioppilaaksi päästyään, 1800 innostui hän Porthan'in opetuksesta tekemään työtä suomalaisen kirjallisuuden hyväksi. — Vähävaraisuutensa tähden hänen täytyi kauan aikaa olla kotiopettajana maaseuduilla, josta kuitenkin oli se hyöty, että hän tutustui kansankieleen eri osissa maataamme. Jouduttuansa uskonnollisiin epäilyksiin, ei hän ruvennutkaan papiksi, niinkuin ensin oli aikonut, vaan ryhtyi la'in-opillisiin tutkimuksiin. Kun vuonna 1810 asetettiin Suomen hallitusneuvosto, olisi Juteini ollut omansa suomalaiseksi kielenkääntäjäksi mainittuun virastoon; mutta sitä virkaa ei hänelle annettu, koska hän ei suostunut vanhan tavan mukaan käyttämään x- ja z-kirjaimia. Niin vaarallisena uudistuksena siihen aikaan pidettiin ks:n ja ts:n asettaminen niiden sijaan. Juteini sitten tuli (1813) maistraatin-sihteeriksi Viipuriin, jossa kuoli 1855.

Juteini oli hyvin tuottelias kirjailija ja on antanut ulos suuren joukon runomittaisia ja suorasanaisia teoksia, jotka sisältävät mitä erilaisimpia asioita. Niissä on lauluja isänmaasta ja elämän nautinnoista, epigrammeja ja siveellisyyteen kehoittavia virsiä, moite- ja pilkkarunoja j. n. e. Samaten suorasanaissakin kirjoituksissa puhutaan milloin mistäkin asioista, filosofisista aineista, lasten kasvatuksesta y. m. Onpa hänen kädestään lähtenyt muutamia draamallisiakin kokeita (*Perhekunta* ja *Pila pahoista hengistä*).

Useat Juteinin lauluista ovat tulleet yleisesti tunnetuiksi ja suosituiksi Suomen kansassa, esim. *Arvon mekin ansaitsemme* ja *Luonnon suuren lapsukaiset avaruuden alla*. Ollen katsantotavaltaan menneen vuosisadan valistusfilosofian kannalla, hän ennen kaikkea tahtoo

kirjoituksissaan antaa hyödyllisiä neuvoja ja opetuksia, sotii taika-uskoa ja vääriä luuloja vastaan, moittii huonoja tapoja, niinkuin oman voiton pyyntöä ja eläinten rääkkäystä, levittää tietoja ja siveellisyyttä j. n. e. Kun hän pilkkalauluissaan ei säästänyt hengellistäkään säätyä, sai hän kestää paljon vastuksia pappien puolelta. Poltettiinpa eräs hänen tekemänsä ruotsalainen kirja, *Tankar i vavrianta ämnen*, oikeuden päätöksestä Viipurin torilla vaarallista harha-oppia sisältävänä teoksena. Näihin rettelöihin kyllästyneenä hän monesti päättikin lakata kirjoittamasta; mutta luontainen halu saattoi häntä yhä uudestaan kynään tarttumaan. Paitsi äskenmainittua kirjaa on hän ruotsiksi antanut ulos muutamia muitakin, enimmiten Suomen kieltä koskevia teoksia, muun muassa *Suomen kielipöpin*. — Juteinin kirjat ilmestyivät enimmiten pieninä vihkoina; kieli niissä on hyvää ja puhdasta, esitystapa selvä ja kansantajuinen. Suomenkieliset teokset ko'ottiin hänen kuolemansa jälkeen yhdeksään vihkoon ja julkaisiin nimellä *Juteinin kirjoja*.

Kaarle Aksel Gottlund syntyi 1796 Ruotsin-Pyhtään eli Strömfors'in kappelissa; sieltä hän seitsenvuotiaana muutti Juvalle, jonne isä tuli kirkkoherraksi. Hän tuli ylioppilaaksi Turkuun, mutta meni sitten Upsalan yliopistoon ja vaelteli vuosina 1817 sekä 1821 ja 1822 n. s. Suomalaismetsissä Ruotsin ja Norjan rajoilla siellä asuvain Suomalaisten oloja tutkimassa. Nähtyänsä, kuinka surkea heidän tilansa oli sekä henkisessä että aineellisessa suhteessa, koetti hän sitä parantaa ja lähti Tukholmaan Vermlannin Suomalaisten valitseman lähettiläskunnan kanssa, joka laski anomuskirjan silloin kokoontuneiden Ruotsin säätyjen eteen. Asia nosti ääretöntä melua, ja Gottlund'ia huudettiin Venäläisten palkkaamaksi kansan villitsijäksi; mutta, vaikka Suomalaisille ei suotu omakielisiä pappeja, heidän tilansa kuitenkin sen joh-

dosta muutamissa kohdin parantui. — Vuonna 1834 Gottlund palasi kotimaahansa ja asettui Kuopioon asumaan, josta 1839 muutti Helsinkiin, saatuaan Suomen kielen lehtorin viran yliopistossa. Hän kuoli vuonna 1875.

Gottlund rupesi jo ensimmäisessä nuoruudessaan kansanrunoja, sananlaskuja ja muita muinais-ajan muistelmia keräilemään; Upsalassa antoi hän ulos useampia vihkoja kansanrunoja: *Pieniä runoja Suomen pojille ratoksi* (ensimmäinen painettu muinaisrunojemme kokoelma, 1818). Merkillisin Gottlund'in teoksista on *Otava* (kaksi osaa 1831 ja 1832), ensimmäinen suomenkielinen kirja, joka sisälsi kaikenlaista tieteellistä ja kaunokirjallista lukemista yksinomaisesti sivistyneitä varten. Siinä on kirjoituksia monenlaisista kotimaisista aineista (Suomen historiasta ja Suomen kielestä, muinaistiedettä y. m.) sekä runokokeita, alkuperäisiä ja käännöksiä. Muista teoksista mainittakoon *Runola*, eepillinen runoelma, jossa Gottlund koettaa luoda uutta suomalaista mytologiaa, runokalenteri *Sampo*, sanomalehdet *Suomalainen* ja *Suomi* sekä *Fredmannin lauluja ja loiluja* (suomennoksia Bellman'in runoista). Nämä kaikki, paitsi viimeksi-mainittu teos, ilmestyivät 1840-luvulla. Sen lisäksi on Gottlund kirjoittanut useampia kirjoja, joissa esittelee monenlaisia mietteitä, varsinkin kieliopillisista ja muinaistieteellisistä kysymyksistä; mutta hänen tieteellisiä tutkimuksiaan yleensä häittää mielikuvituksen liiallinen valta.

Enimmät hänen myöhemmistä teoksistaan ovat Ruotsin kielellä. Gottlund'in omituinen luonne teki, ett'ei hän voinut yhdessä muiden suomalaisuuden harrastajain kanssa työtä tehdä, vaan kokonaan erosi heistä ja kävi omia polkujaan. Itsepintaisesti hän piti kiinni Savon murteen käyttämisestä, jota muodosteli omalla tavallaan. Esitystapa hänen kirjoituksissaan, samoin kuin kielikin, on aivan omituista laatua.

§ 26. Kansanrunojen keräileminen. Sakari Topelius vanhempi.

Siihen aikaan ruvettiin ahkerasti kokoilemaan ja julkisuuteen toimittamaan Suomen muinaisrunoja. Gottlund'in toimista on jo edellisessä puhuttu; vuonna 1819 julkaisi Saksalainen *H. R. von Schröter* kokoelman suomalaisia kansanrunoja ynnä saksalaisen käännöksen kanssa, jossa työssä Abraham Poppius (katso § 27) tarkkana Suomen kielen osaajana oli hänellä apuna *). — Mutta vanhain runojen keräilijänä on mainittava etenkin **Sakari Topelius**, samannimisen runoilijan isä. Hän syntyi Oulussa 1781, oli lääkärinä Uudessa Kaarlebyy'ssä ja kuoli 1831. Hänen runokokoelmansa ilmestyivät viidessä vihossa nimellä *Suomen kansan vanhoja runoja ynnä myös nykyisempiä lauluja* (1822—31).

§ 27. Runoilijoita.

Tämän ajan runoilijoista ovat merkillisimmät:

Jaakko Fredrik Lagervall, syntynyt Kontiolahdella 1787, otti kersanttina Karjalan jääkäriväessä osaa 1808 vuoden sotaan, palveli sitten rauhan jälkeen asetetussa Suomen sotaväessä ja eli loppu-ikänsä maanviljelijänä Parikkalassa. Hän kuoli 1865. Lagervall on kirjoittanut ensimmäisen suomalaisen murhenäytelmän, vanhalla runomitalla suoritettun mukaelman Shakespeare'n *Macbeth*'istä, nimeltä *Ruunulinna*, joka kuitenkin on runollista henkeä peräti vaila (1834). Muutoin hän on painattanut useampia kau-

*) Schröter'in kirja oli ensimmäinen, joka tutustutti ulkomaan oppineet Suomen kansanrunouteen. Herder'in tunnettu kansanrunoin kokoelma ei sisällä vielä mitään suomalaista laulua; Goethe käänsi kuitenkin jo 1810 erään suomalaisen runon nimellä „Finnisches Lied“, („Jos mun tuttuni tulisi“), jonka oli saanut Italialaisen Acerbi'n tämän vuosisadan alussa painetusta matkakertomuksesta.

nokirjallisia teoksia, enimmäiten draamallisia, sekä Suomen että Ruotsin kielellä ja jättänyt jälkeensä ruotsinkielisiä muistelmia Karjalan jääkäriväestä. Hänen suomenkielisistä kynäelmistään mainittakoon näytelmät *Tuhkapöperö*, *Kaini*, *Josephi* ja *Judithi*.

Abraham Poppius syntyi Juvalla 1793, oli ylioppi-laana Turussa ja Upsalassa, tuli kappalaiseksi kotipitä-jäänsä ja kuoli 1866. Hän on kirjoittanut useampia varsin sieviä runoja, jotka ovat parhaimpia siltä ajalta. Ne julkaistiin eri sanomalehdissä, varsinkin Arwidsson'in ulos-antamassa „Oskyldigt Ingenting“. Onnistuneimpia ovat: „Perhosen synty“, „Kukkasen taivas“, „Punnittu Amor“ ja „Valistuksen vaikutus“, jossa viimeksi-mainitussa san-gen sukkelasti lasketaan pilkkaa nimien muukalaiseksi vääntämisestä.

Kallio eli oikealta nimeltään **Samuli Kustaa Bergh** oli lahjakkain tämän ajanjakson runoilijoista, vaikka hän valitettavasti ei ole jättänyt jälkimailmalle muuta kuin viisi kaunista alkuperäistä runoa ja yhden suomennok-sen (Gottlund'in Otavan toisessa osassa ja Oulun Viikkosanomissa). Nuo viisi runoa ovat: *Oma maa*, *Milloin muistelet minua?* *Huolissaan runoileva*, *Soidin* ja *Sirkka*. Hän syntyi 1803 Oulussa. Loistavalla tavalla suoritet-tuaan tuomarin-tutkintonsa yliopistossa, tuli hän auskul-tantiksi Vaasan hovioikeuteen; mutta siihen aikaan hä-nen silmänsä rupesivat heikkonemistaan heikkonemaan ja pimenivät viimein kokonaan. Sokeana hän eli noin kaksikymmentä ajastaikaa, vuoteen 1853. Näinä ilotto-mina päivinä huilunsoitto tuotti lievitystä kovan kohta-lon alaiselle.

Lisäys. Muitakin pieniä runoja, suurin osa suomennok-sia, ilmaantui siihen aikaan, varsinkin Oulun Viikkosanomain palstoissa. Niiden tekijöistä seuraavat ovat mainittavimmat.

Ticklén veljekset olivat kotoisin Pyhäjärveltä (Pyhäjoen kappelista Pohjanmaalta). Vanhempi, *Pietari Ticklén*, oli ensin koulun-opettajana, sitten Teuvan kirkkoherrana ja kuoli 1838. Somimpia hänen runoistansa ovat „Lapsellinen lapsenlaulu“ ja „Leivoselle“. Nuorempi, *Eerik Ticklén*, Kärsämäen kappalainen, kuoli 1827. Hänen tekemänsä on tuo kaunis runo „Neidon valitus“, jota kauan aikaa pidettiin kansanlauluna ja jonka Runeberg semmoisena käänsi Ruotsin kielelle.

Klaus Juhana Kemell († 1833 kappalaisen sijaisena Alavieskassa) on enimmäen tunnettu mestarillisesta käännöksestään Thomas a Kempis'in kirjasta „Kristuksen seuraamisesta“, joka puhtaalla ja raikkaalla kielellään suuresti vaikutti sen ajan hengellisen kielen parantumiseen. Kemell oli yhtynyt silloin leviävään heränneisyyteen, jonka suunnan saarnamiehet ja kirjoittajat yleensä koettivat muodostaa kieltänsä puhtaan kansankielen mukaan. Nuorempana oli Kemell painattanut useampia runoin suomennoksia; paraita ovat „Lohdutus haudalla“ ja mukaelma Bellman'in laulusta „Ystävä kullat“.

§ 28. Valtiollinen kirjallisuus. Arwidsson.

Suomen kansallisen tehtävän ja valtiollisen aseman selvittäjänä astui esiin **Aadolf livari Arwidsson***). Hän oli syntynyt Padasjoella 1791 ja muutti sitten nuorena poikana vanhempainsa kanssa Laukaasen, johon isä tuli kirkkoherraksi. Jo lapsuudesta asti luki hän innolla Ruotsin sankarikuninkaiden historiaa, ja vähällä oli, ett'ei nuorukainen 1808 syöksynyt sodan veriseen liekkiin. Ylioppi-laana Arwidsson pääasiallisesti antautui historian tutkimiseen. Nuoruudessaan hän kirjoitteli ruotsalaista runo-

*) Kasteessa saadun *Johannes* nimensä vaihtoi nuori Arwidsson isänsä luvalla muka uljaammalle soivaan *Ivariin*.

uttakin, liittyen silloin Ruotsissa vallitsevaan romantiseen eli fosforistiseen kouluun, jonka edustajain kanssa hän piti persoonallistakin keskuutta, tehden matkustuksia Ruotsinmaalle*). Hänen runolliset tuotteensa ovat kuitenkin vähäpätöisiä; vasta historioitsijana ja valtiollisena kirjailijana joutui hän oikealle alalleen. Hän pääsi 1817 yleisen historian dosentiksi ja rupesi alusta vuotta 1821 toimittamaan *Åbo Morgonblad* nimistä sanomalehteä. Nuoruuden palavalla innolla ja ankaralla jyrkkyydellä hän siinä soti kaikkia epäkohtia vastaan, joita näki yhteiskunnallisessa ja valtiollisessa elämässä; mutta etupäässä hän selitti, kuinka Suomenmaan asema vuodesta 1809 kokonaan oli muuttunut, kuinka oma kansallisuus nyt oli olemisen ainoa perustus ja Suomen kieltä ennen kaikkea tuli suojella ja arvossa pitää. Hän se lausui nuo suomalaisuuden pyrintöjen ensimmäiset tunnussanat: „Ruotsalaisia emme ole, Venäläisiksi emme tahdo tulla, meidän täytyy olla Suomalaisia“. — Mutta Arwidsson'in rohkeus ei ollut silloisten vallanpitäjien mieleen, ja „Åbo Morgonblad“ lakkautettiin, jonka sijaan sitten ilmestyi *Oskyl-digt Ingenting*. Vaan Arwidsson jatkoi kirjallista toimintansa toisessa ruotsinkielisessä sanomalehdessä (*Mnemosyne*), kunnes eräs „Mietteitä“ niminen kirjoitus katsottiin niin vaaralliseksi, että hän erotettiin yliopistosta (1822). Kun Arwidsson näki mahdottomaksi Suomessa saada mitään toimeentuloa, jätti hän seuraavana vuonna kovan sisälisen taistelun jälkeen kotimaansa ja muutti Ruotsiin, jossa sittemmin tuli kuninkaallisen kirjaston hoitajaksi. Hän työskenteli loppu-ikänsä paraasta päästä historiallisissa tutkimuksissa, julkaisten monta arvokasta kirjaa

*) Runoelmansa hän sittemmin kokosi erityiseen vihkoon, nimeltä *Ungdoms Rimfrost af Sonen i Örnskog*, s. o. Nuoruuden huudetta, tehnyt Kotkanmetsän poika. „Sonen i Örnskog“ on ruotsimmos Arwidsson nimen muinais-skandinavilaisesta merkityksestä.

erittäinkin Suomen historian alalla. Kesällä 1858 Arwidsson jälleen kävi isänmaatansa katsomassa; vaan tällä matkalla hän äkkiä sairastui ja kuoli Viipurissa.

Lisäys. Jo vuonna 1817 moitti Juteini eräässä pienessä runossa „Kivipiirros häpypatsaasen Suomen oppineille“ oman maan sivistyneitä siitä, ett'eivät käyttäneet Suomen kieltä; mutta vasta 1819 tuotiin eräässä professori *J. G. Linsén*'in tekemässä kirjoituksessa *Mnemosyne*'ssä esiin se vaatimus, että Suomen kieli oli koroitettava korkeamman sivistyksen kannattajaksi Suomenmaassa. Arwidsson'in rinnalla puolusti samaa mielipidettä myöskin *Eerik Kustaa Ehrström* (Venäjän kielen opettaja yliopistossa, sitten Pietarin ruotsalaisen seurakunnan kirkkoherra, † 1835) eräässä kirjejaksossa, jonka hän julkaisi Åbo Morgonblad'issa vuonna 1821. Näissä kirjoituksissa hän toi esiin selvän ja täydellisen ehdotuksen, miten kansallinen kieli oli saatettava oikeuksiinsa kouluissa, yliopistossa, virastoissa ja kirjallisuudessa.

§ 29. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustaminen.

Tärkeän käänteen tuotti kansallisiin sivistysrientoihin *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran* perustaminen. Vuonna 1831 muutamat suomalaisuuden harrastajat Helsingissä, enimmäkseen yliopiston opettajia tai nuorempia yliopiston jäseniä, päättivät yhtyä seuraksi suomalaisen kirjallisuuden viljelemistä, kansanrunojen ja muiden vanhain muistomerkkien kokoilemista sekä Suomen kielen ja historian tutkimista varten. Suurella virkeydellä on tämä Seura siitä asti edistänyt suomalaista kirjallisuutta ja useat niistä kirjallisista tuotteista, joita seuraavassa mainitaan, ovat sen toimesta päässeet julkisuuteen.

Lisäys. Seuran perustamisen aatteen sanotaan keksineen eräs nuori lääkäri *M. J. Lindfors* (sittemmin piirilääkäri Kuopiossa). Sen ensimmäiseksi esimieheksi valittiin *Kaarle Nilo*

Keckman (kuuluisan runoilijan F. M. Franzén'in velipuoli, synt. Oulussa 1793, ensimmäinen Suomen kielen lehtori yliopistossa, † 1838); mutta Keckman luopui pian esimiehen virasta, vaan rupesi sitten sihteeriksi, kun entinen sihtööri, *Elias Lönnrot*, läksi runonkeräys-matkoille. Paitsi näitä olivat Suom. Kirjallisuuden Seuran perustajain joukossa: *R. von Becker*, *J. G. Linsén* ja *E. A. Ingman*, joista jo ylempänä on puhuttu, silloinen dosentti, sittemmin professori *Gabriel Rein*, historioitsija ja tilastontutkija († 1867), *Mattias Akiander*, tunnettu tutkijana sekä valtiollisen että kirkko- ja kouluhistorian alalla († yliopiston professorina 1871), mainio *J. L. Runeberg*, luonnontutkija ja ruotsinkielinen runoilija *Juhana Jaakko Nervander* (synt. 1805, † 1848 fysiikan professorina yliopistossa), y. m.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran työ-ala on ollut hyvin laaja ja monihaarainen. Ensi aikoina oli suomalaisen kansanrunouden kokoileminen ja julkaiseminen sen päätoimena; sen ohessa annettiin ulos sopivia kansankirjoja. Näin ilmentyi Seuran toimitusten ensimmäisenä osana (1834) *Kultala, Keckman*'in tekemä suomennos saksalaisen kirjailijan Zschokke'n opettavaisesta kertomuksesta „Das Goldmacherdorf“. Sitten kääntyi Seura tieteellisten ja kaunokirjallisten teosten toimitamiseen, aina tietä raivaten niille kirjallisuuden haaroille, jotka kulloinkin sen apua tarvitsivat. Niin se valmisteli suomalaisten koulujen perustamista monenlaisten koulukirjojen julkaisemisella, painatti sitten laveita sanakirjoja, joita yksityisten olisi ollut vaikea kustantaa, edisti kaunokirjallisuutta j. n. e. Seuran oma tieteellinen aikakauskirja *Suomi* on ilmestynyt vuodesta 1841.

II. Vuodet 1835—1850.

§ 30. Elias Lönnrot.

Uusi jakso Suomen kirjallisuuden historiassa alkaa Kalevalan ilmestymisestä v. 1835. Uuden ajan alkuunpanija oli Kalevalan toimittaja, Suomen kirjakielen perustaja **Elias Lönnrot**. Hän syntyi Huhtikuun 9 p:nä 1802 Paikkarin mökissä Sammatin kappelissa (Udellamaalla); hänen isänsä oli köyhä pitäjänräätäli. Käytyänsä koulua Tammisaaressa ja Turussa pääsi hän Porvoon lukioon; mutta varattomuutensa takia hänen täytyi erota lukiosta ja ruveta oppilaaksi Hämeenlinnan apteekkiin. Siellä jatkoi hän kuitenkin itseksensä lukemistansa, kunnes kaupungin lääkäri huomasi hänen hyvät lahjansa ja auttoi häntä pääsemään Turun yliopistoon. Lönnrot tuli ylioppilaaksi syksyllä 1822 (samalla viikolla kuin Snellman ja Runeberg). Ylioppilas-ajallaan oli hän useampia vuosia kotiopettajana professori Törngrenillä Laukon kartanossa Vesilahdella, jossa hänellä oli tilaisuus perehtyä täydelliseen Suomen kielen murteeseen, kuin mitä hänen kotiseuduillaan puhutaan. Vuonna 1827 Lönnrot suoritti kandidaatti-tutkinnon, tuli 1832 lääketieteen tohtoriksi ja määrättiin piirilääkäriksi Kajaaniin. Vuonna 1853, kun ensimmäinen Suomen kielen professori Helsingin yliopistossa, M. A. Castrén, oli kuollut, kutsuttiin Lönnrot mainittuun virkaan, josta täysin-palvelleena erosi 1862. Senjälkeen vetäytyi hän kotiseuduilleen asumaan; vielä vanhoillakin päivillään terveenä ja voimakkaana hän siellä jatkoi kirjallisia toimiaan samalla ihmeteltävällä ahkeruudella kuin ennenkin. Lönnrot'in täyttäessä kahdeksankymmentä vuotta (1882) vietettiin yleinen juhla hänelle kunnioituksen ja rakkauden osoitteeksi. Maaliskuun 19 p:nä 1884 kuolema vihdoin päätti hänen ikimuitettavista hedelmistä rikkaan elämänsä.

Jo ylioppilaana oli Lönnrot ryhtynyt muinaisrunojen tutkimiseen, ja kandidaatiksi tultuaan hän, Sakari Topelius'en esimerkkiä noudattaen, läksi runonkeruusen, tehden useampia jalkamatkoja, paraasta päästä Kajaanin kulmalla, Suomen Karjalassa ja toisella puolen rajaa Vieron läänissä, varsinkin sen jälkeen kuin oli muuttanut Kajaaniin asumaan. Näiden retkien ensi tuotteena oli neljä pientä *Kantele* nimistä runovihkoa. Jo Becker oli Turun Viikkosanomissa lausunut sen ajatuksen, että Suomen kansan kertomarunot saattaisivat muodostaa yhtenäisen eepoksen, ja tämä Lönnrot'ille nyt selviämistään selvisi. Saatuansa aineellista kannatusta Kirjallisuuden Seuralta, hän yhä ahkerammin jatkoi runojen keräilemistä, ja niin valmistui *Kalevala* Helmikuun 28 p. 1835 (vertaa § 7). Se painettiin, samoin kuin muutkin muinaisrunoutemme tuotteet, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannuksella. Sitten seurasi *Kanteletar* 1840 (vertaa § 8); samalla lailla julkaistiin *Suomen kansan Sananlaskuja* (noin 7000) 1842 ja *Suomen kansan Arvoituksia* (toista tuhatta) 1843 (vertaa § 11). Kun Lönnrot itse ja useat nuoret miehet, jotka asiaan innostuneina rupesivat runoja keräilemään, olivat saaneet kokoon paljon uusia runoja, tuli *Kalevalan toinen painos* 1849. Viimeinen teos tässä loistavassa sarjassa on *Suomen kansan loitsurunot* (1880), joka kirja ko'on puolesta ei ole Kalevalaa vähempi (vertaa § 9). Kalevalan merkitys Suomen kirjallisuuden historiassa on äärettömän suuri. Paitsi sitä, että Suomen kansa siinä sai mitä kalliimman muiston muinais-ajoiltaan ja mitä jalomman runouden tuotteen, oman henkensä synnyttämän, kohosi sen kautta Suomen kansan ja Suomen kielen arvo sekä koti- että ulkomaalaisten silmissä, samalla kuin se suuresti vaikutti kirjakielen kehkiämiseen.

Toinen puoli Lönnrot'in työstä on hänen kirjailijatoimensa sekä kielentutkimuksen että varsinkin yleisen

kansallisen kirjallisuuden alalla, jonka kautta hän vakautti Suomen kirjakielen, yhdistäen itä- ja länsimurteen yhteiseksi sivistyksen kannattajaksi. Pohjaksi hän laski yleisemmin tunnetun länsisuomalaisen kielen säännölliset kielipiilliset muodot, mutta rikastutti sitä itäsuomen runsailla sanavaroilla ja lausetavoilla. Hänen kielitieteellisistä teoksistaan on tärkein tuo suuri *Suomalais-ruotsalainen sanakirja*, jonka hän valmisti vanhoilla päivillään ja joka täydellisenä ilmestyi vuonna 1880. Useissa arvokkaissa kirjoituksissa selitti hän erityisiä Suomen kieltä, muinaisrunoutta ja suomalaista runous-oppia koskevia kysymyksiä. Suomen sukukieliäkin on Lönnrot tutkinut; sitä varten teki hän kolme suurta matkustustakin Suomen, Venäjän ja Norjan Lappiin, Vienan ja Aunuksen lääneihin, Inkeriin, Viroon ja Liivinmaalle (vuosien 1836 ja 1845 välillä). Näiden tutkimusten hedelmiä olivat hänen professorinväitöksensä *Vepsän kielestä* („Om det Nordtshudiska språket“) ja saksaksi kirjoitettu esitys *Inarin Lapin murteesta*.

Yleisessä kirjallisuudessa liikkui Lönnrot monella eri alalla, taivuttaen nuorta Suomen kirjakieltä eri aineissa käytettäväksi. Vuosina 1836 ja 1837 sekä 1839 ja 1840 antoi hän ulos *Mehiläisen*, Oulussa ilmestyvän aikakauskirjan. Hänen monilukuisista käännöksistään tulee ennen muita mainita *Kauppa- ja Maakaaren suomennos* ja *Palmén'in la'in-opillinen käsikirja*, jossa hän kehitti suomalaista lakikieltä, sekä muutamia runoelmain suomennoksia, erittäinkin Homerosta (*Odysseyn vastaan-otto Fajakilaisten saarella* ja kappaleita Iliasta). Lönnrot'in omatekoisista teoksista ansaitsee erityistä huomiota *Suomen Kasvisto* (1860, — uudempi laitos *Suomen Kasvio*), jossa hän toi esiin oivallisen kasviopiillisen sanaston. Etevin Lönnrot'in toimittamista rahvaankirjoista on *Suomalaisen talonpojan kotilääkäri*. — Vuonna 1863

Lönnrot kutsuttiin suomalaisen virsikirjan parantamista varten asetetun komitean jäseneksi, ja suurella innolla hän ryhtyi tähän työhön; komitean erottuakin jatkoi hän sitä, antaen ulos vielä kaksi virsikirjan ehdotusta (joista jälkimäinen ilmestyi vuotta ennen hänen kuolemaansa). Kesken jäänyt uusi Kantelettaren laitos ja virsien paranteleminen olivatkin hänen viimeisenä työnänsä.

§ 31. Uuden-aikuiset kansanlaulut ja talonpoikaiset runoilijat.

Kantelettaren alkulauseessa puhuu Lönnrot niistä *nyky-aikaisista loppusointuisista kansanlauluista*, jotka sekä henkensä että värssymittansa puolesta eroavat vanhasta runoudesta. Hän se myös käänsi huomion siihen kansan keskuudessa elävään runouteen, joka on *yksityisten runoniekkein* tekemä ja joka siis on ikäänkuin kansan- ja taiderrunouden rajalla. Nämä runot harvemmin ovat varsinaista lyriikkaa, useammin ne tarkoittavat joko ope- tusta tai pilkantekoa tai kertoilevat milloin mistäkin merk- killisestä tapauksesta. Noiden talonpoikaisten runoilijain teoksia ruvettiin siihen aikaan painattamaan, ja muuta- mat kansanrunouden harrastajat toimittivat vuonna 1845 kolme heistä, Makkosen, Kymäläisen ja Puhakan, Helsin- kiin kuvautettavaksi. Sentähden tämä lienee sovelias paikka heitä tarkemmin katsella.

Paavo Korhonen syntyi 1775 Sonkarijärven rannalla Rau- talammin pitäjässä; perhe muutti sitten isän perustamaan Vihtajärven uutistaloon, josta poika sai Vihta-Paavon ni- men. Hänen ensimmäinen laulunsa oli sattuva pilkka- runo *Nimismies Kokista*. Enimmät Korhosen runoista ovat kiitos- tai moiterunoja taikka kertoilevat jostakin paik- kakunnalle tärkeästä tapauksesta; muutamat koskevat ylei- sempiäkin asioita, niinkuin runot *Suomen kielestä*, *Talonpo-*

jille. Aikain paranemisesta y. m. Onpa joukossa iloisia laulujakin, esim. tuo tunnettu hääruno: „Noh, miehet, miehet, veikkoset, Näin näitä häitä juodaan!“ — Talonpito ei Korhosta huvittanut; sentähden antoi hän, isän kuoltua, isännyyden nuoremmalle veljellensä. Vuonna 1840 syksyllä hän kuoli järvelle veneesensä, josta tapauksesta hänen tyttärensä teki murherunon. Lönnrot toimitti 1848 Korhosen runot painosta, liittäen niihin hänen elämäkertansa.

Pietari Makkonen syntyi 1785 Hanhijärven talossa Kerimäellä. Vasta viidenkymmenen vuoden iällä ryhtyi hän runontekoon, tehden pilkkalaulun eräästä toisesta runoniekasta, joka siihen oli antanut aihetta kaikenlaisilla koirankureilla. Sitten Makkonen tuli hyvin tunnetuksi runoistansa, joista enimmäkseen ovat opettavaista laatua. Huomattavimmat ovat *Ilolaulu Suomen kielen kasvannasta* ja *Viinan töistä*. Makkonen kuoli 1858, suuressa arvossa pidettynä kotipitäjässään.

Olli Kymäläinen, mylläri Heinävedellä, synt. 1790, † 1855, oli runolahjaltaan etevin nyt puheena olevista runoilijoista. Erittäin kaunis on hänen tekemänsä *Kiitos Luojalle hyvästä vuodentulosta*. Onnistunut on niin-ikään runo *Punkaharjusta*. Valitettavasti ovat useimmat hänen runoistansa hävinneet, koska hän ei itse osannut niitä paperille panna.

Antti Puhakka, syntynyt Kontiolahdella 1816, on erittäinkin pilkkarunoilijana osoittanut taitoansa. Hän on kirjoittanut koko joukon runoja, jotka enimmäkseen ovat ilmaantuneet sanomalehdissä. Paraat niistä ovat *Tuhman Jussin juttureissu*, joka varsin osaavasti kuvailee vieraan oikeudenkielen tuottamia epäkohtia, ja *Surulaulu 1850 vuoden kiellostä* (vertaa § 34). Puhakka on ollut edusmiehenä talonpoikaissäädystä melkein kaikilla valtiopäivillä v:sta 1863 alkaen.

Lisäys. Näiden lisäksi sopii vielä mainita *Pentti Lyytinen*, kestikievari Suonnejoella († 1871), joka on kirjoittanut leikillisen runon „Kestikievarin virasta“, työmies *Heikki Väinänen* Oulusta, joka tämän vuosisadan alussa teki tuon tunnetun „lystillisen runolaulun kummasta kalakukosta“, ja *Pietari Mansikka* Viipurista („Oravan valitus y. m.).

Edellisessä (katso § 8, lis.) sanottiin kansanlyyrikan kolmannen muodostusjakson käsittävän *uuden-aikuiset laulut* eli ne kansanlaulut, jotka nykyisempinä aikoina syntyneinä eivät noudata vanhaa suomalaista runomittaa, vaan käyttävät loppusointua ja uuden-aikuisia värssymittoja. Useat niistä saatavatkin olla vieraskielisten laulujen mukaelmia, herrasmiesten tekemiä, jotka sitten ovat kansaan levinneet; toiset lienee kansa itse näiden esikuvain mukaan keksinyt. Näistä runoista Lönnrot puhuu Kantelettaren alkulauseessa, jossa niitä on koko joukko julkaistuna. Niissä on paljon kauniin nuottinsa tähden yleisesti tunnettuja ja suosittuja lauluja, niinkuin *Onneton nuorukainen*, *Toivoton rakkaus*, *Kultani kaukana kukkuu*, *Kultaansa ikävöivä*, *Kultaansa sureva* y. m. Ulkomuoto on monessakin kankea ja ylipäänsä huonompi kuin vanhoissa runoissa; mutta useat miellyttävät hellän tunteellisuutensa vuoksi, esm. *Merille lähtevä*. Aineena on tavallisesti rakkaus, milloin toivoisa, milloin toivoton. Ballaadintapaisia ovat *Morsiamen kuolo*, *Velisurmaaja* (joka muistuttaa eräästä skotlantilaisesta ballaadista), tuo soma runo *Nauru ja itku*, *Rannalla itkijä* ja humoristinen kuvaus *Varpusen olut*. Näytelmärunouteen vivahtaa lystillinen laulu *Poika ja tyttö*. Leikillisiä ovat vielä *Häälaulu*, *Muthainen matka* ja *Laulu, olut ja viina*.

Se kansan keskuudessa syntynyt, yksityisten tekemä runous, josta ylempänä oli puhe, on tavallansa vanhan kansanrunouden jatkoa, ja sitä sopisi siis pitää kansanrunouden neljäntenä ja viimeisenä muodostusjaksona. Mutta luonteeltaan on se tämän ja taidernunouden keskivälillä. Käyttäin osittain

vanhoja, osittain uusia runomuotoja, eriiä se etenkin siinä muinais-ajan runoudesta, ett'ei se ole yhteisen kansanhengen tuottama, vaan esittelee ainoastaan erityisten tekijäin ajatuksia ja tunteita. Muutamissa runoissa kyllä huokuu ihana lyyrillinen kauneus; mutta enimmäissä on käytöllinen elämänvii-saus saanut voiton runollisesta innosta. Mutta sen sijaan te-rävää pilkkaa usein käytetään mestarillisella tavalla.

§ 32. Ruotsinkielinen runous.

Näiden uusien rahvaanrunoilijain lauluissa, samoin kuin niiden taiderunoilijainkin teoksissa, joita ylempänä on mainittu, kaikui kansan oma kieli, vaikka ne aineen ja esitystavan puolesta liikkuiivat jokseenkin ahtaassa piirissä eivätkä kohonneet runouden korkeammille kuk-kuloille. Ylevämpilaatuinen runous sitä vastoin käytti tähän aikaan vielä yksinomaisesti Ruotsin kieltä; mutta kansallinen henki pääsi sitäkin virkistämään, ja isänmaal-linen mieli meitä tervehtii Suomenmaan ruotsinkielisten-kin runoilijain, **Juhana Ludvig Runeberg**'in, **Fredrik Cygnaeus**'en, **Sakari Topelius**'en ja **Lauri Stenbäck**'in teoksissa. Samalla kuin pitivät maassamme vireillä jaloimpia aatteellisia py-rintöjä, he elähyttivät kansallistunnetta ja valmistivat niinmuodoin alaa perin suomalaiselle runoudelle; paitsi sitä useat heidän teoksensa esikuvina suorastaan vaikut-tivat suomenkieliseen kirjallisuuteen.

Lisäys. Suurin näistä runoilijoista on *Juhana Ludvig Runeberg* (synt. Pietarsaaressa Helmik. 5 p. 1804, lukion lehtori Porvoossa, † 6 p. Toukok. 1877). Ennen muita hänen ru-noelmiansa tulee tässä huomioon ottaa *Hirvenhihtäjät*, ihana eepil-linen kuvaelma Suomen kansan elämästä, ja nuo yleisesti tunnetut kauniit eepillis-lyyrilliset runot *Vänrikki Stoolin tarinat*, ker-tomarunot *Hanna*, *Nadeshda*, *Joulun-aatto*, *Hauta Perhossa*

ja *Fjalar kuningas* sekä ylevä antiikintapainen draama *Salamiin kuninkaat*, niinkuin myös hänen *lyyrilliset* runoelmansa, etenkin *Idyllit ja epigrammit*. — Etevä runoilija ja kaunopuhuja, esteetikko ja historioitsija oli *Fredrik Cygnaeus* (synt. 1807, estetiikan professori yliopistossa, † 1881), joka innolla edisti kaikkia aatteellisia rientoja, ja lämpimän isänmaallisuutensa ja puhtaan katsantotapansa vuoksi on *Sakari Topelius* (synt. 1818) varsinkin lyyrillisenä runolijana, novellinkirjoittajana ja lasten-kirjaillijana saavuttanut yleistä suosiota. Ruotsinkielisistä runoilijoista ovat vielä erittäin mainittavia syvämielinen *Lauri Stenbäck* († 1870) ja *Josef Julius Wecksell* (synt. 1838), „Daniel Hjort“ nimisen murhenäytelmän tekijä.

§ 33. Juhana Vilhelm Snellman.

Kajahtipa silloin herätyshuuto Suomen kansalle, vielä mahtavampi kuin Arwidsson'in; **Juhana Vilhelm Snellman** selitti kansallisuuden merkityksen ja arvon ja kehoitti tehokkaasen työhön tosi-kansallisen sivistyksen perustamiseksi. — Snellman syntyi 12 p. Toukok. 1806 Tukholmassa, jossa hänen vanhempansa, molemmat kotoisin Pohjanmaalta, siihen aikaan pitivät asuntoa. Kun poika oli seitsenvuotinen, muuttivat hänen vanhempansa takaisin kotimaahan ja asettuivat Kokkolaan asumaan. Isä, joka oli merikapteeni, vaan ennen oli ollut ylioppilaana, oli hyvin mieltynyt filosofisiin ja jumaluus-opilisiin tutkimuksiin, joka sekin lienee kehittänyt pojan luonnonlahjoja tieteelliseen suuntaan. Kokkolasta nuori Snellman lähetettiin Oulun kouluun ja 1822 hän tuli ylioppilaaksi Turkuun, sitten maisteriksi ja filosofian dosentiksi Helsingin yliopistoon (1835). Siihen aikaan oli yliopistossa joukko lahjakkaita nuorukaisia, joita elähytti isänmaallinen mieli, semmoisia kuin Lönnrot, Runeberg, Cygnaeus, Nervander y. m.; näihin Snellman-

kin liittyi. Vuosina 1839—1842 hän matkusteli Ruotsissa, Tanskassa ja Saksassa, kaikkialla rakentaen tuttavuutta etevinten tiedemiesten ja kirjailijain kanssa. Samaan aikaan työskenteli hän ahkerasti kirjallisuudenkin alalla; silloin ilmestyi useampia sekä tieteellisiä että kaunokirjallisia teoksia; merkellisimpiä ovat aikakauskirja *Spanska Flugan*, joka sisältää etenkin kirjallisia arvosteluita, ja saksaksi kirjoitettu filosofinen teos *Die Idee der Persönlichkeit*. Mutta ennen kaikkia on tältä aikakaudelta huomattava Snellman'in kuuluisa *Valtio-oppi* („Läran om staten 1841), jossa näytetään kansanhengen olevan valtion perusteena. Filosofina Snellman liittyi Hegel'in oppikuntaan.

Tieteellisten teostensa kautta oli hän saanut suuren maineen ja häntä kehoitettiin hakemaan professorin virkaa jossakin Ruotsin yliopistossa; vaan tahtoen uhrata kaikki voimansa oman maansa hyväksi, ei hän siihen suostunut. Mutta kotimaahan palattuansa, hänen ei onnistunut saada vakinaista paikkaa yliopistossa; hän tuli sen sijaan Kuopion korkeamman alkeiskoulun rehtoriksi. Siellä ryhtyi hän vilkkaaseen kirjalliseen toimeen, antaen ulos ruotsinkieliset aikakauskirjat *Saima* 1844—1846, *Kallavesi* 1846 ja *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning* 1847—1849 (jota jälkeenpäin jatkettiin 1855—1863). Sen ohessa toimitti hän alusta vuotta 1844 suomalaista lehteä *Maamiehen ystävä*. Edellämainituissa ruotsinkielisissä lehdissä hän tuopi esiin ajatuksensa kansallisuudesta ja yleisistä oloista, etupäässä koettaen sivistyneessä yleisössä herättää sen uinailevaa kansallisuuden tuntoa ja vaatien Suomen kielen sivistyskieleksi koroittamista, kansamme edistymisen ja turvallisuuden välttämättömänä ehtona. Muutoinkin hän paljasti monta epäkohtaa yhteiskunnallisessa ja valtiollisessa elämässä, esitellen keinoja niiden parantamiseksi. Näissä toimissa Snellman sai kokea

monta vastusta; sillä aika ei ollut myötäinen suomalaisuuden harrastuksille. Vaikka hänen pontevat sanansa nostivat kaikua monen Suomalaisen ja olletikkin nuorison mielessä, oli kuitenkin vastustajain luku suuri, ja etenkin hallitusmiehet katsoivat epähuulolla kaikkia kansallisia pyrintöjä. Vihdoin pääsi Euroopassa siihen aikaan yleinen taantumisen henki meidänkin maassamme voitolle. Snellman huomasi välttämättömäksi luopua *Litteraturblad*'in toimitamisesta ja rehtorinvirasta (1849); hän muutti Helsinkiin ja teki pari vuotta työtä Borgström'in kauppakonttorissa.

Mutta joutuipa parempi aika, kun Aleksanteri II oli noussut valta-istuimelle. Vuonna 1856 Snellman määrättiin filosofian eli, niinkuin sitä silloin nimitettiin, „siveys-opin ja tieteiden järjestelmän“ professoriksi yliopistoon ja 1863 senaatoriksi ja raha-asiaain toimiston päälliköksi. Valtiomiehenä on Snellman iki-muistettava Suomen historiassa; keisarillinen julistus Suomen kielen oikeuksista vuodelta 1863 on luettava hänen ansiokseen, ja 1865 vuoden rahanmuutoksen toimeenpanijana avasi hän uuden uran Suomenmaan aineelliselle edistykselle. Snellman erosi senaatista 1868, jonka jälkeen hän yhä asui Helsingissä, vanhuudenkin päivinä vielä hartaasti ottaen osaa isänmaan kirjalliseen ja valtiolliseen elämään, väsymättä taistellen niiden aatteiden edestä, joita oli puolustanut Saimassa ja *Litteraturblad*'issa. Kun hän Toukokuulla 1881 täytti 75:n ikävuotensa, osoittivat kansalaiset kaikilta maan ääritä hänelle rakkauttaan ja kiitollisuuttaan; mutta pian sen jälkeen kuolema häntä kohtasi Danskarby'n tilalla Kirkkonummella Heinäkuun 4 p:nä 1881. — Snellman on saavuttanut suuren maineen tiedemiehenä, yliopiston-opettajana, kirjailijana ja valtiomiehenä, mutta etenkin kansallisuus-aatteen selvittäjänä. Hänen teoksistaan on vaan tärkeimmät tässä lueteltu. Muutoin hänen kirjallinen toimensa oli hyvin laaja;

se koski etupäässä filosofiaa, valtio- ja taloustiedettä sekä tärkeitä ajan kysymyksiä, mutta ulottui myös muihin aiheisiin, vieläpä kaunokirjallisuudenkin alalle.

§ 34. Suomalainen kirjallisuus 1835—1850.

Snellman'in herättämä uusi henki virkistyi suuresti suomalaista kirjallisuutta, varsinkin 1840-luvun loppupuolella; siihen aikaan ilmestyi kaikenlaista kansankirjallisuutta, useita koulukirjoja ja joitakuista sellaisiakin teoksia, jotka nimen-omaan tarkoittivat sivistyneiden tarpeita. Suurin osa oli käännöksiä, mutta muutamat alkuperäisetkin teokset ovat muistettavia, Mainittakoon tässä erittäin **Juhana Fredrik Kajaanin** (*Cajan'in*) *Suomen historia*, ensimmäinen senkaltaisen teos Suomen kielellä, **Antero Varelius'**en *Enon opetuksia luonnon asioista*, eräs **Annikka** niminen kirjasarja, joka sisälsi suomennoksia ulkomaan kaunokirjallisuudesta ja **Pietari Hannikaisen** lystillinen näytelmä *Silmänkääntäjä eli Jussi Oluvisen matka Hölmölään*, ensimmäinen varsinainen komedia Suomen kielellä (1847), jossa tehdään terävää pilkkaa muukalaisuuden ylenmääräisestä kunnioittamisesta. Hannikaisen alkuun-panema oli niin-ikään Viipurissa ilmestynvä *Kanava*, suomenkielinen sanomalehti, joka tarkoitti sivistynyttäkin yleisöä ja otti puheeksi valtiollisia ja yhteiskunnallisia asioita (1845). Samaan aikaan sai myöskin alkunsa ensimmäinen nimen-omaan valtiollinen sanomalehti Suomen kielellä *Suometar* (1847), jonka perustajat olivat *A. E. Ahlqvist*, *Paavo Tikkanen*, *A. Varelius* ja *D. E. D. Europæus*. — Käännöksiä, erittäinkin Bellman'in lauluista, ja alkuperäisiäkin runoja, enimmiten leikillistä laatua, kirjoitteli **Juhana Fredrik Granlund**.

Mutta tulipa silloin kova halla, joka hävitti suomalaisen kirjallisuuden versovat taimet. Sama taantumis-

kiikko ja suomalaisuuden kammo, joka oli pakoittanut Snellman'in laskemaan kynän kädestänsä, sai aikaan 1850 vuoden kiellon — kiellon semmoisen, jonka vertaista ei ole nähty sivistyneiden kansojen historiassa, — *ett'ei Suomen kielellä saatu painattaa muita kirjoituksia kuin semmoisia, jotka tarkoittivat uskonnollista mielen-ylennystä tai taloudellista hyötyä*. Sittemmin tämä kielto kuitenkin vähitellen joutui unohduksiin ja poistettiin viimein kokonaan.

Lisäys. *J. F. Cajan* eli *Kajaani* (synt. 1815, Piippolan kappalainen) toimitti „Suomen historian“ ensimmäisen laitoksen vuosina 1839 ja 1840, jolloin se tuli ulos Lönnrot'in Mehiläisen ohessa; toisesta, uudistetusta ja lavennetusta laitoksesta ilmestyi ensimmäinen osa, pakanuuden ja paavin-uskon ajat, 1846. Tästä toisesta laitoksesta on uudistettu painos julkaistu nykyisempinä aikoina.

Antero Warelius (Loimaan kirkkoherra, synt. 1821) on pääasiallisesti tunnettu yllämainitusta „Enon opetuksia“ nimisestä kirjasta, joka oli ensimmäisiä luonnontieteellisiä teoksia meidän kielellämme; paitsi sitä on hän kirjoittanut useampia kansatieteellisiä kirjoituksia, muun muassa kertomuksen kotipitäjästänsä Tyrväältä, erään omatekoisen huvinäytelmän „*Wekkulit ja kekkulit*“ y. m.

Pietari Hannikainen, lautamiehen poika Säämingistä, syntyi 1813, kävi Savonlinnan siihen aikaan saksalaista piirikoulua, tuli ylioppilaaksi ja rupesi sitten maanmittariksi. Ylempanä jo mainittiin hänen Silmänkääntäjänsä ja Kanava lehrensä. „Kanava“ sisälsi paljon runoelmia, novelleja ja näytelmiä, sekä alkuperäisiä että suomennettuja; mutta yhteiskunnallisten kirjoitusten tähden se ennen vuoden loppua kiellettiin. Senjälkeen Hannikainen vielä toimi ahkerasti sekä sanoma- että kaunokirjallisuuden alalla. Hänen toimittamiensa ovat paitsi muita: Viipurissa ilmaantuvat sanomalehdet „Aamurusko“ ja „Otava“ (1861—62), näytelmät „Lapsuuden ystävät“ ja „Neitsyt Siiri“ sekä „Antonius Putronius“, muka-

elma Holberg'in Erasmus Montanus'esta, novellivihko „Talvikukkasia“, „Pitäjään-kirjasto“, kokoelma kansantajuisia kirjoitelmia, ja useampia käännöksiä varsinkin draamallisista kapaleista. Hannikaisella on helppotajuinen kirjoitustapa; satiirilliset kertomukset ovat häneltä paraiten onnistuneet.

Juhana Fredrik Granlund oli kirjanpainaja Turussa ja kuoli 1874. Yleisimmin tunnettuja hänen runoistaan on raitis „Kevät“ niminen laulu. Muutamat ovat iloisia juomalauluja, esm. „Punssipullon kuolemasta“. Eräs näytelmäkin, „Sisaren sukkeluus“, on hänen kirjoittamansa.

Ylempänä lueteltujen kirjailijain rinnalla tulee vielä muistaa *Eerik Aleksanteri Ingman* († 1858 lääketieteen professorina), jonka kirjalliset toimet paraasta päästä kuuluvat tähän ajanjaksoon, vaikka hänen suomentamansa „Anakreonin laulut“ ilmestyivät jo 1834. E. A. Ingman koetti määrätä sääntöjä kreikkalaisen heksametrin käyttämiselle Suomen kielellä, tahtoen perustaa sitä yksin-omaisesti tavuitten laajuudelle, samoin kuin muinais-ajan kansat. Näitä sääntöjä noudattaen hän muun muassa kirjoitti pienen idyllin „Elias ja Anna“ (painettu Lönnrot'in Mehiläiseen). Hän se myös ensiksi kirjoitti tieteellisen tutkimuksen lääkeopin alalla Suomen kielellä („Ovatko taudit itsenäisiä olentoja?“). — E. A. Ingman'in nuorempi veli oli uuden Raamatun-suomennoksen tekijä ja jumaluus-opillinen kirjoittaja *Antero Vilhelm Ingman* († 1877 teologian professorina yliopistossa).

§ 35. Kielietiedettä. M. A. Castrén.

Samalla kuin nuoren suomalaisen kirjallisuuden kautta kieleemme yhä enemmän vaurastui, ei sen tieteellistäkään tutkimista laiminlyöty, ja silloin sen heimokieletkin otettiin tarkastettaviksi. Vertailevan altailaisen kielentutkimuksen varsinainen perustaja oli **Mattias Aleksanteri Castrén**, joka ensin määräsi suomalais-ugrilaisen

kieliheimon rajat ja osoitti, mikä asema sillä on tuossa suuressa altaillaisessa kielikunnassa. Hän se nimenkin antoi tälle kielikunnalle, koska luuli löytäneensä koko altaillaisen eli „ural-altaillaisen“ kansasuvun kehdon Altaivuoiston tienoilla. — M. A. Castrén syntyi 1813 Tervolassa, Kemin kappelissa, jossa isä oli kappalaisena. Siellä hän jo pienuudesta asti tottui Pohjan perien ankaraan luontoon ja taitavaksi koskenlaskijaksi ja pyssymieheksi, joka kaikki sittemmin hänen laveilla matkoilansa oli hänelle hyödyksi. Varhain hän harrastui teetellisiinkin pyrintöihin. Vaikka isän kuoltua perhe jäi tukalaan taloudelliseen tilaan, hänen kuitenkin onnistui 1830 päästä ylioppilaaksi Helsinkiin. Täällä Lönnrotin runonkeräykset hänet pian innostuttivat suomalaisen mytologian ja suomalaisten kielten tutkimiseen. Sentähden hän 1838 matkusteli Suomen Lapissa Lapin kieltä oppimassa ja seuraavana vuonna Suomen ja Venäjän Karjalassa, keräten selityksiä Kalevalan runoihin. Näiden tiedustuksien hedelmiä oli muun muassa *ruotsalainen Kalevalan käännös*. Sillä välin oli Castrén tullut Suomen kielen dosentiksi yliopistoon. Vihdoin toteutui hänen toivonsa päästä noiden kaukaisten suomensukuisten ja muiden altaillaisten kansain kieliä, tapoja ja jumalaistaruja tutkimaan. Ensi-alussa Suomen valtion, sitten Pietarin tiede-akatemian kustannuksella teki Castrén kaksi matkustusta (vuosien 1842 ja 1849 välillä). Edellinen, joka kesti kaksi vuotta, kävi Suomen ja Venäjän Lapin sekä Venäjän Karjalan kautta Arkangeliin, sieltä Samojedien ja Syrjäänien asuinsijoille ja sitten Siperiaan Obdorsk'iin asti; jälkimäinen, pitkä nelivuotinen retki, ulottui kauas Siperiaan Kiinan rajoille saakka ja saattoi hänet tutustumaan useihin sen-puolisiin kansoihin. Kotimaahan palattuansa pääsi hän ensimmäiseksi Suomen kielen professoriksi yliopistoon vuonna 1851; sillä vaikka

1850 vuoden kielto vielä oli voimassa, asetettiin kuitenkin pääasiallisesti käytöllistä tarvetta varten Suomen kielen professorinvirka Helsingin yliopistoon. Mutta ne vaivat, joita Castrén oli saanut kestää Pohjois-Venäjän ja Siperian tundrilla, olivat murtaneet hänen terveytensä; hän vaipui ennen-aikaiseen hautaan keväällä 1852. — Monilukuiset kieli- ja kansatieteelliset teokset (ruotsin, saksan ja latinan kielillä) ovat hänen ahkeran työnsä ja matkustuksiansa tuotteita; useat niistä julkaistiin vasta hänen kuolemansa jälkeen. Matkakertomukset sekä taru-opilliset ja kansatieteelliset kirjoitukset, joissa kaikissa on yhtä arvokas sisällys kuin miellyttävä esitystapa, ilmestyivät ruotsiksi kuudessa osassa nimellä *Nordiska resor och forskningar*, samalla kuin Pietarin akatemikon *Schiefner*'in (Kalevalan saksantajan) toimesta tuli ulos saksankielinen kokoelma Castrén'in tieteellisiä tutkimuksia.

Tältä ajalta mainittavia kielentutkijoita ovat vielä **Eerik Kustaa Eurén**, tunnettu Suomen kieliopistaan ja suomalais-ruotsalaisesta sanakirjastaan, ja etevä tutkija vertailevan kielitieteen alalla **Herman Kellgren**.

Lisäys. *Eerik Kustaa Eurén*, synt. Porissa 1818, oli ensin kirjanpitäjänä eräässä rautatehtaassa, kunnes hänen onnistui päästä yliopistoon, rupesti sitten koulumieheksi ja kuoli Hämeenlinnan lukion lehtorina 1872. Eurén'in hyvin tunnetuista Suomen kielen oppikirjoista on kolme toimitettu ruotsiksi — yksi laveampi (1849) ja kaksi lyhyempää — ja yksi suomeksi: „Suomalainen kielioppi Suomalaisille“. Niissä on hän hyväksensä käyttänyt, mitä Lönnrot'in ja Castrén'in tutkimukset olivat ilmi saaneet. Suomalais-ruotsalaiseen sanakirjaansa (1860) sai hän paljon apua Lönnrot'in runsaista sanakokoelmista. Paitsi sitä on Eurén ollut ahkera suomentaja ja rahvaankirjojen toimittaja.

Abraham Herman August Kellgren syntyi 1822 Kuopiossa, antautui jo nuoruudessaan vertaileviin kielentutkimuk-

siin, jota varten kahdesti oleskeli ulkomailla, ollen mainion Bopp'in oppilaana Berlin'issä, ja tuli Itämaiden kielten professoriksi Helsingin yliopistoon, mutta joutui aikaisen kuoleman saaliiksi 1856. Kellgren oli lavealta tutkinut sekä indo-germanilaisia että altailaisia kieliä, oli sen ohessa hyvin perehtynyt Suomen kieleen ja otti hartaasti osaa kansallisiin rientoihin. Sekä Suomen että Ruotsin kielellä julkaisi hän kalentereissa ja sanomalehdissä useampia kirjoituksia, jotka koskivat kansallisia asioita. Eräällä saksankielisellä kirjoituksella („Die Grundzüge der finnischen Sprache mit besonderer Rücksicht auf den Ural-Altaischen Sprachstamm“) käänsi hän oppineitten huomion suomensukuisiin kieliin.

Kielentutkijoina ansaitsevat vielä mainitsemista *Kustaa Aadolf Avellan* († 1859), joka sanomalehdissä ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Suomi-kirjassa tarkasteli erinäisiä kieliopillisia seikkoja ja itsekin käännöksillä rikastutti suomalaista kirjallisuutta, sekä *Fabian Collan* († 1851), monipuolinen kirjailija, joka antoi ulos Suomen kieliopin.

III. Aika jälkeen vuoden 1850.

§ 36. Suomalaisen kirjallisuuden edistys nykyisimpinä aikoina.

Sen jälkeen kuin 1850 vuoden kielto poistettiin, on kirjallisuutemme kohoamistaan kohonnut. Askel askelelta on Suomen kieli käytöllisessä elämässä voittanut yhä enemmän alaa, joka tietysti on ollut edullista kielen kehittymiselle, ja samoin omakielinen kirjallisuuskin on valloittanut yhä uusia viljelys-aloja. Etenkin suomalaisten koulujen perustaminen ja Suomen kielen enenevä käytäntö yhteiskunnallisessa elämässä, niinkuin myös

kansallisen kielen palajaminen sivistyneitten perhe- ja seura-elämään, on kirjallisuuden vaurastumista suuressa määrässä edistänyt. Muistettava on myöskin, että se vapaampi ja virkeämpi henkinen elämä, joka alkoi vuodesta 1863, on terveellisesti siihen vaikuttanut. Mitä muutoin tämän ajanjakson kirjallisiin ilmiöihin tulee, on useita niistä jo edellisessä mainittu; seuraavassa otetaan vielä huomioon muutamia kirjallisuuden tärkeimpiä edustajia ja luodaan sen ohessa vaan pikainen silmäys viime aikojen kansalliskirjallisuuden tuotteisiin.

§ 37. Eero Salmelainen ja „*Satuja ja Tarinoita*“.

Ennenkuin puhutaan tämän ajanjakson muista kirjallisista tuotteista, sopii muistoon johdattaa **Eero Salmelaisen** (**Rudbeck'**in) ulos-antamia Suomen kansan *Satuja ja Tarinoita*, joita on ilmestynyt neljä vihkoa (1852—1866; vertaa § 10). Niiden julkaiseminen on tavallansa jatkoa Lönnrot'in muinaisrunoutta koskeviin toimiin. Täydellisesti perehtyneenä Itä-Suomen kansankieleen, osasi Salmelainen niitä yhteen-sovittaessaan säilyttää sitä kieltä ja esitystapaa, jota tavataan etenkin itäsuomalaisissa saduissa; puhtaan ja alkuperäisen kielensä vuoksi Sadut ja Tarinat tulivat esikuvaksi, kun suorasanaisten kirjoitustapa juuri siihen aikaan rupesi vakaantumaan. — Eero Rudbeck syntyi Iisalmessa 1830 ja kuoli lukion-apulaisena Kuopiossa 1867. Hän on painattanut useampia suomennoksia ja mukaelmia sekä muutamia Suomalaisten muinais-elämää koskevia kirjoituksia („Pääskysen pakinat“, „Muinaisten Suomalaisten pyhistä menoista“ y. m.).

§ 38. Ahlqvist, Koskinen ja Krohn.

Tämän ajanjakson alkaessa tavataan kolme kirjoittajaa, jotka ovat työskennelleet sekä tieteen että yleisen

kirjallisuuden alalla ja joiden toimi jo on ehtinyt vakaantua määrättyyn muotoon. Nämä miehet ovat *August Engelbrekt Ahlqvist*, *Yrjö Koskinen* ja *Julius Krohn*. Ahlqvist kuuluu osittain edelliseenkin, toiset molemmat yksistään tähän ajanjaksoon.

Tuli ylioppilaaksi 1844.
August Engelbrekt Ahlqvist, runoilija-nimeltään **Oksanen**, on tunnettu Suomen ja suomensukuisten kielten tutkija ja suomenkielisen kirjallisuuden etevin lyyrillinen runoilija. Hän syntyi Kuopiossa 1826, tuli Suomen kielen professoriksi yliopistoon (Lönnrot'in jälkeen) 1863 ja yliopiston rehtoriksi 1884. Kansallisiin rientoihin innostuneena, hän jo ylioppilaana ryhtyi Suomen kielen tieteelliseen tutkimiseen sekä keräili runoja ja satuja. Kandidaatiksi tultuaan teki hän useampi matkustuksia suomensukuisten kansojen luo, käyden ensiksi Inkerissä, Virossa, Liivinmaalla ja Aunuksessa, sitten Itä-Venäjällä ja Siperiassa, jolloin tutki erittäinkin Mordvalaisten ja Tshere-^{56, 57}
missien sekä Ostjakkien ja Voguulien kieliä. Näitä matkustuksia hän on kuvaillut huvittavassa kirjassaan *Muis-*
telmia matkoilta Venäjällä vuosina 1854—58. Senjälkeen on hän vielä kahdesti käynyt Siperiassa Ostjakkien ja Voguulien maassa. Useat kielitieteelliset teokset syntyivät näiden matkustuksien johdosta. Niistä Ahlqvist'in teoksista, jotka yksinomaisesti koskevat Suomen kieltä, on etupäässä mainittava *Suomen kielen rakennus*, jonka ensimmäinen osa ilmestyi 1877. Professorinvirkaa varten antoi Ahlqvist ulos väitöskirjan *Suomalainen runous-oppi kielelliseltä kannalta*, jossa vakautti Suomen runokielen ulkonaisen muodon.

55 Valjans kieloppi
 Ahlqvist'in ensimmäiset kaunokirjalliset yritykset olivat muutamia suomennoksia (Runeberg'in runoelmista y. m.). Sittemmin ilmestyneelle runokokoelmallensa antoi hän nimen *Säkeniä*, joiden ensimmäinen „parvi“ tuli 1860 ja toinen 1868. Senjälkeen on molemmat parvet yh-

teen sovitettuina moneen kertaan uudestaan painettu. Paitsi runoja on Säkeniin otettu muutamia suorasanaisia-kin kappaleita, muun muassa eräs „*Satu*, kansatieteellinen unelma“. Runojen taiteellinen muoto ja se syvä ja miehuullinen tuntoisuus, joka niissä ilmaantuu, käänsivät ensi hetkestä huomion Säkenien puoleen. Niissä on monta runoa, jotka hehkuvat lämmintä isänmaallisuutta; useat niistä ovatkin nyt yleisesti tunnettuja kansallislauluja, esm. *Suomen valta* ja *Savolaisen laulu*. Isänmaallisista runoista muistettakoon vielä *Miksi aina suret? Tuopa tuopi tuiman tunnon*, *Silloin saisi Tuoni tulla* ja ennen kaikkia tuo innokas, mahtava juhlaruno *Porthan'in kuvapatsaan paljastettua* (1864). Kauniita balladeja ovat *Koskenlaskijan morsiamet* ja *Eräs nälkätalven kuvia*; toisissa runoissa lauletaan ilmi runoilijan oman elämän vaihtelevia tunteita. Mainittakoon tässä Oksasen runoista vielä *Läheteelle kadussa*, *Syöksytoiveita*, *Palannut runotar*, *Kynälampi*, *Joulupuu* ja *Pikku Annan kuoltua*. Suomennosten joukossa tavataan nuo mestarilliset käännökset Schiller'in tunnetusta runoelmasta *Laulu kellosta* sekä latinaisista virsistä *Marian murhe* ja *Koston päivä*. — Ahlqvist on paitsi muita näytelmiä kääntänyt suomeksi Schiller'in tragedian „*Kavaluus ja rakkaus*“ („*Kabale und Liebe*“) ja virsikirja-komitean jäsenenä antanut ulos *Virren-ehdotuksia*.

Yrjö Koskinen eli **Yrjö Sakari Forsman** on tullut tunnetuksi historioitsijana ja kansallisten rientojen etevimpänä valtiollisena edustajana nykyisimpinä aikoina. Hän syntyi 1830 Vaasassa, oli ensin koulumiehenä, tuli 1863 yleisen historian professoriksi yliopistoon, jonka paikan sittemmin vaihtoi professorin virkaan Suomen ja Pohjoismaiden historiassa, ja nimitettiin 1882 Senaatin jäseneksi. Nuoruuden innolla hän jo ensi ylioppilas-aikoi-naan antautui suomalaisen kansallisuus-aatteen omaksi, ja

hänen toimittamansa *Kertomus Hämeenkyrön pitäjästä* oli ensimmäinen suomalainen kirja, joka saatiin julkaistuksi 1850 vuoden kiellon jälkeen, vaikka se sisällykseltään ei ollut hengellinen eikä taloudellinen. — Tiedemiehenä on Yrjö Koskinen etupäässä työskennellyt historian alalla; muutoin hänen kirjallinen toimensa on liikkunut ollettikin valtiollisissa ja yhteiskunnallisissa asioissa, jonka ohessa hän on kirjoittanut Suomen kielen oppikirjoja, kaunokirjallisuutta y. m. Historiallisista teoksista ovat etevimmät: *Nuijasota, sen syyt ja tapaukset* (1857—59), josta sittemmin ilmestyi uudistettu laitos, yleisesti tunnettu *Oppikirja Suomen kansan historiassa* (1869—73), ensimmäinen perin kansalliselta kannalta kirjoitettu esitys meidän maamme vaiheista, ja *Johtavat aatteet ihmiskunnan historiassa* (1879), filosofinen katsaus ihmiskunnan valtiolliseen kehitykseen, yhtä huomattava sisällyksensä itsenäisyyden kuin selvän ja tarkan esityslaatusa tähden. Eteviä historiallisia teoksia ovat vielä: professorin-väitöskirja *Tiedot Suomen suvun muinaisuudesta*, toisen osan loppupuoli (Rooman keisari-aika) sekä kolmas ja neljäs osa kirjasta *Kertomuksia ihmiskunnan historiasta**), *Yrjö Maunu Sprengtporten'ista ja Suomen itsenäisyydestä* sekä puolittain kaunokirjallinen, puolittain historiallinen kuvaelma *Savo ja Savonlinna, utukuvia muinaisuudesta* (juhla-kirja Savonlinnan muistojuhlan johdosta 1875), paitsi sitä suuri joukko erityistutkimuksia aikakauskirjoissa (Historiallisessa Arkistossa y. m.), historiallisia lähdekokoelmia j. n. e. Koskisen valtiolliset ja yhteiskunnalliset kirjoitukset, joissa hän voimallisesti ajaa suomalaisuuden

*) Mainitusta kirjasta, jonka kertoelmat nimilehdellä ilmoitetaan Grube'n mukaan tehdyiksi, on vaan ensimmäinen ja enimmältään toinenkin osa Grube'n johdolla toimitettu; toisen osan loppupuoli sekä 3:s ja 4:s osa ovat Y. Koskisen, 5:s (joka paraasta päästä sisältää käännöksiä) K. Slöör'in ja 6:s ja 7:s osa J. Krohn'in toimittamia.

asiaa, löytyvät eri sanomalehdissä ja aikakauskirjoissa, varsinkin „Kirjallisessa Kuukauslehdessä“ ja „Uudessa Suomettaressa“. Eräs historiallinen novelli, *Polyjan piltti*, on Koskisen kynästä lähtenyt, samoin kuin muutamat runotkin, joiden joukossa tuo yleisesti laulettu *Honkain keskellä*.

Julius Leopold Fredrik Krohn (runoilija-nimeltään **Suonio**) on suomalaisen kirjallisuuden tuotteliain kirjoittaja ja on hartaalla innolla työskennellyt monella eri alalla. Hän on syntynyt Viipurissa 1835, tuli Suomen kielen dosentiksi 1862 ja on nykyjään Suomen kielen lehtorina yliopistossa. — Julius Krohn julkaisi „Mansikoita ja Mustikoita“ nimisessä kalenterissa ensimmäiset runonsa, niinkuin myös kertoelmasarjan *Kuun tarinoita* ja erään esityksen *Suomen nykyisemmästä kansarunollisuudesta*. „Kuun tarinat“ saavuttivat pian yleistä suosiota; ne ovat tavallansa lyyrillisiä kertomarunoja suorasanaaisessa puvussa, samaan tapaan kirjoitettuja kuin tanskalaisen saturunoilijan Andersen'in kuvaelmat. Vähittäin ilmestyneet runot sekä „Kuun tarinat“ koottiin sitten kahteen vihkoon, joille annettiin nimi *Runoelmia*; viimeinen paljon enennetty painos, *Suonion kootut Runoelmat ja Kertoelmat*, joka sisältää muutamia novellejakin, tuli ulos 1882. — Krohn'in runoelmat, jotka ovat huomattavia puhtaan ja hartaan mielialansa vuoksi, lausuvat ilmi osittain isänmaallisia tunteita, osittain lemмен iloja ja huolia, murhetta armahaisen kuolemasta tai muita mielenliikuntoja; välisti ne ottavat muualtakin aiheitansa. Paraita ovat *Suksimiesten laulu*, *Lumisateella*, *Purjehdusretki*, *Italian herääminen*, *Karkuri*, *Virsi kotimaan puolesta* ja *Varpunen*, niinkuin myös ne runot, jotka on järjestetty *Emma* nimiseen sarjaan. Kansantajuisten kirjain ja aikakauslehtien toimittajana on Krohn suuresti edistänyt kotimaista kirjallisuutta;

niin antoi hän ulos kuvalehdet *Maiden ja Merien takaa* (1864—1866) ja *Suomen Kuvalehti* (1873—1880).

Hänen tieteelliset toimensa ovat olleet monta eri lajia. Osittain ne koskevat Suomen kieltä ja sen lähimpiä sukukieliä (*Viron kielioppi*), osittain oman maan tahi yleistä historiaa; pääasiallisesti ovat kuitenkin Suomen kirjallisuuden historia ja muinaisrunous hänen työ-alansa. Sitä laatua oli jo Krohn'in väitöskirja dosentin-virkaa varten *Suomenkielinen runollisuus Ruotsinvallan aikana ynnä kuvaelmia suomalaisuuden historiasta*, ja erittäin huomattava on hänen uusin teoksensa *Suomalaisen kirjallisuuden historia*, jonka ensimmäinen osa valaisee Kalevalaa sekä esteellisessä suhteessa että sen kokoonpanon ja syntymätavan puolesta. Näiden tutkimusten hedelmiä ovat *Helminvyö suomalaista runoutta*, kirjallishistoriallinen kokoelma valittuja suomalaisia runoja, ja toisintojen nojalla lisätty uusi *Kullervon runojen laitos*. Kirjallishistoriallisiin teoksiin on myös luettava *Suomalaisen virsikirjan historia*, johon tekijälle antoi aiheita hänen ahkera työnsä suomalaisessa virsikirja-komiteassa. — Krohn on antanut miellyttäviä historiallisia kuvaelmia teoksissaan *Kertomuksia Suomen historiasta* (4 osaa) ja *Suomen historia nuorisolle*; paitsi sitä on hän kirjoittanut kuudennen ja seitsemännen osan kirjasta *Kertomuksia ihmiskunnan historiasta*.

Krohn on ollut hyvin uuttera suomentaja, kääntäen sekä runomittaisia että suorasanaisia teoksia (Körner'in „Syyn sovitus“, Macaulay'n „Englannin historia“, I osa, „Andersen'in satuja“ useampia vihkoja, useat Walter Scott'in romaanit y. m.).

Lisäys. A. E. Ahlqvist'in tärkeimmät kielitieteelliset teokset ovat paitsi ylempänä mainittuja: „Länsi-suomalaisten kielten sivistyssanat“, jonka kirjan hän ensin antoi ulos ruotsiksi, vaan sitten uudistettuna saksaksi („Die Kulturwörter der

westfinnischen Sprachen“), Vatjan kielioppi (ruotsiksi) ja Saksan kielellä kirjoitettu Moksha-Mordvan kielioppi, tutkimus Vepsän kielestä ja kirjoitus „Viron nykyisemmästä kirjallisuudesta“. Ostjakkein ja Voguulien oloja on hän hauskaasti kuvaillut saksankielisessä teoksessa „Unter Wogulen und Ostjaken“. — Aikakauskirja „Kieletär“ sisältää arvosteluita ja erityistutkimuksia kielitieteen alalta. Nuorisoa varten on Ahlqvist toimittanut selityksillä varustetun laitoksen „Valittuja Suomen kansan sananlaskuja“.

Yrjö Koskisen teoksista sopii vielä mainita „Finska språkets satslära“, ensimmäinen laveampi Suomen kielen lauseoppi, sekä „Olavi Maununpoika Pariisissa ja Suomalaisten opinkäynti ulkomailla keski-aialla“, „Lähteitä Ison-vihan historiaan“ ja ranskaksi kirjoitettu tutkimus Liiviläisistä, „Sur l'antiquité des Lives en Livonie.“ Kansantajuista lukemista tarjoo kirjanen „Opiksi ja huviksi“.

§ 39. Aleksis Kivi ja suomalainen näytelmärunous.

Siihen aikaan, jolloin henkinen elämä Suomessa rupesi kaikin puolin runsaammaksi varttumaan, esiintyi näytelmäkirjallisuuden alalla nuori mies, jossa asui omituinen, valtava runoilijahenki. Se oli **Aleksis Kivi** eli, niinkuin hänen oikea nimensä kuului, **Aleksis Stenvall**. Hän syntyi Loka-kuun 10 p. 1834 Palojoen kylässä Nurmijärvellä, jossa hänen isänsä oli räätälinä. Saatuansa kotona ensimmäiset opin-alkheet, lähetettiin nuori Aleksis seitsentoista-vuotiaana Helsinkiin kouluun; köyhyyden tähden monenlaista puutetta nähtyään, hänen onnistui päästä ylioppilaaksi 1857. Kivi ei pyrkinytkään edemmäksi opin tiellä, mutta lukematta ei hän kuitenkaan ollut; päinvastoin hän rikastutti henkeänsä useilla maailmankirjallisuuden parailla teoksilla, joita luki ruotsiksi käännettyinä. Hänen mieli-
kirjansa olivat Raamattu, Kalevala, Shakespeare'n näy-

telmät ja Cervantes'in Don Quixote. Ensimmäinen teos, jonka hän toi julkisuuteen, oli murhenäytelmä *Kullervo*, joka valmistui vuonna 1859, mutta sitten parannettuna 1864 painettiin Suom. Kirjallisuuden Seuran ulos-antamaan „Näytelmistöön“. Varattomuus ja monenlaiset vastoinkäymiset olivat runoilijan alituisina kumppaneina; mutta hänen kuvausvoimansa ei siitä lannistunut, vaan tuotti yhä uusia runoteoksia.

Kiven tila johonkin määrin ulkonaisesti parani, kun eräs jalomielinen nainen, neiti Charlotte Lönnqvist, toimitti hänelle huoneen ja elatuksen omalla asuinpaikallaan Siuntion pitäjässä. Siellä hän kirjoitti enimmäkseen teoksensa vuosien 1864 ja 1871 välillä. Jo loppupuolella vuotta 1864 ilmestyi komedia *Nummisuutarit*, jossa mestarillisella huumorilla kuvataan Etelä-Hämeen kansan-elämää ja „Nummisuutarin Eskon“ onnistumatonta naimaretkeä. Näyttämöllä esitettynä on se nykyään suomalaisen yleisön mielikappaleita. Nummisuutarien jälkeen tuli runokokoelma *Kanervala*, hauska yksinäytöksinen komedia *Kihlaus* sekä *Karkurit*, näytelmä viidessä näytöksessä, ja pieni draamallinen idylli *Yö ja päivä*. Vuonna 1869 ilmestyi näytelmä *Lea*, kokoonpanon ja taiteellisen muotonsa puolesta täydellisin Kiven teoksista, ihana itämaan idylli, jossa kauniilla tavalla kuvataan kristin-uskon voittoa Vapahtajan aikana. Se on, niinkuin eräs arvostelija on sanonut, „hempeä kukka, jossa itämaiden hekkuma ja suomalainen kirkkaus ovat sulaneet yhteen“. Seuraavana vuonna tuli ulos *Seitsemän veljestä*, suuri romaani, jossa samoin kuin Nummisuutareissakin realistisella tavalla ja verrattomalla taidolla kuvataan kansan-elämää sekä lystilliseltä että vakavaltakin puolelta. Moni ihana luonnonkuvaus kaunistaa tätä teosta, ja sen pohjana on se siveellinen aate, ett'ei ihminen voi menestyä ilman sivistysettä; vaikka hän, niinkuin Jukolan veljekset, koettaa-

kin sitä paeta erämaan syvyyteen, niin hänen oma luontonsa vetää hänet takaisin sivistyksen helmaan. — Mutta surkea kohtalo odotti onnetonta runoilijaa; hänen sekä ruumiinsa että sielunsa voimat rupesivat raukeamaan; ennenkuin julkisuuteen ehti hänen viimeinen näytelmänsä *Margareta* (1871), oli pimeys peittänyt hänen järkensä. Aleksis Kivi kuoli veljensä luona Tuusulassa vuoden viimeisenä päivänä 1872. „A. Kiven Valitut teokset“ julkaistiin Suom. Kirjallisuuden Seuran toimesta ja siihen kokoelmaan otettiin myöskin hänen jälkeen-jääneet runoelmansa, muun muassa näytelmä *Leo ja Liina* ja sievä kertomus *Koti ja Kahle*. — Kivellä on vilkas ja rikas kuvausvoima; hänen vahvin puolensa on ihmisluonteiden kuvaileminen. Vähemmin hän huoli teostensa taiteellisesta säännöllisyydestä. Kivi on täysi realisti, mutta rakentaa kuvaelmansa aina ideaaliselle pohjalle. Hän on pääasiallisesti draamallinen runoilija, mutta samalla hyvä kertoilija, niinkuin hänen suuri romaaninsa todistaa. Heikompia ovat hänen lyyrilliset tuotteensa eikä runomittainen kieli häneltä oikein suju; mutta hänen vilkas mielikuvituksenensa on silläkin alalla luonut muutamia kauniita kuvauksia, esm. „Lintukoto“ ja „Lapsi“. Raikkaalta soi niin-ikään „Metsämiehen laulu“.

Vuonna 1868 ilmestyi murhenäytelmä *Saul*, jonka tekijä on **Tuokko** eli **Antti Törneröös** (synt. Iitissä 1835). „Saul“ on enemmän draaman muotoon sovitettu runoelma kuin varsinainen näytelmä; lyyrillinen kauneus siinä voittaa draamallisuuden. Se on varsinkin huomattava erinomaisen sointuvan ja säännöllisen runokielensä vuoksi, jossa suhteessa sillä on suuri merkitys kirjallisuutemme historiassa. Tuokko on paitsi sitä kirjoittanut useampia lyyrillisiä runoelmia, jonka ohessa hän on esiintynyt ahkerana näytelmäin ja muiden runoteosten suomentajana. Hänen kääntämiänsä ovat Runeberg'in „Hauta

Perhossa“ ja „En voi“, Schiller'in „Maria Stuart“, Tegnér'in „Aksel“, useat Franzén'in „Selma-lauluista“, Bürger'in „Lenora“, y. m. Näytelmäin-suomennoksista ei ole kaikkia vielä painettu.

Vuodesta 1872 meillä on oma kansallisteateri, jonka perustaminen on sen nerokkaan johtajan **Kaarlo Juhana Bergbom**'in ansio (synt. 1843). — Kaarlo Bergbom on suomeksi kirjoittanut näytelmän *Paola Moroni*, useita arvosteluja ja muita taidetta ja kaunokirjallisuutta koskevia kirjoituksia sekä muutamia novelleja (Sydämmiä ihmistelmässä“ y. m.).

Lisäys. Suomalaisen kansallisteaterin perustamista valmistettiin seuranäytelmillä, ja sen varsinainen alku on luettava 10 p:stä Toukokuuta 1869, kun Helsingissä näytettiin Kiven Lea etevän ruotsalaisen taiteilijattaren, rouva Hedvig Charlotte Raa'n (nyk. rouva Winter-Hjelm'in) avulla. Senjälkeen se taidelaitoksena jo on ehtinyt kantaa sangen kauniita hedelmiä ja on suomalaiseen kirjallisuuteenkin elähyttävästi vaikuttanut. Paitsi monta monituista näytelmää, jotka teateria varten on käännetty, on varsinkin viime aikoina ilmestynyt useampia alkuperäisiä draamoja, niiden joukossa muutamia vallan ansiokkaita. Enemmän huomiota ovat herättäneet rouva *Minna Canth*'in kansannäytelmät „Murtovarkaus“ ja „Roinilan talossa“. Vähemmän suosiota on *E. F. Jahnsson* saavuttanut historiallisilla näytelmillään („Lalli“, „Bartholdus Simonis“, „Raatimiehen tytär“).

§ 40. Loppukatsaus.

Sen lisäksi, mitä edellisessä on sanottu, tulee vielä tarkastaa muutamia ilmiöitä kirjallisuutemme alalla.

Nuoremista lyyrillisistä runoilijoista ovat seuraavat etevimmät:

Paavo Eemil Cajander (synt. 1846) on erittäin tullut tunnetuksi *Shakespeare'n draamojen* suomentajana; hänen mestarilliset käännöksensä yhdistävät runollisen kauneuden ja kielen sointuisuuden erinomaiseen pontevuuteen ja tarkkuuteen. Muista Cajander'in käännöksistä ovat mainittavat Wecksell'in „Daniel Hjort“ ja Runeberg'in „Hanna“ ja „Joulu-ilta“. Useat hänen omista runoistansa ovat suomalaisen lyriikan kauniimpia helmiä, esm. *Saaren impi*, *Runo Suomalaisen Alkeis-opiston vihkiäisissä*, *Aleksis Kiven haudalla*, *Vapautettu kuningatar*, *Kehruäjä-äiti*, *Runolaulaja*, *Toivoni* y. m. m.

Juhana Henrik Erkko (synt. 1849) on tuotteliain suomenkielinen runoilija, jonka laulujen raikas, alkupe-
räinen luontevuus ja sointuva kieli ovat hankkineet hänelle monta ystävää. Erinomaisen onnistuneita ovat ne idyllien tai mietelmien tapaiset pikkurunoelmat, jotka hän on yhdistänyt nimityksillä *Paimenet* ja *Kesäpöimintoja*. Niiden vieno sulous ja virkeä luonnontunto muistuttaa Kantelettaren laulelmista. Välisti Erkon runoelmissa kai-
kuu hellä, välisti leikillinen sävel. Paitsi yllämainit-
tuja pikkurunoelmia ovat vielä muistettavia: *Herospaimenet yömajalla*, *Kamppiaiset*, *Korkein*, *Isällemme*, *Matkamies*, *Kotoinen sydän* y. m. Runoelmansa kokosi Erkko yhteen kirjaan: *Valikoima runoelmia*, 1881. Paitsi sitä on hän kirjoittanut myöskin suorasanaisia kerto-
muksia, *Kotoisia tarinoita*.

Novellikirjallisuuden alalla ovat erityistä huomio-
ta nostaneet ne kertoelmat, joissa **Pietari Päivärinta** (synt. 1827, lukkari Ylivieskassa) luonnonmukaisella tavalla kuvailee kansan-elämää. Niistä ovat parhaat *Elämäni* (jossa tekijä oikeastaan esittelee omaa elämäkertansa) ja ne, jotka annettiin ulos yhteisellä nimityksellä *Elämän ha-
cainnoita* (niiden joukossa varsinkin *Vaimoni*, *Uudistalo*, *Halla-aamuna* ja *Puutteen Matti*).

Vilkkaalla ja sievällä, usein leikillisellä kertomustavallaan viehättää **Samuli S. eli Kaarle Gustav Samuel Suomalainen** (synt. 1850, lehtori Kymölän seminaarissa), joka on antanut ulos kokoelman *Novelleja* („Halla-yö“, „Kesäinen tarina“ y. m.) Paitsi sitä on Suomalainen osoittanut erinomaista taitoa suorasanaisten kirjain kääntämisessä; mainittakoon hänen suomennoksistaan Pushkin'in „Kapteenin tytär“, Gogol'in „Taras Bulba“ ja „Kuolleet sielut“, Topelius'en „Nuoruuden unelmia“ sekä Lindelöf'in „Oppikirja analytisessä geometriassa.“ —

Suosittuja kirjailijoita, erittäinkin kansan kesken, ovat **Kaarle Jaakko Gummerus** (synt. 1840, lyseon lehtori Jyväskylässä), jonka romaanit ja novellit („Ylhäiset ja alhaiset“, „Alkuperäisiä suomalaisia uuteloita“ y. m.) sekä rahvaanlehdet („Kyläkirjasto“ ja „Kyläkirjaston Kuvalehti“) ovat saaneet laajan lukijakunnan, sekä rouva **Theodolinda Hahns-son** (synt. 1838), jonka sievät, idyllintapaiset kertoelmat enimmäiten kuvailevat kansan elämää.

Lisäys. Lyyrillisinä runoilijoina ovat paitsi yllämainittuja vielä seuraavat esiintyneet. **Aleksanteri Rahkonen** (synt. Viipurin pitäjässä 1841 † 1877) kokosi runoelmansa kahteen pienen vihkoon, nimeltä „Sääskiä“, ja oli sen ohessa ahkera suomentaja ja kansantajuinen kirjailija. Runomittaiset käännökset, varsinkin ne, jotka olivat leikillistä laatua, onnistuivat häneltä hyvin. Hänen pikkurunoelmistaan lienevät parhaat „Imatralla“ ja „Nykyinen Suomi“. — Niistä, jotka viime aikoina ovat antaneet ulos runokokoelmia, ovat huomattavia **Olli Vuorinen** eli **Berg** („Sepitelmä“) ja **Kaarle Kramsu**.

Miellyttävänä kertoilijana ilmaantuu **Juhana Viktor Calamnius** (synt. 1838, tuomiokapitulin assessori Kuopiossa) niissä muinais-aikaisissa taruissa, joita hän on esitellyt Ovidion mukaan (*Kreikkalaisia satuja kirjeissä Suleimalle*). Calamnius on muutoin tunnettu Aristoteleen Runous-opin ja Platonin Faidonin suomentajana.

Onnistuneita kertomuksia, varsinkin kuvaelmia kansan elämästä, on kirjoittanut *Vilho Soini* („Kirjavia kuvia pölkkyjen historiasta“, „Sedän toivo“ y. m.; myöskin näytelmä „Valoa kansalle“). — Viho viimeisinä aikoina ovat vetäneet huomiota puoleensa muutamats *Juhani Ahon* novellit („Muudan markkinamies“ y. m.)

Omatekoisten runojen ja kertoelmain kokoelmina lastenkirjallisuuden alalta sopii vielä mainita *Tyko Hagman*’in „Satuja ja runoja lapsille“ ja rouva *Minna Krohn*’in „Pääskysen Liverryksiä.“

Kirjallisuutemme on viime aikoina suuressa määrässä karttunut käännösten kautta. Useat niistä ovat jo edellisessä tulleet mainituiksi. Lisättäköön muutamista vielä pari sanaa. — Vanhemmista suomentajista on erittäin muistettava *Kaarle Martti Kiljander* († 1879 tuomiokapitulin assessorina Kuopiossa ja Nilsin provastina); hänen kääntämiänsä ovat Stagnelius’en „Martyrat“ ja Nicander’in „Taikamiekka“, jotka painettiin „Annikkaan“ (vertaa § 34), sekä Runeberg’in „Nadeshda“, „Fjalar kuningas“ ja „Salaminin kuninkaat“. Vanhemmissa suomennoksissaan perusti hän runomitan kokonaan laajuudelle; uudemmissa taipui hän nyky-aikana tavallista, korkoa noudattavaa runomittaa käyttämään. — Ensimmäinen Shakespeare’n näytelmä, joka suomeksi käännettiin, oli *Macbeth*, *Kaarle Slöör*’in suomentama; se ilmestyi Shakespeare’n muistojuhlaksi 1864. — Runomittaisten teosten suomentajina ovat vielä, paitsi muita, esiintyneet *Juhana Enlund* (Oehlschläger’in „Aksel ja Valpuri“, Lessing’in „Nathan Viisas“ y. m.) ja *Arvid Genetz*, joka säännöillä on määrännyt kuusimittaisen runon käytäntöä Suomen kielellä ja on kääntänyt Runeberg’in „Hirvenhiihtäjät.“ — Hyvää ulkomaan romaanikirjallisuutta ovat ennen muita välittäneet *Waldemar Churberg*’in *Uusi Romani-jakso* ja *Romani-kirjasto*, jotka ovat sisältäneet suomennoksia Dickens’in, Jókai’n, Pushkin’in, Gogol’in, Ebers’in, Silvio Pellico’n y. m. teoksista.

Aikakauskirjoja tieteellistä ja yleis-kirjallista sivistystä varten ovat olleet *F. Polén*'in toimittama *Mehiläinen* (1859—1863), *Kirjallinen Kuukauslehti* (1866—1880) ja *Valvoja* (vuodesta 1881).

Kansalliskirjallisuuteen kuuluvina tulee vielä johdattaa huomioon muutamia historiallisia ja maantieteellisiä teoksia. Semmoisia ovat aikaisin pois-menneen *Kaarle Alfred Castrén*'in († 1873) historialliset kuvaelmat („Muistelmia vuosien 1808—1809 sodasta“, „Kertoelmia Kajaanin läänin vaiheista vv. 1650—1750“ j. n. e.), *Juhana Reinhold Aspelin*'in historialliset ja muinaistieteelliset tutkimukset, *Kaarlo E. Ferd. Ignatius*'en „Suomen Maantiede“, *Jalavan* (*Anton Fredrik Almberg*'in) „Unkarin maa ja kansa“ sekä *A. V. Ervastian* matkakuvaukset Venäjän Karjalasta ja Jäämeren rannoilta („Muistelmia matkalta Venäjän Karjalassa kesällä 1879“ ja „Suomalaiset Jäämeren rannalla“). — Suomen muinaistarustoa valaisee *Eliel Aspelin*'in teos „Kalevalan tutkimuksia“, ja *Ernst Gustav Palmén*'in kirja „Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran viisikymmenvuotinen toimi ynnä suomalaisuuden edistys 1831—1881“ antaa selvän kuvan suomalaisen sivistyksen varttumisesta uusimpina aikoina. — Monipuolinen ja tunnettu kirjailija on *Agathon Meurman*, varsinkin yhteiskunnallisella alalla.

Muutoinkin tieteellinen kirjallisuus viime aikoina on tuottanut arvokkaita teoksia niiden lisäksi, jotka edellisessä ovat tulleet puheeksi, ja Suomen kieltä on taivutettu eri tieteidен ja sivistys-olojen kannattajaksi. Mutta niiden kirjailijain ja teosten luetteleminen, jotka näillä aloilla ansaitsevat huomiota, on — samoin kuin sanomakirjallisuuskin — ulkopuolella tämän kirjasen tarkoitusta.

SISÄLLYS.

§§	Johdatus.	Siv.
1.	Suomalainen kirjallisuus ja sen historia	1.
2.	Suomalais-ugrilainen kieliheimo (tärkeimmät kielikunnat. Suomalais-ugrilaiden kielten jako. Altailainen ja Turanilainen kielikunta. Suomalais-ugrilaiset kansat)	2.
3.	Suomalaiset kielet	5.
4.	Suomen kielen murteet	7.
5.	Suomalaisen kirjallisuuden historian jako.	8.

Ensimmäinen aikakausi. Vanhin aika vuoteen 1157.

6.	Vanhimman ajan runotuotteet.	9.
7.	Kalevala (Kalevalan pääsisällys. Kalevalan ainekset. Kalevalan päähenkilöin luonteet. Virolaisten Kalevipoeg)	11.
8.	Lyyrillinen runous. Kanteletar. (Kansanlyyrikan kolme muodostusjaksoa. Varsinaiset laulurunot. Kertovaiset runot) . . .	18.
9.	Loitsurunous.	22.
10.	Satuja (Suomen kansan Satuja ja Tarinoita. Eesti rahva ennemuistessed jutud)	22.
11.	Sananlaskuja ja Arvoituksia	23.

Toinen aikakausi. Keskiaika vv. 1157—1542.

12.	Keskiajan sivistys-olot	24.
13.	Kansanrunous (Legendoja: Piispa Heinrichin surma, Viron orja ja isäntä, Matalleenan vesimatka. — Ballaadeja: Turusen neiti, Inkerin sulhot, Elinan surma. — Historiallisia kansanrunoja: Viipurin linnan hävitys, Puntuksen sota, Kaarlön sota. — Ridvalan Helkavirret. — Muita runoja)	25.

Kolmas aikakausi. Uskonpuhdistuksen aika vv. 1542—1640.

14.	Mikael Agricola	29.
15.	Hengellistä runoutta (Jaakko Suomalainen. Hemminki Heinrichinpoika)	31.

16. Suorasanaista kirjallisuutta (Eerik Sorolaisen postilla ja Ljungo Tuomaanpojan la'insuomennokset, Juusten.). 32.

**Neljäs aikakausi. Suomen yliopiston perustamisesta Ison-vihan loppuun asti
vv. 1640—1721.**

17. Yleinen katsaus 33.
18. Suorasanaista kirjallisuutta (Raamatun suomennos. Petraeus, Florinus, Martinius, Vhael. — Wexionius, Thuronius. — Laurentius Petri, Rajalenius). 36.
19. Runoutta (Hengellistä runoutta: Salamnius'en Ilolaulu Jesuksesta, Eerik Juhana Cajanus. — Tilapää-runoutta: Justander. — Historiallista runoutta: Laurentius Petri'n ajantieto, Vhael'in valitusruno. Aschelinius, Lithovius. — Huoneen peili. Tuderus) 37.

Viides aikakausi. Ruotsin vallan loppuaika 1721—1809.

20. Ajan Iuonne. Fennofilit. Juslenius (Lis.: Idman ja Weman) 40.
21. Runoelmia (G. Calamnius, Lilius, Frosterus, Abraham Achrenius, Simo ja Henrik Achrenius, Tuomas Ragvaldinpoika) . . 43.
22. Porthan ja hänen aikalaisensa (Porthan. — Ganander, Lencqvist, Lizelius. — Franzén, Frese, Creutz, Choraues). . . . 45.

Kuudes aikakausi. Uusi aika vuodesta 1809.

I. Aika ennen Kalevalan ilmestymistä 1809—1835.

23. Kansallistunteen uudestaan herääminen 50.
24. Suomen kielen tutkimus (Renvall, Becker, Sjögren, Strahmann) 50.
25. Juteini ja Gottlund 53.
26. Kansanrunojen keräileminen. Topelius vanhempi (Schröter). . 57.
27. Runoilijoita (Lagervall, Poppius, Kallio, Ticklén veljekset, Kemell) 57.
28. Valtiollinen kirjallisuus. Arwidsson. (Linsén, Ehrström) . . 59.
29. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustaminen (Keckman y. m.) 61.

II. Vuodet 1835—1850.

30. Elias Lönnrot 63.
31. Uuden-aikuiset kansanlaulut ja talonpoikaiset runoilijat (Korhonen, Makkonen, Kymäläinen, Puhakka. — Lyytinen, Väinänen, Mansikka. — Uuden-aikuiset kansanrunot). 66.
32. Ruotsinkielinen runous (Runeberg, Cygnaeus, Topelius, Stenbäck, Weeksell). 69.
33. Juhana Vilhelm Snellman 70.
34. Suomalainen kirjallisuus 1835—1850 (Kajaani, Varelius, Hanrikainen, Granlund, E. A. ja A. V. Ingman y. m.) 73.
35. Kielitiedettä. Castrén. (Eurén, Kellgren, Avellan, Collan) . . 75.

III. Aika jälkeen vuoden 1850.

36. Suomalaisen kirjallisuuden edistys nykyisimpinä aikoina . . . 78.
37. Eero Salmelainen ja Satuja ja Tarinoita 79.
38. Ahlqvist, Koskinen ja Krohn 79.
39. Aleksis Kivi ja suomalainen näytelmärunous (Kivi. — Tuokko.
— Bergbom, Suomalaisen kansallisteaterin perustaminen. —
Minna Canth, Jahnsson). 85.
40. Loppukatsaus (Cajander, Erkko. — Päivärinta, Suomalainen,
Gummerus, Theodolinda Hahnsson. — Rahkonen. Lyyrillistä
runoutta. — Calamnius. Novellikirjallisuutta. Lasten-kirjal-
lisuutta. Käännöksiä. Aikakauskirjoja. Tieteellistä kansal-
liskirjallisuutta) 88.

Thy. list

Godenhjelm

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 5898

Myytävänä Maamme kirjakaupoissa:

Suomalaisen Kirjallisuuden Historia kirjoittanut J. Krohn. Ensimmäinen osa:

Kalevala. Edellinen vihko. Kaunotieteellinen katsaus Kalevalaan. Suom. kirjall. seuran kilpapalkinnon saanut teos. Hinta 2: 75.

Vakooja. Romantillinen kuvaelma Pohjois-Amerikan vapaussodasta. Kirjoittanut Fenimore Cooper. Hinta sidottuna korukansiin 5: 75. Nidottuna 3: 75.

Kysymys. Idylli, kirjoitti Georg Ebers. Suomentanut Liida J. Hinta 1: 25.

Sanoma Mereltä. Kirjoittanut Charles Dickens. Hinta 1: 25.

„Pimeydestä valoon“. Kertomus Frans Hoffman'ilta. Hinta 85 p.

Unkarin Albumi. Toimittanut Antti Jalava. I. Hinta sidottuna korukansiin 5: 50. Nidottuna 4 m.

Kymmenen M. Jokain Novellia. Unkarin kielestä suomentanut Arvid Genetz. Hinta 1: 50.

Suomen saloilta. Jyväskylän Seminarilaisten albumi I. Hinta 1: 30. II. Hinta 2: —.

Sepitelmiä. Runon kokeita tehnyt Olli Wuorinen. Hinta 1: 50. Suomenmaan parhaat **Ruoka-Sienet**, miten tunteminen ja käyttäminen. 36 värikuvalla 4:ssä taulussa. Toimittanut I. J. Inberg. Hinta nidottuna 1: 50, sidottuna 2: 50.

Ensimmäinen koulu. Vähäinen kirja lasten opetuksessa ensimmäisenä oppivuotena. Alkeisopettajille koulussa ja kodissa. Kirjoittanut Lucina Hagman. Hinta 4 m.

Lukukirja Yleisessä Historiassa. Koulutoimen yllähallituksen vahvistamain mallikurssien johdolla Kansakouluja varten toimittanut K. J. Juuti. Tarkastanut ja korjannut Tri J. W. Ruuth. Hinta sidottuna 1: 50.

Maantieteen oppikirja. Kansakouluja varten toimittanut K. J. Juuti. Hinta 1: 25.

Suomen maantiede. Kansakouluja varten kirjoittanut K. J. Juuti. Toinen korjattu painos. Hinta 60 p.

Faidoni, Platonin keskustelma Sokrateen viimeisestä hetkestä ja Sielun kuolemattomuudesta. Kreikan kielestä käänsi ja selityksillä sekä johtavalla alkulauseella varusti Tri J. W. Calamnius. Hinta 2: 25.